

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Тестамент у римском и савременом праву

(мастер рад)

Ментор:

Доц. др Сара Митић

Студент:

Андријана Стојичић

Број индекса: М017/23-О

Ниш, 2024. година

САДРЖАЈ

I УВОД.....	1
II НАСЛЕДНОПРАВНИ ОДНОСИ У РИМСКОМ ПРАВУ	
2.1 Појам наследног права.....	3
2.2 Интестатско наслеђивање.....	4
2.3 Наслеђивање по <i>Leges duodecim tabularum</i>	5
2.4 Наслеђивање по преторском праву.....	7
2.5 Наслеђивање по Јустинијановом праву.....	8
2.6 Судско уступање наслеђа.....	8
III ПОЈАМ И ЗНАЧАЈ ТЕСТАМЕНТА У РИМСКОМ ПРАВУ	
3.1 Историјски развој наследног права и тестаментa.....	10
3.2 Извори наследног права.....	10
3.3 Тестамент у римском праву.....	12
3.4 Врсте тестаментa.....	13
3.4.1 <i>Testamentum calatis comitis</i>	13
3.4.2 <i>Mantipatio familiae</i>	13
3.4.3 <i>Testamentum per aes et libram</i>	14
3.4.4 Преторски тестамент.....	15
3.4.5 <i>Testamentum in procinctu</i>	17
3.4.6 Посткласично и Јустинијаново право.....	17
3.5 Услови за пуноважни тестамент	18
3.6 Искључење од наслеђивања.....	18
3.7 Поништење тестаментa.....	19
3.8 Опозив тестаментa.....	20
IV ПРИЈЕМ НАСЛЕЂА.....	22
4.1. Нужни наследници.....	22
4.2. Свечани пријем наслеђа.....	23
4.3. Супституција.....	24
V ЛЕГАТИ.....	25
VI ФИДЕИКОМИСИ.....	26

VII ПОКЛОН ЗА СЛУЧАЈ СМРТИ.....	27
VIII ЗАШТИТА ПРАВА НА НАСЛЕЂЕ.....	28
IX ОПШТЕ ОДРЕДБЕ НАСЛЕЂИВАЊА У САВРЕМЕНОМ ПРАВУ.....	29
9.1 Историјски преглед тестаментa.....	29
9.2 Извори наследног права.....	30
X НАСЛЕЂИВАЊЕ НА ОСНОВУ ЗАКОНА	32
10.1 Чињенице на основу којих се наслеђује по Закону.....	32
10.2 Круг законских наследника.....	35
10.3 Први законски наследни ред.....	35
10.4 Други законски наследни ред.....	36
10.5 Трећи законски наследни ред.....	36
10.6 Остали наследни редови.....	37
10.7 Република Србија као законски наследник.....	37
XI НУЖНИ НАСЛЕДНИЦИ.....	38
XII РАЗБАШТИЊЕЊЕ НУЖНИХ НАСЛЕДНИКА.....	41
12.1 Искључење нужних наследника.....	41
12.2 Лишење нужних наследника.....	41
XIII ПОКЛОН И ИСПОРУКА.....	42
XIV НАСЛЕЂИВАЊЕ НА ОСНОВУ ЗАВЕШТАЊА.....	44
XV ОБЛИЦИ ЗАВЕШТАЊА.....	47
15.1 Својеручно завештање - <i>testamentum holographum</i>	47
15.2 Писмено завештање пред сведоцима - <i>testamentum allographum</i>	48
15.3 Судско завештање.....	51
15.4 Конзуларно завештање.....	55

15.5 Међународно завештање.....	56
15.6 Бродско завештање.....	58
15.7 Војно завештање.....	59
15.8 Усмено завештање.....	60
15.9 Јавнобележничко завештање.....	66
XVI ПРАВИЛА О СВЕДОЦИМА.....	71
XVII НЕВАЖНОСТ ЗАВЕШТАЊА.....	74
17.1 Ништавост завештања.....	74
17.2 Рушљивост завештања.....	77
XVIII ОПОЗИВ ЗАВЕШТАЊА.....	90
XIX УГОВОРИ У НАСЛЕДНОМ ПРАВУ.....	92
19.1 Уговор о уступању и расподели имовине за живота.....	92
19.2 Уговор о доживотном издржавању.....	97
XX ПРЕЛАЗАК ЗАОСТАВШТИНЕ НА НАСЛЕДНИКЕ.....	107
XXI ОСТАВИНСКИ ПОСТУПАК.....	109
21.1 Радње које претходе оставинској расправи.....	109
21.2 Поступак са тестаментом.....	110
22.3 Расправљање заоставштине.....	111
22.4 Жалба.....	121
XXII ЗАКЉУЧАК.....	123
XXIII ЛИТЕРАТУРА.....	125
XXIV САЖЕТАК И КЉУЧНЕ РЕЧИ.....	128
XXV ABSTRACT AND KEYWORDS.....	129
XXVI БИОГРАФИЈА.....	130

I УВОД

Институт тестаментa предствaља један од најважнијих елемената наследног права. Тестамент омогућава појединцу да слободно располаже својом изјавом воље за живота како би одредио наследнике у случају смрти. Анализа тестаментa у контексту римског и савременог права пружа увид у еволуцију овог института, његове основне карактеристике и примену кроз време. Појам тестаментa датира још из времена Закона XII таблица. Тестамент је једностранa, лична и увек опозива изјава воље за то способног лица, којом оно распоређује своју имовину за случај смрти у Законом одређеном облику. Сам предмет рада састоји се у објашњавању и истраживању појма тестаментa од најстаријих дана и најстаријих писаних Закона до данашњих дана. Предмет истраживања на тему „Тестамент у римском и савременом праву“ обухвата различите аспекте у смислу историјског развоја тестаментa, правна правила и процедуре везана за састављање тестаментa, врсте и форме тестаментa, правни положај наследника, као и евентуалне промене и утицај римског тестаментарног права на савремено право. Сматра се да римско право предствaља основу наследног права у смислу да се институт тестаментa у данашњем облику први пут спомиње у Закону XII таблица и као такав наставио је да живи кроз праксу до данашњих дана. Овај рад има за циљ да истражи правне нормe, историјски развој и примену тестаментa у римском праву. Предмет анализе биће формални услови за израду тестаментa, еволуцијом тестаментa у римском праву, сингуларном сукцесијом као и утицајем римског тестаментарног права на савремено српско право. Значај римског права се огледа у томе што се римско право изучава и дан данас као редовни предмет на правним факултетима. Наследно право од најстаријих времена везујемо пре свега за обичаје који су се потом, честом применом, развили у обичајно право. Развојем друштва, градова у државе, привреде, па и економије, развијало се и право у свету. Наследно право, институт тестаментa, постоји од када постоји и људска цивилизација те је можда из нужне потребе прерасло у друштвену традицију. Човек за живота је титулар права и обавеза. У моменту смрти, човек престаје да постоји, али његова права и обавезе остају и прелазе на наредне титуларе. Реч је о правима и обавезама имовинског карактера, односно о наслеђивању које ћемо посматрати кроз два аспекта: билошко и социолошко. Наслеђивање као појава постоји од кад и човек. Циљ овог рада јесте да се упоредном анализом тестаментa у римском праву, тестаментa у савременом праву и наслеђивањем генерално, сагледају сви аспекти на ову тему, као и сам развој кроз време.

За мастер рад под насловом „Тестамент у римском и савременом праву“, основне хипотезе и методе су:

1. Постојање и развој тестаментa од најстаријих писаних Закона до данашњег дана. Бавећи се еволуцијом тестаментa уочићемо континуитет, али и промене настале у зависности од друштвених и правних потреба.
2. Римско право је поставило темеље за модерни институт тестаментa. Сва правила и начела која су важила у римском праву имају утицај на савремене правне системе. С тим што савремени правни системи прилагођавају норме римског права савременим потребама друштва.
3. Највећа разлика између римског и савременог права огледа се у различитим приступима заштите наследника и породица.

Методима којима сам се водила за истраживање „Тестаментa у римском праву“ (па и савременом), јесу анализа правних текстова и извора. Пример извора чине Гајеве Институције због свог оригиналног текста на латинском језику. Компаративном методом врши се поређење тестаментa у римском и савременом праву, како би се идентификовале сличности и разлике. Историјскоправним методом истражује се појам тестаментa од првих писаних закона до данас.

II НАСЛЕДНОПРАВНИ ОДНОСИ У РИМСКОМ ПРАВУ

2.1. Појам наследног права

Наслеђивање као појава временски постоји од кад постоји и човек. Наслеђивање можемо посматрати кроз два аспекта, као биолошко и социјално. Биолошко наслеђивање представља генетски код који се преноси на наследнике, односно код родитеља на своје потомке, док се социолошки аспекти односе на генерације и пренос целокупних духовних и материјалних добара са генерације на генерацију.¹

У том смислу Никола Гавела наводи: „Да нема наслеђивања у друштвеном смислу, сваки би нови нараштај започињао од почетка, уместо да крене с оног места до којег је претходни већ дошао“². Наследно право је укоренењено у читавој друштвеној цивилизацији и са развијањем друштва тако се и институт наследног права развијао и напредовао, али је суштина остала непромењена до данашњих дана. Право у човековој смрти најпре види гашење титулара права. Међутим гашењем титулара не нестају и његова права и обавезе имовинског карактера, у смислу његове куће, потраживања, робова, земље, дугова итд. Дакле, све што није везано за личност оставиоца и даље постоји.³ Основни појмови у оквиру института наследног права су: „*de cuius*“ (оставилац), „*heres*“ (наследник), који је ступао на место покојника и преузимао „*hereditas*“ (заоставиштина). Основни предмет наслеђивања је *hereditas* као скуп наследивих права и обавеза које је оставилац имао у тренутку смрти. Колико је институт наследног права био важан за римску државу и грађане говори чињеница да је у Гајевим институцијама готово четвртина текста посвећена наследном праву.⁴ У римском праву разликовала су се два вида наслеђивања: интестантско и тестаментално. Да би уопште могли да говоримо о било ком виду наслеђивања у римском праву, морамо сагледати прво опште претпоставке за наслеђивање у смислу *testamenti factio activa* – активна тестаментарна способност и *testamenti factio passiva* – пасивна тестаментарна способност.

¹ М. Почуча, наследно право, *Наследно право*, Нови Сад, 2012, 19

² Н. Гавела, В.Белај, *Наследно право*, Загреб, 2008, 6.

³ А. Маленица, Н. Деретић, *Римско право*, Нови Сад, 2011, 301.

⁴ М. Игњатовић, *Римско право*, Ниш, 2002, 383.

2.2. Интестатско (законско) наслеђивање

Архаично доба Рима сматра се најстаријим раздобљем римске цивилизације и обухвата Период од оснивања града Рима до доношења Закона XII Таблица 451-450 године ст.е.⁵ Основна карактеристика овог периода јесу обичаји који су се развили у обичајно право. О поштовању и примени обичаја као вид дисциплине бринуо је у оквиру породице *pater familias*, у чијим је рукама била световна и религијска власт. Проучавајући стручну литературу може се закључити да код аутора постоје недоумице око тога који је вид наслеђивања старији. Наиме, поставља се питање да ли је старије законско или тестаментарно наслеђивање. Питање да ли је старије интестатско или тестаментарно наслеђивање крије се у архаичном периоду Рима. Примена обичајног права која се огледа кроз дисциплину породице о којој води рачуна *pater familias* управо говори да ту треба потражити овај одговор. Иако наука не прихвата постојање Папиријеве збирке, иста не одбацује потпуно могућност да су у том времену уз обичајне норме постојале и законске норме.⁶ Наука је заузела став да је законско наслеђивање старије од тестаментарног наслеђивања због Закона XII таблица, први који садржи норме о интестатском наслеђивању. Чињеница која је садржана у табlici V, уређује расподелу заоставштине у случају да неко умре без тестаментa и ако нема свог наследника. Таблица V прописује да се заоставштина расподељује на основу Закона. Морамо да се осврнемо на нашу традицију која се задржала до данашњих дана, а тиче се наслеђивања нарочито у сеоским срединама. Иако Закон о наслеђивању Републике Србије⁷ регулише наследне односе након смрти оставиоца, и даље влада мишљење потенцијалног завештаоца да није потребно сачињавати тестамент, нити Уговор о расподели имовине за живота, него Закон расподели имовину наследницима након смрти оставиоца. Још једна битна напомена која доводи до двоумљења јесте реч „*heres*“ која се у латинском језику појављује само у мушком роду, што би могло указивати на околност да су наследници били једино мушкарци, односно да је у том старијем добу заоставштина припадала мушкарцима. Интестатско наслеђивање је дефинисано као скуп општих норми којима се уређује наслеђивање у случају да оставилац тестаментом није одредио наследнике.

⁵ А. Маленица, Н. Деретић, *Римско право*, Нови Сад, 2011, 33, 35.

⁶ *Ibid.*

⁷ У даљем тексту: ЗОН.

Основна карактеристика овог вида наслеђивања огледа се у сродству наследника са оставиоцем.⁸ То значи да се заоставштина дели сродницима где ближи сродник искључује сродника даљег степена. Постоје две врсте норми о интестатском наслеђивању које се односе на наслеђивање према *Ius civile*, а друге према преторском праву.⁹¹⁰

2.3. Наслеђивање по *Leges duodecim tabularum*

Интестатско наслеђивање по *ius civile* засновано је на Закону XII таблица “*Intestatorum hereditates ex lege XII tabularum primum ad suos heredes pertinent*”¹¹. Према интестатском реду наслеђивања Закона дванаест таблица најпре се позивају на наслеђе *sui heredes* (своји наследници).¹² Наследне редове су чинили *sui heredes* (своји наследници), *agnatus proximus* (најближи агнат) и *gentiles*. У *Sui heredes* се убрајају деца која су у тренутку смрти оставиоца била под његовом *patria potestas* – син, кћер, унук, унука од сина, праунук и праунука од унука. Уколико је син или унук био еманципован тада би његови потомци били наследници. То значи да ако је син у тренутку смрти оставиоца био под његовом влашћу, онда синовљеви потомци не би били позвани на наслеђе. Супруга која је у *manus*¹³ браку са оставиоцем је *sua heres* јер она има право кћери. Ово правило се односило и на снаху која је у манус браку са сином оставиоца јер се налази у положају унуке. Правило да се снаха позива на наслеђе, важило је једино у случају да је син оставиоца био еманципован, односно да није био под оставиочевом *patria potestas*. Деца која су рођена након смрти оставиоца, под претпоставком да су зачета за живота оставиоца исто спадају у *sui heredes*. Уколико би оставилац имао још синова и кћери, а они своје потомке, унуке оставиоца, и они би се једнако позивали на наслеђе. Сродник ближег степена сродства не искључује

⁸ М. Игњатовић, *Римско право*, Ниш, 2022, 384.

⁹ А. Маленица, Н. Деретић, *Римско право*, Нови Сад, 2011, 313.

¹⁰ Види више: S. Mitić, *The hereditary status of women after the senate decisions*, U: *Ius Romanum Feminae*, Sofia, 2023, 404.

¹¹ О. Станојевић, *Гај Институције*, Београд, 2009, трећа књига, 196.

¹² *Ibid.*, 197.

¹³ Римски брак се појављивао у два вида као брак *cum manu* и брак *sine manu*. *Cum manu* брак жена је удајом улазила у агнатску породицу свог мужа и тиме потпадала под његову власт – *manus*. *Sine manu* брак је био познат по томе што је њиме жена остајала туђа мужевљевој агнатској породици, није морала да потпада под власт мужа те је задржавала агнатску везу са својом породицом. М. Хорват, *Наследно право*, Загреб, 1980, 72.

сроднике даљег степена сродства. На овај начин обезбеђује се једнакост приликом наслеђивања. Иста права припадала су и усвојеним лицима.¹⁴

Наследници истог степена делили су имовину *per capita* (по главама) док су наследници различитог степена делили имовину *per stirpes* (по лозама).¹⁵ Уколико нема никога од *sui heredes*, заоставштина је припадала према Закону XII таблица, агнатима. *Agnatus proximus* (најближи агнат) су сродници по мушкој линији. То су лица која су живела у једној породици под заједничким *patria potestas* или *manus*, лица која су некада живела под заједничком *patria potestas* или *manus*, и на крају лица која би живела у једном консорцијуму или у једној породици под заједничким *patria potestas* или *manus*.¹⁶ Нису се сви агнати једнако позивали на наслеђе, већ само они који су били у најближем степену сродства. С обзиром да наслеђују само агнати најближег степена - *agnatus proximus*, следи да они искључују све даље агнате из наслеђивања. У случају да најближи агнати не прихвате наслеђе, неће се позвати агнати даљег степена, јер по цивилном праву не постоји *successio graduum*. У том случају ће оставина као *bonum vacans* припасти држави.¹⁷ *Gentiles* су се позивали на наслеђе уколико није постојао ниједан агнат. Они су били чланови рода коме је оставилац припадао. Гај у својим Институцијама не расправља о гентилима јер наводи да је то право застарело и да се више не примењује. У делу које Гај назива „Неправде закона“ интестантско право наслеђивања по Закону XII таблица је било строго и прецизно. Дисциплина о којој је било речи огледа се и у законским нормама које се тичу наслеђивања. За период када је донет Закон XII таблица карактеристично је да се неправде Закона односе на то да еманципована деца немају право на наслеђе, да се губљењем статуса (*capitis deminutio*) губи право на заоставштину, да деца којима је даровано римско грађанство такође губе право на заоставштину, да ако се најближи агнат не прихвати заоставштине следећи агнат нема право на заоставштину, жене-агнати, које нису сврстане у истокрвне немају права на заоставштину. Гај наводи да су ове неправичности *ius civile*-а отклоњене Едиктом претора.¹⁸

¹⁴ *Op. cit.*, 197.

¹⁵ М. Игњатовић, *Римско право*, Ниш, 2022, 384.

¹⁶ И. Пухан, *Римско право*, Београд, 1974, 158.

¹⁷ М. Хорват, *Римско право*, Загреб, 1980, 318.

¹⁸ О. Станојевић, *Гај институције*, Београд, 2009, трећа књига, 203.

2.4. Наслеђивање по преторском праву

Развојем римске државе, а самим тим развојем робне производње и трговине уз искоришћавање робовске радне снаге утичу на распад старе земљорадничке породице. Упоредо са тим, опада значај *patria potestas*, као и основне агнатеске везе, али се као веза између чланова породице јавља крвно сродство.¹⁹ Услед таквих друштвених прилика, а делањем претора јављају се нови наследни редови: *liberi, legitimi, cognati, vir et uxor*. Либери су исто што и *sui heredes* из Закона XII таблица. Новина јесу еманципована деца која наслеђују *per capita* (по главама), као и по *per stirpes* (по лозама) применом начела репрезентације. *Legitimi* се поклапају са другим наследним редом, односно са агнатима и наслеђују по *per capita* (по главама). *Cognati* су били оставиочеви крвни сродници по мушкој и женској линији до шестог степена крвног сродства. *Vir et uxor* је преживели супружник који је био са оставиоцем у браку без мануса.²⁰

Активност претора у виду исправке неправичности, огледа се прво у позивању деце оставица на наслеђе. Деца која по *ius civile* нису имала право на наследство због тога што нису била под влашћу оставиоца у време његове смрти, претор им даје могућност да сама захтевају наследство или да буду позвана заједно са *sui heredes*, тј. онима који су били под влашћу патер фамилијаса. Агнати који су изгубили статус (*capitis deminutio minima*), не позивају се на наслеђе заједно са *sui heredes*, нити у оном реду на који би имали право по Закону да нису изгубили статус (други наследни ред) него у трећем реду по близини сродства. Гај оправдава чињеницом да су задржали право на основу когнатског сродства. Агнат који није имао право на наслеђе, претор га је позивао у оном реду наслеђивања по Закону. Женски агнатски сродници позивају се на наслеђе у трећем наследном реду. Претор не може никога учинити наследником. Међутим, када им претор додели државину добара – *bonorum possession*, они добијају положај наследника.²¹

¹⁹ *Op. Cit.*, 319.

²⁰ М. Игњатовић, *Римско право*, Ниш, 2022, 385, 386

²¹ *Ibid* 203.

2.5. Наслеђивање по Јустинијановом праву

Јустинијан Новелама 118. и 127. ствара нов састав наслеђивања који се, искључиво, заснивао на крвном сродству. Дошло је до изједначавања женских и мушких сродника, те на крају и до потпуног елиминисања агнатског сродства. Уведена су четири наследна реда: *Descendentes, ascendentes, consanguinei et uterini, collaterales*. *Descendentes* су чинили крвни сродници, деца, унуци, па чак и ванбрачна деца под условом да наслеђују по мајчиној линији. *Ascendentes* су представљали други наследни ред који су чинили родитељи, пунокрвна браћа и сестре, као и њихова деца. Они су искључивали из наслеђа даље потпомке. *Consanguinei et uterini* чинили су трећи наследни ред, то су полубраћа и полусестре оставиоца. Они којима је заједнички отац називају се *consanguinei*, док они којима је заједничка мајка се називају *uterini*. *Collaterales* су сви остали побочни сродници који нису раније позвани на наслеђе.²²

2.6. Судско уступање наслеђа

Говорећи о интестантском наслеђивању, три члана у Гајевим Институцијама говоре о судском уступању наслеђа. Ако законски наследник судски пренесе заоставштину на другог (*in iure cessio*) пре креције (*cretio*-свечано прихватање наслеђа) или неформално прихвати наслеђе (у смислу да није дао наследничку изјаву, али поступа према заоставштини као „прави“ наследник - *pro herede gestio*), наследник постаје онај на кога је пренета заоставштина као да је Законом позван на наслеђе. У случају да наследник цесијом пренесе наслеђе након позитивне наследничке изјаве, онда задржава својство наследника, што подразумева његову обавезу према повериоцима. Ако се заоставштина наслеђује тестаментом, ништава је цесија која је настала пре него што се наследник прихвати наслеђа. Када је у питању цесија од стране својих и нужних наследника (*suus et necessarius heres*), у литератури се спомињу две школе супротстављених мишљења. Заговорници прве школе сматрају да ови наследници немају право на цесију, односно да је цесија ништава. Заговорници друге школе мишљења су да они уживају исти положај као и други наследници након прихватања заоставштине, тј. да нема разлике када неко постаје наследник свечаном

²² М. Игњатовић, *Римско право*, Ниш, 2022, 386, 387, Б. Удовичић, *Законско наслеђивање у римско правној традицији*, Правни факултет, Осиејек, 2019, 193.

изјавом о прихватању наслеђа, или понашањем односно поступањем као да је наследник и када је правом принуђен да постане наследник.²³

²³ О. Станојевић, *Гај институције*, Београд, 2009, 227.

III ПОЈАМ И ЗНАЧАЈ ТЕСТАМЕНТА У РИМСКОМ ПРАВУ

3.1. *Историјски развој наследног права и тестамената*

Наследно право од најстаријих времена везује се пре свега за обичаје, који су се честом применом, развили у обичајно право. Развојем друштва, градова у државе, привреде, па и економије, развијало се и право у свету. Наследно право, институт тестамената, постоји од када постоји и људска цивилизација. На питање, због чега је овај институ значајан за друштво од најранијих дана, одговор је врло једноставан: „Човек за живота је титулар права и обавеза. У моменту смрти, човек престаје да постоји, али његова права и обавезе остају и прелазе на наредне титуларе. Реч је о правима и обавезама имовинског карактера.“

3.2. *Извори наследног права*

Писани извори о наследном праву датирају из древних цивилизација Месопотамије. Један од најстаријих и најпознатијих писаних Закона који садржи одредбе о наследном праву је Законик краља Ур-Намуа из града Ур, који је владао око 2100 године пре нове ере. Овај Законик је један од најстаријих сачуваних писаних Закона који обухвата различите правне норме укључујући и оне које се тичу наследства.²⁴

Још познатији и детаљнији који је уједно и најважнији правни текст старог Истока је Хамурабијев Законик. Овај Законик садржи бројне одредбе које регулишу наследна права, укључујући расподелу имовине, права наследника и заштиту имовинских права жене и деце.²⁵ По Законику се као наследници појављују само синови, а ако их оставилац нема, наслеђују га прво браћа, а ако нема ни њих, онда стричеви. Наследник може бити само мушкарац, док се кћери намирују миразом. Уколико се кћер није удала због тога што је постала свештеница у храму, на имовини покојног оца задржавала је право плодуживања за живота. Супружник није наслеђивао имовину преминулог супружника. Када умре жена, њену имовину не наслеђује муж, већ њени синови из тог брака или претходног. Законик не познаје тестаментално наслеђивање, али се назире прва појава тестамената у члану 182. Закона:

²⁴ Д. Николић, *Историја права*, Ниш, 2011,46.

²⁵ Подељена су мишљења у литератури када је тачно настао Хамурабијев Законик једни аутори сматрају да је настао око 1750. п.н.е. (при крају владавине Хамурабија од 1792. до 1750. п. н. е.), док други аутори сматрају да је донет при крају владавине Хамурабија који је владао од 1728. до 1686. године п.н.е. И. Бабић, *Основи имовинског права, увод у грађанско и стварно право*, Београд, 2008,41.

„да свештеница у Храму може своју заоставштину да остави коме хоће.“²⁶ Што се тиче наследног права у Атини или других грчких полиса, битно је напоменути да је врло тешко говорити о „Атинском праву или Грчком праву“ из разлога што је Грчка била раслојена на стотине полиса (градови-државе). Ако оставимо по страни раслојавање територије, затим сагледамо и направимо генерални преглед од најстаријег писаног атинског права (које се везује за реформатора и законодавца Дракона из седмог века пре нове ере) преко свих наредних реформи које је Атина доживела (Солонове реформе, Клистенове реформе, Ефијалтове и Периклове реформе), закључак је да је током читавог трајања Атине важило обичајно право. Правноисторијска наука још увек нема утемељено мишљење да ли је у атинском праву постојао тестамент. Имајући у виду различитост у мишљењима, једно од њих јесте да је Солон само трансформисао начин да неко утиче на распоред своје имовине после смрти тиме што је поред усвојења за живота увео и усвојење *mortis causa* односно тестаменталну адопцију. Тестаментална адопција значи да је оставилац прогласио једно лице за сина, а овај је у том својству учествовао у законском наслеђивању после оставиоачеве смрти. Уколико је оставилац имао своје рођене синове није морао да прибегне овом начину проглашења наследника. Током четвртог века пре нове ере из поклона за случај смрти, развио се „Легатски тестамент“. Њиме су се једностраном изјавом воље, поједине ствари, укључујући и непокретности, остављале одређеним лицима.²⁷

Тестамент представља институт који има своје корене у римском праву. У добу краљева од 754. до 509. пре нове ере, основни извор права чинило је обичајно право. Доба Републике које је трајало од 509 до 27. пре нове ере одликује развој државе и друштва што повлачи за собом и развој свих грана права. Основни извори права у Републици били су Закони (*Leges*) и Едикти магистрата. Најпознатији Закон у овом добу јесте Закон XII таблица донет 451. и 450. године пре нове ере. Наследни односи у Закону XII таблица уређени су петом таблицом. Ова таблица садржи одредбе које се односе на наслеђивање и као таква препознаје два вида наслеђивања: тестаментално и интестантско. Наслеђивање је уређено у смислу да ако оставилац има тестамент, онда тестамент одређује наследнике и имовину, уколико оставилац није оставио тестамент за собом имовина се дели према Закону. Имајући у виду ове одредбе, можемо да

²⁶ Д. Николић, *Историја права, стари и средњи век*, Ниш, 2011, 58.

²⁷ *Op.cit.*, стр. 97.

констатујемо да су Римљани знали и користили тестамент од најстаријих времена.²⁸ Први сачувани уџбеници у историји су „*Гајеве институције*“. Гај је институције написао око 160. године и оне су чиниле први уџбеник права и основ за настанак Јустинијанових институција које чине део Јустинијанове кодификације. Наследно право је обухваћено другом и трећом књигом и детаљно описано наслеђивање на основу Закона и тестаента. У другој књизи Институција почев од члана 99. Гај објашњава наслеђивање тестаментом, наводи форме тестаента, услове за пуноважан тестамент, именовање наследника, искључење, изостављање и државину насупрот тестаента, поништење тестаента, неважећи тестамент, опозив тестаента, нужне наследнике, пријем наслеђа. У трећој књизи почевши од члана 1. Гај објашњава интестатско наслеђивање, односно наслеђивање на основу Закона. Самим тим што је Гај у свом уџбенику тему наследног права покренуо са институтом тестаента постоји схватање да и сам даје примат том институту у односу на законско наслеђивање. У посткласичном периоду за време владавине Јустинијана појавили су се нови облици тестаента о којима ће касније бити речи.

3.2. Тестамент у римском праву

Како је већ наведено, тестамент представља институт који има своје корене у римском праву. У Закону XII таблица тестамент се појављује у облику који нам је и дан данас познат, као једнострана, лична и увек опозива изјава воље оставиоца. У римском праву важило је строго правило да нико не може бити наследник делом на основу тестаента, а делом на основу Закона „*Nemo pro parte testatus, pro parte intestatus, decedere potest*“. Тестамент је једнострани правни посао, који делује *mortis causa*. Оставилац исказује своју последњу изјаву воље која се односи на располагање његовом заоставштином. Поред наведене чињенице, према Гају најважнији део тестаента је именовање наследника, због тога се сматра да је именовање наследника глава и темељ тестаента, (*Institutio heredis est caput et fundamentum testamenti.*) Све до момента своје смрти, оставилац је могао да располаже својом изјавом воље, да је укида и мења, те тиме сачињава нови тестамент. То значи да сваки потоњи сачињен тестамент укида претходни. Развитком римског права, развијао се и институт тестаента. Врсте тестаента у римском праву биле су: *testamentum calatis comitis, mancipatio familiae, testamentum per aes et libram, преторски тестамент, testamentum in procinctu*. У посткласичном периоду, односно за време владавине Јустинијана, појавили су се нови

²⁸ М. Јовановић, *Коментар старог римског Ius civile*, Ниш, 2007, 210.

облици тестамента: ологографски тестамент, својеручни тестамент и тестамент издиктиран у службене сврхе.

3.4 ВРСТЕ ТЕСТАМЕНТА

Развојем институције тестаментa кроз римску државу и историју, узроковало је различите форме у којима је тестамент био закључиван. Римско право познавало је следеће форме тестаментa: *testamentum calatis comitis*, *mantipatio familiae*, *testamentum per aes et libram*, *преморски тестамент*, *testamentum in procinctu*.

3.4.1 *Testamentum calatis comitis*

Ова форма тестаментa се другачије назива „тестамент пред сазваном скупштином“. То је најстарија форма тестаментa позната у Закону XII таблица. Назив је добио према месту где је сачињавао „пред скупштином“ која је заседала два пута годишње – 24. марта и 24. маја. Скупштина је сазивана ради сачињавања тестаментa. Њоме је председавао врховни свештеник *pontifex maximus*.²⁹ Остaвилац је пред куријатском скупштином јавно изјављивао, ко је његов наследник односно на кога жели да пренесе имовину. Остaвилац – *pater familias* се молбом обраћао Скупштини и морао је од присутних грађана да тражи *testimonium*, односно одобрење да именује свог сина за наследника. За римљане је највећа несрећа била да неко умре без наследника. Дужност старешине породице је била да се благовремено постара о томе ко ће бити његов наследник. Сама молба старешине, упућена Скупштини да његов син буде његов наследник, мењала је дотадашњи обичај да најближи агнат – *agnatus proximus*, односно браћа оставиоца буду позвана на наслеђе. Дакле, циљ овог тестаментa јесте да предност у наслеђивању имају крвни сродници у односу на агнатеске.³⁰ О овом тестаменту, као најстаријем тестаменту у римском праву, веома се мало зна.

3.4.2 *Mantipatio familiae*

Testamentum calatis comitis као први тестамент представљао је огроман корак напред у смислу располагања имовином, односно представљао је слободу воље. У време када је радио уџбеник, 160-161 године, он говори о томе како је *testamentum*

²⁹ Намеће се питање, „Да ли *pontifex maximus* само привидно носи назив свештеник, или су свештеницима сматрани учени људи који су познавали право и правду?“

³⁰ Ж. Бујуклић, *Римско приватно право*, Београд, 2014, 290.

calatis comitis изашао из употребе. Сматра се да је у 2 веку нове ере ова *testamentum calatis comitis* изашао из употребе.³¹ Развојем друштва, јавили су се недостаци у *testamentum calatis comitis*, самим тим и потреба да се ти недостаци отклоне. Овакав тестамент могао је да се састави само два пута годишње када заседа скупштина, што је веома непрактично. Други недостатак овог тестаментa био је чињеница да жене и плебејци нису могли на овај начин да располажу својом имовином, јер нису имали право приступа куријатским комисијама. Трећи недостатак био је именовање наследника пред широким кругом присутних људи, вероватно због сигурности и безбедности наследника. Пракса је заслужна за појаву *manipatio familiae* јер се овим напредним видом правног посла, тестамент се могао сачинити у било које доба, ван Скупштине, ван Рима, и наравно манципацију су могле да користе жене и плебејци. Главне карактеристике *manipatio familiae* су биле да *de cuis* фиктивно манципацијом продаје целокупну своју имовину (*manipatio familiae*) купцу односно неком свом пријатељу у кога је имао поверења (*familiae emptor*), док се *familiae emptor* истовремено обавезивао да ће ту имовину пренети након смрти *de cuis*-а на онога кога је он одредио. Битна напомена везана за фиктивну купопродају имовине јесте да *familiae emptor* никада није добијао ту имовину, она је остајала код *de cuis*-а до његове смрти, а затим ју је добијао у државину онај кога је *de cuis* одредио за наследника. У литератури *manipatio familiae* није наведен као облик тестаментa. *Manipatio familiae* не садржи битне карактеристике тестаментa, а једна од њих, може се рећи и најбитина, је именовање наследника. Такође то је правни посао који се обављао међу живим лицима у форми манципације. *Familiae emptor* није наследник већ посредник између завештаоца и лица коме он жели да остави своју имовину након смрти. Сама фиктивна куповина имовине, договор и поверење које влада међу пријатељима, чини неку врсту правног посла који не садржи елементе тестаментa.³²

3.4.3. *Testamentum per aes et libram*

Временом из *manipatio familiae* развила се нова, трећа форма тестаментa под називом *testamentum per aes et libram*. Посао располагања имовином након смрти оставиоца се обављао на начин да је лице које сачињава тестамент позивало пет сведока (сведоци су били пунолетни римски грађани), службеног мерача који се називао *libripens* – либрипенс и купца породичне имовине односно *familiae emptor*-а.

³¹ М. Хорват, *Римско право*, Загреб, 1980, 322.

³² Д. Стојчевић, *Римско приватно право*, Београд, 1983, 170.

Сведоци као и *libripend* – либрипенс, никако нису смели да буду под *patria potestas familiae emptor*-а или самог тестатора. Циљ оваквог именовања наследника, није био да се изврши пренос имовине на пријатеља, већ да се тестатору омогући да изговори нункупацију – *nuncupatio testamenti*. *Nuncupatio* је свечана изјава воље о садржини тестаментa и именовању наследника. Тако, оставиочев пријатељ није постајао универзални сукцесор, већ је добијао положај извршиоца тестаментa.³³ Уједно, основна карактеристика овог тестаментa јесте било јавно објављивање – *nuncupatio* (нункупација). Поред усмене форме, била је и писана форма овог тестаментa. Тестамент је био записан на два таблица која су се називале *diptihu*. Писало се на унутрашњој страни таблица, док су спољашње стране биле намењене за потписе и печате завештаоца и сведока. Сведоци нису знали садржину тестаментa, већ су били присутни ради валидности нункупације.³⁴ Гај у Институцијама описује форму између завештаоца и *familiae emptor*-а. *Familiae emptor* се обраћа завештаоцу на следећи начин: „Да би могао правоваљано да сачиниш тестамент сагласно јавном праву, узимам твоју породицу и имовину на старање и чувањем путе ове ваге.“, након тога следи нункупација тестатора који поред таблица на којима је записано завештање, изговара: „Онако како је на овим таблицама и воску записано, тако дајем, тако легирам, тако изражавам последњу вољу и ви ми, Квирити, тако посведочите.“³⁵ Дакле, битни елементи *testamentum per aes et libram* јесу, манципација, нункупација, сведоци и на крају потписи присутних сведока.

3.4.4. Преторски тестамент

Преторско право уопште је било кључни фактор прилагођавања права новонасталим друштвеним потребама, у смислу прилагодљивости и развоја права у складу са друштвеним потребама. Било је потребно да се старо цивилно право прилагоди новим друштвеним околностима. Прописи Закона XII таблица, дуго се нису могли мењати, те је из тог разлога претор налазио заобилзна решења која су довела до настанка два система наслеђивања, један је регулисало *ius civile*, а други *ius honorarium*. *Ius civile* се заснивао на ангнатском сродству и остацима колективне својине док је *ius honorarium* давао предност и јачао крвнородничко наслеђивање и приватну својину. Преторско наследно право је проширило круг лица која су могла бити наследници и променило је законски ред наслеђивања. Установа *bonorum possession* користила је

³³ Ж. Бујуклић, *Римско приватно право*, Београд, 2014, 291.

³⁴ О. Станојевић, *Гај институције*, Београд, 2009, 132, 133.

³⁵ *Ibid.*, 131.

претору као помоћ да се *ius civile* лакше примени. Касније је користио ову установу како би допунио *ius civile* не дирајући постојеће норме.³⁶ Око 70 године пре нове ере појављује се преторов акт у виду *bonorum possession*-државина добара, којим претор тежио да ослободи завештање строге форме која је била потребна за његов настанак. Ослобођање строге форме огледало се у томе да је претор одобравао тестамент који садржи именоване наследника и који садржи печате седам сведока. Он је у првом реду истакао вољу тестатора као битни елемент тестаментa, а сведоци су подржани од стране претора ради постојања и потврђивања воље тестатора. Из тог разлога није било од значаја да ли је тестамент садржао свечане изјаве, гестове и манципацију.³⁷ *Bonorum possessio* значи упућивање лица на државину ствари из заоставштине, коју је претор давао одређеним лицима. Та лица су била по *ius civile* интестантски наследници који су имали право да траже наслеђе. Њима је претор дозвољавао *bonorum possessio secundum tabulas* односно државину добара на основу таблица што заправо значи да је претор давао само државину ствари, а да такви наследници заправо и нису наследници јер их цивилно право није признавало за наследнике.³⁸ Супротна ситуација је државина наследничких добара када уопште нема тестаментa – *sine tabulus*, ова државина се назива *bonorum possessio sine tabulus*.³⁹ *Bonorum possessio contra tabulus* је државина добара насупрот тестаменту. Ова државина настаје када претор додељује заоставштину најближим рођацима оставиоца, које је овај није предвидео као наследнике у тестаменту. *Bonorum possessio sine re* је државина без ствари, односно без заштите. До овога долази у случају када претор некоме додели *bonorum possessio* противно интересима законског наследника који је именован у цивилном тестаменту. Оштећена лица имају право да покрену парницу путем *hereditatis petitio*. Уколико то учине оштећени наследници, преторов држалац би изгубио спор и морао би да врати заоставштину, чиме остаје „без ствари“. Управо, овакве околности, навеле су претора да почне да штити своје „наследнике“ интердиктима и прилагођеним тужбама цивилног права, а у класичном периоду је омогућио приговор којим се је држалац могао лако одбранити од наследничких тужби. *Bonorum possessio cum re* је државина на ствари која предствала заштићено и неоспорно наследно право.⁴⁰

³⁶ Ж. Бујуклић, *Римско приватно право*, Београд, 2014, 285.

³⁷ Д. Стојчевић, *Римско приватно право*, Београд, 1983, 171.

³⁸ О. Станојевић, *Гај Институције*, Београд, 2009, 135.

³⁹ *Op. Cit.*, 286.

⁴⁰ Ж. Бујуклић, *Римско наследно право*, Београд, 2014, 286.

3.4.5 *Testamentum in procinctu*

Ову врсту тестаментача сачињавали су војници пред одлазак у бој наводећи ко треба да их наследи уколико се не врате живи из битке. Пред постројеним војницима, који су замењивали народ у скупштини, оставилац је одређивао свог наследника у случају да се не врати жив из боја. Сагласност војника се није тражила, већ само присуство. Ово је ванредни облик тестаментача који није захтевао нарочиту форму. Касније, у класичном праву, овај вид тестаментача носио је други назив *Testamentum militis*. Одлика овог тестаментача је да је могао бити састављен било где ван бојног поља и када нема довољно сведока – војника, који су били у функцији народа у скупштини. Довољна је била само изјава сабораца војника да је сачинио тестамент и да укажу на чињеницу ко је његов наследник.⁴¹ Гај овакву једноставну форму правда чињеницом да су војници „слабо познавали право“, али и због тога што им је живот био стално изложен опасностима. Војска је за развој римске државе била изузетно важна и да је из тог разлога - војног уређења, римским војницима дозвољено да пред осталим војницима изјаве ко ће бити њихов наследник. Због наведеног разлога, није реч о томе да римски војници нису били вични у праву, нити да нису познавали право, већ су се бавили државном заштитом, ширењем граница као и одржавањем стабилности и мира. Римљани су придавали велики значај војсци и питање војног уређења схватили у правом смислу те речи.⁴²

3.4.6. *Посткласично и Јустинијаново право*

Јустинијан је познат по својој кодификацији римског права која је започета 528. године. Једна од области која је била предмет реформи јесте наследно право, укључујући правила о тестаменту. Тако су прописане три форме у којима је могао да се састави тестамент. Прва и најзначајнија форма била је писани тестамент који је морао бити потписан од тестатора и оверен печатима седам сведока. Другачије је назван „трипартитни“, јер су за његову форму преузети елементи из три правна система: основни елементи које је морао садржати према *ius civile*, седам сведока и овера из преторског права, и на крају потпис тестатора из императорских *Leges*. Друга форма је била усмени тестамент где га је требало саопштити пред седам сведока. Трећа и последња форма представља Олографски тестамент који је требало бити написан и потписан руком тестатора. Поред ових приватних форми, Јустинијан је задржао и две

⁴¹ М. Игњатовић, *Римско право*, Ниш, 2022, 390.

⁴² Ж. Бујуклић, *Римско приватно право*, Београд, 2014, 292.

јавне форме састављања тестаментa: *Testamentum apud acta conditum* и *Testamentum principi oblatum*. *Testamentum apud acta conditum* је требало издиктирати пред службеником и као такав улазио је у записник. *Testamentum principi oblatum* је био поверен на чување владару и до смрти тестатора чуван у императоровој канцеларији.⁴³

3.5. Услови за пуноважан тестамент

Да би тестамент био пуноважан најпре треба проверити да ли је тестатор који га је сачинио имао уопште тестаментарну способност да сачини тестамент и то не само у моменту сачињавања тестаментa, него и у тренутку смрти. Затим, да ли је написан према прописима *ius civile*-a, као и да ли је извршено свечано именовање наследника. Активна тестаментарна способност *testamenti factio activa*, припадала је пунолетним римским грађанима. Женама и плебејцима је било забрањен приступ куријатским комисијама, па самим тим нису ни могле да сачине тестамент.⁴⁴ Поред тога, да би тестамент био пуноважан према *ius civile* није довољно да се изврши продаја имовине, нункупација и присуство сведока. Најзначајнија чињеница јесте свечано именовање сведока, нпр. „Нека Тиције буде наследник.“⁴⁵ Ако је другачије именован наследник, онда не вреди што су остали услови испуњени. У II веку нове ере уколико је жена имала татора, морала је да тражи његову дозволу за сачињавање тестаментa. У супротном, тестамент не би важио. Од III века одобрење татора женама за сачињавање тестаментa није било потребно. Међутим, остала је једна група лица која није могла да сачини тестамент, то су били *intestabiles*. То су лица која су одбила неоправдано да сведоче. Поред тога што нису могли да сачине тестамент, они нису могли чак ни да буду наследници. Пасивна тестаментарна способност *testamenti factio pasiva* предствала је способност за наслеђивање по тестаменту. Ова способност морала је да постоји како у тренутку именовања наследника, тако и у тренутку прихватања наслеђа.⁴⁶

3.6. Искључење од наслеђивања

Тестатор који је имао *sui heredes* морао је да их именује за наследнике или да их изричито искључи из наслеђивања.⁴⁷ Искључење из наслеђивања регулише се строгим правилима која не остављају могућност за двоумљење како је тестатор хтео да

⁴³ С. Марковић, *Тестамент у старовјековном праву*, Глосаријум, 2004, 70.

⁴⁴ М. Игњатовић, *Римско право*, Ниш, 2022, 392.

⁴⁵ О. Станојевић, *Гај Институције*, Београд, 2009, 135.

⁴⁶ О. Станојевић, *Римско право*, Београд, 2003, 306.

⁴⁷ М. Игњатовић, *Римско право*, 2022, Ниш, 393.

распоређи своју заоставштину. Та правила су се огледала најпре у дефинисању пола наследника.

У случају да је тестатор имао сина под својом влашћу, морао је поименично да га постави за наследника или да га искључи из наслеђа изјавом: „Нека мој син Тиције, буде лишен наследства“. Уколико би га тестатор прећутно мимоишао, тестамент не би био пуноважан.⁴⁸ Остали потомци, било мушки или женски, могли су бити искључени из наследства необавезном формом, „Остали нека буду лишени наследства.“⁴⁹ Ако би се десило да у тестаменту не буду споменута сва деца, или ако је нпр. кћер изостављена поред именована два сина, кћер ће се придружити наследном делу и све троје наследника добија једнак део заоставштине. Реч је о својим наследницима, *sui heredes*. Ако би се десило да су за наследнике постављена лица ван породице (*extranei*), а кћер није поменута, у том случају би се заоставштина другачије делила. Кћер би се придружила наследном делу тако што би добила половину заоставштине.⁵⁰

3.7. Поништење тестаментa

Конкретан пример који доводи до поништења тестаментa тиче се накнадно рођене деце. Деца која су рођена после смрти оца, називају се посмрчад. Накнадним рођењем детета било мушког или женског, тестамент је у целости неважећи уколико оставилац није навео то дете као свог наследника у тестаменту. Рођење посмрчета изискује поништење тестаментa јер спада у категорију „својих наследника“, те и њему припада наслеђе из заоставштине. Отуд логична веза за поништење тестаментa. Ако жена која је у другом стању побаци након смрти мужа, тестамент неће бити поништен јер се дете није родило. Ако се деси да наследник, син, премине за живота тестатора, постајала је могућност да тестатор превентивно, како не би дошло до поништења тестаментa, унуке преминулог сина, именује за наследнике. Ова одлука се оправдавала тиме да су унуци „своји наследници“. По цивилном праву, еманциповану децу није неопходно нити именовати за наследнике нити искључити из наслеђа јер нису „своји наследници“. Претор одређује да је ипак потребно ова лица, било мушка или женска, именовати за наследнике или искључити из наслеђа, јер имају право на *bonorum possessio contra tabulas*. Уколико оставилац има усвојене синове, они се сматрају као рођени, док је њихов однос са рођеном породицом у виду „*extranei*“ - туђини.

⁴⁸ О. Станојевић, *Гај Институције*, Београд, 2009, 137.

⁴⁹ *Ibid.*, 137.

⁵⁰ *Ibid.*, 137.

Ако је тестатор усвојио сина након што је саставио тестамент, исти се поништава јер се усвојенк сматра накнадно рођеним дететом. Исто правило се примењује ако тестатор ожени жену с манусом, из разлога што та жена добија положај кћери и сматра се као „Своја наследница.“ Син у поступку манципације, уколико је два пута продат, а трећи није, пошто се враћа под очеву власт, поништава тестамент. У случају да постоје два или више тестамената, пуноважно сачињен потоњи тестамент укида претходни. Уколико тестатор сачини пуноважни тестамент, а потом изгуби статус слободног човека или изгуби статус због тга што тестатор није имао римско грађанство, његов тестамент ће се поништити.⁵¹

3.8. Опозив тестамената

Како је тестатор изажавао слободу воље кроз сачињавање тестамената, тако је имао могућност изражавања слободне воље за опозив тестамената. То је могао учинити, давањем изјаве о повлачењу ранијег тестамената пред три сведока, сачињавањем новог тестамената који би укидао претходно састављен, или чак намерним уништавањем спаљивањем таблица на којим је био написан или пресецањем врпце којом је увезан тестамент. Ко је имао интерес да доказује постојање тестамената, могао је, али је то било врло тешко доказати.⁵²

Пример тестамената:

Тестамент

Ја, Марко Тулије Цицерон, римски грађанин, овим путем изјављујем своју слободну и последњу вољу:

За наследнике именујем:

1. Гај Јулије Цезар буди наследник целокупне моје имовине.
2. Легирам Публију Корнелију, мом рођаку, моју кућу у Тускулуму.
3. Легирам Луцију Сергију Катилину, мом пријатеља, десет хиљада сестерција.
4. Ослобађам свог верног роба, Марка Тулија.

У присуству 7 сведока, проглашавам овај тестамент важећим. Своју имовину продајем купцу имовине кроз бакар и вагу. *Familiae emptor:* „Да би могао правоваљано да

⁵¹ О. Станојевић, *Гај Институције*, Београд, 2009, 139, 141, 143, 145.

⁵² *Ibid.*, 147.

сачиниш тестамент сагласно јавном праву, узимам твоју породицу и имовину на старање и чување путем ове ваге.“⁵³ Марко Тулије Цицерон: „*Онако како је на овим таблицама записано тако дајем, тако легирам, тако ослобађам, тако изражавам последњу вољу и ви ми, Квирити, тако посведочите.*“⁵⁴

Сведоци:

1. Квинт Хорације
2. Луције Сенека
3. Публије Марон
4. Децим Јуније
5. *familiae emptor*
6. либрипенс

⁵³ *Ibid.*, 149.

⁵⁴ *Ibid.*

IV ПРИЈЕМ НАСЛЕЂА

Након смрти *de cuius*-а долази до позивања на наслеђе његове породице „својих наследника“ или роба који постају наследници у моменту смрти *de cuius*-а. У овом случају долази до пријема наслеђа без обзира на вољу наследника. Због тога се они називају „нужним наследницима“ (*necessarii heredes*). Уколико се на наслеђе позивају лица која нису чланови породице ни робови (*extranei heredes*), они постају наследници тек након давања наследничке изјаве о пријему наслеђа. Дакле, наследници се називају нужни (*necessarii*), своји и нужни (*sui et necessarii*) или туђини (ван породице - *extranei*).

4.1. Нужни наследници

Круг наследника који је морао прихватити наслеђе без питања чинили су *necessarii heredes*. У нужне наследнике спадају чланови породице оставиоца, пре свих они из категорије „својих наследника“. То су лица која се налазе под непосредном влашћу породичног старешине. Роб је исто припадао категорији „својих наследника“. Овом одредбом роб је добијао слободу наслеђем, што је утицало повољно на њега и његов статус. Са друге стране, често се постављањем роба за наследника сумњало у имовно стање оставиоца. Ако је оставилац имао дугове, он је постављао свог роба за наследника како би продао наслеђе и на тај начин измирио дугове оставиоца. Оставилац није постављао своје укућане за наследнике вероватно због срамоте. Лакше је да роб прода добра и намири дугове, него укућани. Своји и нужни наследници су син или кћер, унук или унука од сина, и остали потомци који се у моменту смрти налазе под влашћу оставиоца. Да би унук или унука били „своји наследници“, није било довољно да су само у моменту смрти оставиоца под његовом влашћу, него да је њихов отац за живота оставиоца престао да буде под његовом влашћу, тако што је ослобођен на било који начин очеве власти. У том случају унуци ступају на место оца и постају своји наследници. Сви остали наследници који нису под влашћу оставиоца називају се туђини (наследници ван породице - *extranei*). Деца која нису под влашћу оставиоца се такође називају туђинима. Овде спадају и робови којима је додељено наследство са слободом. Битна карактеристика ових наследника је што могу да прихвате наслеђе, али могу и да га одбију. Онај који је имао могућност да се уздржи, а почео је да рукује заоставштином или онај који је прихватио заоставштину давањем позитивне наследничке изјаве, нема право да се одрекну заоставштине ако је млађи од 25 година.

Млађа лица од 25 година су била заштићена јер се сматрало да су лакомислена и наивна.⁵⁵

4.2. Свечани пријем наслеђа

Као што је већ наведено, у зависности да ли је дозвољено да се наследници прихвате/одбију наслеђе или се подразумева да су наследници без питања, разликујемо нужне наследнике и туђине. Наследницима ван породице је остављена могућност да свечаном изјавом „*cretio*“ у одређеном року одлуче да ли ће да прихвате наслеђе. Ако се не изјасне онда бивају искључени из наслеђа. Форма изјаве о прихватању наслеђа је следећа: „Пошто ме је Гај поставио својим тестаментом за свог наследника, прихватам и свечано примам ово наслеђе.“⁵⁶ Ако потенцијални наследник не да наследничку изјаву у овој форми, па чак и ако се понашао шрема заоставштини као наследник, он ће бити искључен из наслеђа. Наследници ван породице, могу и пре истека рока да дају позитивну или негативну наследничку изјаву. Друга категорија наследника, тј. нужни наследници који немају обавезу да дају наследну изјаву, могу да прихвате наслеђе простим понашањем према наследству, односно његовом употребом, (*gestio pre herede*). Ако ова лица, дају негативну изјаву, одмах ће бити искључена из наслеђа. Разликују се редовне креције и креције на одређени рок. Код редовне креције се рачуна рок у коме је наследник знао и био у могућности да да крецију, док код креције са одређеним роком рачунају се сви дани без прекида, чак и када наследник није знао да је постављен за наследника. Ова друга креција се другачије назива „непрекидна“. Општи рок креције је 100 дана.⁵⁷

4.3. Супституција

Супституција је институт који дозвољава тестатору да именује једног или више алтернативних наследника. То су обично чинили у случају сигурности, ако главни наследник - институт не прихвати наследство. Било је допуштено да једном лицу тестатор одреди колико жели супститута. Форма одређивања института - супститута је гласила: „Гај, буди мој наследник и прихвати се наследства у року од сто дана од када будеш сазнао или могао. Ако се не прихватиш лишавам те наследства. Тада нека Тацит буде мој наследник и нека се прихвати наслеђа у року од сто дана“⁵⁸ Дакле, оно

⁵⁵ О. Станојевић, *Гај Институције*, Београд, 2009, 149, 151.

⁵⁶ *Ibid.*, 153

⁵⁷ *Ibid.*, 155.

⁵⁸ О. Станојевић, *Гај Институције*, Београд, 2009, 155.

лице које је постављено прво као наследник, „главни наследник“ – институт, прихватањем наслеђа искључује супститута. Ако не да изјаву о прихватању, или је она негативна, на његово месту ступа супститут. У случају да креција чини услов, а да се не помиње искључење из наслеђа, онда су последице другачије. Онај који није дао изјаву – крецију, а понаша се као наследник (*pro herede gestio*), уступиће део заоставштине супституту, тј. обоје ће наследити једнак део. У случају да није дао изјаву и да се није понашао као наследник, лишава се наслеђа. За разлику од обичне супституције, постоји пупиларна супституција. Њоме се одређује супститут малолетном наследнику до пунолетства или у случају да он умре, а не постане пунолетан јер не може да сачини тестамент, и у последњем случају ако не жели или не може да се прихвати наслеђа.⁵⁹

⁵⁹ *Ibid.*, 157, 159.

V ЛЕГАТИ

Легати су једнострана изјава воље тестатора и они чине облик наслеђивања у случају сингуларне сукцесије. То су имовинска располагања путем тестаментa. Легатар добија само једно или неколико права, за разлику од наследника који добија целокупну заоставштину. Да би легат произвео правно дејство мора да буде испоштована форма и да тестамент буде пуноважан. Захтева се форма у смислу да се прво именује наследник заоставштине, а затим се наређује легат свечаним речима. Постоје четири врсте легата: *Per vindicationem*, *per damnationem*, *sinendi modo* и *per praeseptionem*. *Per vindicationem* легат назива се тако јер одмах по пријему наслеђа легатар постаје квинитски власник легиране ствари без ичијег посредовања. Легатар има право да својинском тужбом *rei vindicatio* тражи легирану ствар од наследника или оног код кога се она налази и да у тужби тврди да је ствар његова по квинитском праву. *Per damnationem*, у овој форми тестаментор је легирао: „Нека мој наследник има обавезу да да....“, дакле овде се ствара потраживање у корист легатара. Овом врстом легата, предмет може бити и туђа ствар, али је онда наследник у обавези да је прибави па да је да легатару. Такође, могу се легирати и ствари које још не постоје (то су на пример плодови које земљиште буде дало). За разлику од *per vindicationem*, *per damnationem* легатар не постаје одмах власник легата. У класичном праву заштита ове врсте легата огледала се у тужби „*actio ex testamento*“ којом је тражен двоструки износ легата. Овде се обавеза наследника огледа у чињењу. *Sinendi modo* налагао је наследнику обавезу да допусти легатару да узме легирану ствар. Код овог легата обавеза наследника се огледа у трпљењу и нечињењу. *Per praeseptionem* овај легат оптерећује цело наслеђе из разлога што легатар има право да изабере ствар која ће касније бити изузета из деобе. Зато су наследници дужни да испуне овај легат пре деобе заоставштине.⁶⁰ Ништаво је било какво легирање у виду казне. Легат остављен неодређеним лицима је такође био ништав (... „Нека мој наследник да ... оном ко дође први на мој погреб.“)⁶¹

⁶⁰ О. Станојевић, *Римско право*, Београд, 2003, 309.

⁶¹ О. Станојевић, *Гај Институције*, Београд, 2009, 177, 179.

VI ФИДЕИКОМИСИ

Фидеикомиси су биле молбе, захтеви, жеље или остављање на савест (у аманет) од стране тестатора упућене наследницима. Фидеикомисар је лице које је стицало корист, док је фидуцијар лице коме је молба била упућена. Најчешћи облик састављања фидеикомиса био је „Кодицил“. Кодицил је писмо које је било прилог тестаменту. Сачињено је у неформалном облику и обично је почињао молбом. Често су се у кодицилу налазила и нека друга саопштења тестатора. Постоји оверен и неоверен кодицил. Разлика између њих је у томе што се о овереном кодицилу говори у тестаменту. Прецизније у њему се даје напомена да се нешто учини онако како је написано у кодицилу. У супротном се сматра да је кодицил неоверен. Предмет фидеикомиса може да буде било која појединачна ствар: земљиште, роб, одело, новац, накит... Ово обавезује фидуцијара да одређену ствар преда фидеикомисару. Такође, њиме се може оставити и ствар која не припада тестатору, већ трећем лицу, али је фидуцијар у обавези да ту ствар прибави и да фидеикомисару. Фидеикомисом може се даривати и слобода робу.⁶²⁶³

⁶² *Ibid.*, 181.

⁶³ *Ibid.*, 183.

VII ПОКЛОН ЗА СЛУЧАЈ СМРТИ

Donatio mortis causa предствала правни посао који омогућава лицу да пренесе имовину на другу особу, а права и обавезе наступају тек након смрти поклонодавца. За ваљаност овог правног посла није се тражила *testamenti factio activa* за поклонодавца, већ само општа правна и пословна способност. Поклон за случај смрти могао се сачинити на два начина. Први начин је био где се на поклонопримца одмах преносила својина над неком ствари уз могућност која је остављана поклонодавцу да тражи повраћај права својине у случају да је прошла смртна опасност. Ово је тзв. раскидни услов. Други начин је било даровање под одложним условом, што би значило да је право на поклон припадало поклонопримцу тек пошто би наступила смрт поклонодавца. Поклон у класичном римском праву садржи један субјективни елемент и два објективна. Субјективни елемент се огледа у вољи поклонодавца да умањи своју имовину тиме што ће део поклонити поклонопримцу. Поклонодавчеву вољу класични правници називају *animus donandi*. Она постоји само ако је добровољна, без било какве правне обавезе. Ако је воља произашла из заблуде или било каквих очекивања друге стране, онда се ради о *inius*-у. Чак и од стране поклонопримца захтева се воља за прихватањем поклона. Она може бити прећутна или изражена у виду сагласности. Што се тиче објективних елемената, први је да је имовинска корист на поклонопримцу, а други објективни елемент је бесплатност. С обзиром да поклонодавац из поклона не извлачи корист, већ умањује своју имовину, он не одговара по правилима која важе за теретне послове. Поклонодавац не одговара у случају да треће лице одузме ствар поклонопримцу доказавши право на њу, нити за скривене недостатке на њој. Поклонодавац одговара само за штету која је проузрокована његовом злом намером или грубом непажњом. Цинцијевим законом из 204. године старе ере, поклонодавац може отклонити правне последице које произлазе из поклона, под условом да га није реализовао у целости. Постоји разлика између перфектног од имемперфектног поклона. Перфектан поклон је онај који је реализован, било да је мале или велике вредности. Дакле, ако је поклон велике вредности реализован, у смислу преноса права својине, говоримо о перфектном поклону. Ако пак није реализован до краја, да није пренета својина на поклонопримца, у том случају говоримо о имперфектном поклону.⁶⁴

⁶⁴ А. Маленица, Н. Деретић, *Римско право*, Нови Сад, 2011, 318, 319.

VIII ЗАШТИТА ПРАВА НА НАСЛЕЂЕ

Наследнику припадају наследничке тужбе у случају да не може остварити своје својство наследника. То су: *hereditatis petitio* – за наслеђе по цивилном праву, *interdictum quorum bonorum* и *hereditatis petitio possessoria* за преторске наследнике. *Hereditatis petitio* или захтевање наслеђа је тужба која припада наследнику и личи на *rei vindicatio*. Ова тужба се подиже против онога ко држи целу или део заоставштине и изјављује да је наследник или жели то да буде тиме што узурпира заоставштину. Доказивање у поступку је било на тужиоцу. Морао је да доказује своје својство наследника. Тужбом *interdictum quorum bonorum* наследник је могао да тражи ствари које припадају заоставштини, али не и дугове. Назив је добила према преторовим речима којима почиње наредба. Уколико је наследников нужни део повређен (легатима или туђим наследним деловима), имао је право да подигне *querella inofficiosi testamenti*. Она се користила као крајње средство јер је требало утврдити да оставилац није био при чистој свести када је располагао заоставштином.⁶⁵

⁶⁵ О. Станојевић, *Римско право*, Београд, 2003, 313, 314.

IX ОПШТЕ ОДРЕДБЕ НАСЛЕЂИВАЊА У САВРЕМЕНОМ ПРАВУ

9.1. Историјски преглед тестаментa у Србији

Тестамент у Србији је прошао кроз различите фазе правног развоја од средњег века до данашњег дана. Први писани средњевековни документ јесте Законоправило Светог Саве, односно Савин Номоканон из 1219. године. Номоканон је уређивао наследноправне односе у смислу, завештање лица, поништај завештања, круг наследника, кодицил, деоба наследства, искључење из наслеђа, поклоне и дугове оставиоца.⁶⁶ Ваља напоменути да је у средњевековној Србији, законодавство у вези са тестаментом било под утицајем обичаја као и црквених норми. Па тако је Законоправило Светог Саве још увек званични правни кодекс Српске православне цркве.⁶⁷ Душанов Законик из 1349. и 1355. године, члановима 41 и 48 регулише наследноправне односе. Члан 41. посвећује властелину који има деце или их пак нема уопште, а по његовој смрти баштина пушта остане, уколико се нађе неко из његовог рода до осмог степена сродства (заједнички им је чукундеда), тај ће наследити његову баштину уколико нема ближих сродника.⁶⁸ Члан 48. говори о властеоском положају односно о обележјима властелина, коњу, оружју и огртачу, које је дужан наследник да преда цару, а осталу имовину да задржи у наслеђе.⁶⁹ На основу наведеног закључујемо да је Душанов Законик овим члановима регулисао баштину властелина. Претпоставка је да је остало становништво могло да наслеђује баштину својих предака у мери која је одговарала интересима властеле.⁷⁰ Године 1844. Кнежевина Србија доноси Грађански законик. Члан 394 Српског Грађанског законика, уређује наследне односе након смрти оставиоца или на основу Закона или пак завештањем односно уговором за случај смрти.⁷¹ Закон о судском ванпарничном поступку из 1934. године регулисао је процесне норме наследног права. Након окончања Другог светског рата донет је Закон о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације, укинута је важност свих правних прописа који су се употребљивали до тада. Предмет наслеђивања је требало ускладити са начелима Устава из 1946. године. Поред Устава јавили су се и Закони који су садржавали и неке одредбе

⁶⁶ Н. Стојановић, *Наследно право*, Ниш, 2022, 45.

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ Ђ. Бубало, *Душанов Законик*, Београд, 2010, 164

⁶⁹ *Op. Cit.*, 166

⁷⁰ Н. Стојановић, *Наследно право*, Ниш, 2022, 46.

⁷¹ *СГЗ*, члан 394.

релевантне за наследно право.⁷² Доношење савезног Закона о наслеђивању 23.4.1955. године обележио је други период у развоју наследног права. Овај Закон је био успешан законодавни рад који је садржао решења по угледу на швајцарско право и није представљао проблеме за примену у пракси.⁷³ Закон је био на снази до ступања на снагу уставних Амандмана од 1971. године када је материјално право прешло у нормативну надлежност федералних јединица. Устав из 1974. године регулише оставински поступак тако што он прелази у надлежност република и покрајина, док Федерација задржава надлежност за уређење сукоба Закона.⁷⁴ Па је тако Социјалистичка Република Србија донела Закон о наслеђивању 1974. године у коме је објединила материјалноправне и процесноправне норме. Закон је био у примени све до ступања на снагу Закона о наслеђивању Републике Србије из 1995. године.⁷⁵ Закон о наслеђивању Републике Србије садржи материјалноправне норме, док Закон о ванпарничном поступку из 1982. године садржи процесноправне норме којима регулише оставински поступак.⁷⁶

9.2. Извори наследног права у Републици Србији

Извори наследног права представљају правне акте и норме који регулишу питања наследства. У савременом правном систему Републике Србије полазећи од Устава Републике Србије из 2006. године као највишем правном акту државе, чланом 59, ставом првим, гарантује се право наслеђивања. У материјалном смислу, најважнији извор наследног права јесте Закон о наслеђивању из 1995. године. Овај Закон је темељно уредио питање наслеђивања на основу Закона као и на основу завештања, поступак наслеђивања, права наследника, питања везана за обавезни део наследства. Садржи 239 чланова и подељен је на шест глава.⁷⁷ У процесном погледу расправљање заоставштине садржано је у Закону о ванпарничном поступку. У седмој глави Закона о ванпарничном поступку, члановима 87 до члана 131. садржане су одредбе оставинског поступка, односно за расправљање заоставштине. Закон о наслеђивању, као и Закон о ванпарничном поступку нису једини законодавни извори наследног права. Поред њих постоје и допунски извори наследног права, у смилу Закона о облигационим односима

⁷² В. Ђорђевић, *Наследно право*, Ниш, 1997, 21.

⁷³ *Ibid.*, 22.

⁷⁴ *Ibid.*, 23.

⁷⁵ Н. Стојановић, *Наследно право*, Ниш, 2022, 52.

⁷⁶ *Ibid.*, 54.

⁷⁷ М. Почуча, Д. Крстинић, *Наследно право*, Нови Сад, 2022, 32.

из 1987 године, Закона о основама својинскоправних односа из 1980. године, Закона о парничном поступку из 2011. године, Закона о ауторским и сродним правима из 2009. године, Породичног закона из 2005. године итд.⁷⁸ Опште одредбе наслеђивања у савременом праву постављају основна правила према којима се регулише пренос имовине, права и обавеза оставиоца на наследнике и садржане су у Закону о наслеђивању из 1995. године и тичу се права на наслеђивање, наслеђивања на основу закона, наслеђивања на основу завештања, способност и недостјност за наслеђивање, обухватају нужне наследнике, отварања наслеђа, одбијање наслеђа, затим поклоне и испоруке.

⁷⁸ *Ibid.*, 33.

X НАСЛЕЂИВАЊЕ НА ОСНОВУ ЗАКОНА О НАСЛЕЂИВАЊУ

Наслеђује се заоставштина коју чине сва права која су оставиоцу припадала у тренутку смрти. Наследити је могуће на основу закона и на основу завештања, односно тестаментa. Да би неко могао да буде наследник, најпре мора да буде жив у тренутку оставиоачеве смрти, изузев детета које је зачето у моменту оставиоачеве смрти и под условом да се роди живо. Према нашем Породичном закону, *насцитурус* би требало да буде рођен у року од 300 дана од смрти оставиоца.⁷⁹ Закон у члану 4 и члану 5 садржи ограничења за наслеђивање. Члан 4. Закона о наслеђивању, недостојним за наслеђивање препознаје будућег наследника који је покушао или усмртио оставиоца, онога који је принудом, претњом или преваром навео оставиоца да сачини /опозове завештање или га је пак у томе спречио, онога који је оставиоца спречио или га је намеравао спречити да изрази своју последњу вољу односно сачини завештање, онога који је фалсификовао завештање, и на крају онога који се теже огрешио о законску обавезу издржавања оставиоца или му је ускратио нужну помоћ.⁸⁰ Остарилац, поред законске нормe која препознаје недостојност за наслеђивање и строго дефинише правила која уређују недостојност, може учинити опроштај недостојности. Лице коме је недостојност опроштена имаће исти правни положај као и остали наследници, без обзира на разлог недостојности. Закон, судска пракса и правна наука, заузели су став да изјава о опроштају недостојности мора бити у форми као за тестаментарно располагање.⁸¹ Неспособно за наслеђивање је лице коме је апсолутно искључена могућност да наследи оставиоца јер његово понашање није друштвено прихватљиво. Српски савремени правни систем полази од претпоставке да је наслеђивање начин стицања грађанских имовинских права, а не привилегија појединца.⁸²

10.1. Чињенице на основу којих се наслеђује по Закону

До законског наслеђивања долази у случајевима када оставилац није сачинио тестамент, када завештањем није обухваћена целокупна имовина, када је завештање делимично или потпуно ништаво, уколико завештајни наследник не може или не жели да наследи заоставштину из разлога негативне наследничке изјаве, и када у тестаменту није одређен универзални већ само сингуларни наследник. Чињенице на основу којих

⁷⁹ Породични закон РС, члан 45.

⁸⁰ Закон о наслеђивању, члан 4. СГ. гласник РС, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.

⁸¹ М. Почуча, Д. Крстинић, *Наследно право*, Нови Сад, 2022, 59.

⁸² *Ibid.*, 53.

се заснива законско наслеђивање јесу крвно и грађанско сродство, брачна веза, ванбрачна заједница.⁸³ Крвно сродство је најстарија чињеница за одређивање наследника након смрти оставиоца и као таква то је основа законског наслеђивања од њеног настанка до данас. Крвно сродство је веза између лица која произилазе једно од другог или од заједничког претка, а заснива се рађањем у браку или ван њега, односно ванбрачној заједници.⁸⁴ Наследно право познаје претке оставиоца, потомке оставиоца и побочне крвне сроднике. Потомци и преци оставиоца који су настали рођењем једни од других, налазе се у правој линији, *linea recta*. Посматрајући крвне сроднике од најмлађег према најстаријем говоримо о усходној правој линији, насупротив ње је нисходна права линија која означава крвне сроднике од најстаријег према најмлађем. У оквиру праве линије постоје две лозе, то су мајчина и очева. Што се тиче побочних сродника, уколико браћа и сестре потичу од истог оца и мајке називају се германима, уколико имају заједничку мајку, а ако имају заједничког оца, а различите мајке, називају се консавинеи. Крвно сродство се рачуна по степенима сродства, а за рачунање користи се једноставна формула која гласи: „Колико рођења, толико степени сродства.“⁸⁵ Закон о наслеђивању Републике Србије, уређује круг законских наследника на начин где се као наследници појављују оставиочеви потомци, усвојеници и њихиви потпомци, његов брачни друг, његови родитељи, његови усвојеници, његова браћа и сестре и њихови потомци, његови дедови и бабе и њихови потомци и остали преци. Круг законских наследника регулише члан 8, став 1. Закона, док исти члан у ставу 3 предвиђа да наследници ближег наследног реда искључују из наслеђа наследнике даљег наследног реда. У крајњем случају уколико оставилац нема наследника, Република Србија је његов наследник.⁸⁶ Из наведеног произилази да је грађанско сродство, веза између два или више лица проистекла из усвојења. У зависности да ли је потпуно или непотпуно усвојење, постоје разлике у наследноправном положају. Потпуним усвојењем, заснива се трајна и нераскидива веза између усвојеника, његових потомака, усвојилаца и сродника усвојилаца. Оваквим усвојењем прекидају се све правне везе између адоптата и његових крвних сродника.⁸⁷ Непотпуним усвојењем, између усвојеника и његових крвних сродника не престају права и дужности. Код овог вида усвојења, усвојеник и његови потомци стичу право наслеђа заоставштине усвојика

⁸³ О. Антић, *Наследно право*, Београд, 2010, 85.

⁸⁴ В. Борђевић, *Наследно право*, Ниш, 1997, 108.

⁸⁵ М. Почуча, Д. Крстинић, *Наследно право*, Нови Сад, 2022, 64.

⁸⁶ *Закон о наслеђивању*, члан 8, СЛ. гласник РС, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.

⁸⁷ Н. Стојановић, *Наследно право*, Ниш, 2022, 99.

само ако то овлашћење није ограничено или искључено. Оваква ограничења морају бити предвиђена у уговору о усвојењу. До правног дејства овакве клаузуле долази у случају када је у уговору о усвојењу потребно да усвојилац има биолошке првостепене потомке или усвојенике из потпуног усвојења.⁸⁸ Да би дошло до законског наслеђивања супружника-оставиоца, надживели супружник у тренутку отварања наслеђа мора бити са њим у пуноважном браку. Наведено чини правни основ за наслеђивање брачних партнера. Уколико је дошло до развода или поништаја брака, супружници се не наслеђују. Члан 22 Закона о наслеђивању препознаје три разлога за губитак наследства брачног друга. Став први регулише поступак за развод брака пре смрти оставиоца а у току отварања наслеђа брак је и даље пуноважан, испитаће се основаност тужбе и супружник у том случају може изгубити право на наследство. Другим ставом је регулисано поништење брака након смрти оставиоца, док су разлози за поништај били познати у тренутку закључења брака. Ставом трећим је регулисана заједница живота надживелог супружника са оставиоцем. Уколико је заједница престала да постоји било кривицом било споразумом, надживели супружник не наслеђује оставиоца. Наслеђивање ванбрачних партнера у Србији није посебно регулисано Законом о наслеђивању, већ је ова тема обухваћена кроз тумачење законских одредби и судску праксу. Закон, не помиње директно ванбрачне партнере у члановима који регулишу наследна права. За разлику од Закона о наслеђивању, Породични закон Републике Србије препознаје, признаје и регулише ванбрачну заједницу изједначавајући је у многим аспектима са брачном заједницом, под одређеним условима. Према члану 4 Породичног закона, ванбрачна заједница је заједница живота жене и мушкарца која траје најмање три године или краће, ако у тој заједници постоји дете.⁸⁹ Ванбрачни партнери имају иста права и обавезе као и брачни партнери, нарочито у одгајању деце, издржавању партнера, поделе заједничке имовине. У случају престанка ванбрачне заједнице, ванбрачни партнери могу захтевати поделу заједничке имовине на начин сличан као да су били у брачној заједници. Пред судом је битно доказати постојање ванбрачне заједнице. Битни елементи за доказивање ванбрачне заједнице јесу, трајност, заједница живота, различитост полова, непостојање брачних сметњи. Конкретно, имовински односи ванбрачних партнера регулисани су чланом 191 Породичног закона. Овај члан прописује да имовина коју су ванбрачни партнери стекли заједничким радом

⁸⁸ *Ibid.*, 100.

⁸⁹ *Породични закон*, члан 4, СЛ гласник РС, 18/2005, 72/2011, - др. закон и 6/2015.

у току трајања заједнице живота, представља њихову заједничку имовину.⁹⁰ Наслеђивање ванбрачних партнера, Закон о наслеђивању не регулише. Закон наводи да се брачни партнери наслеђују, док ванбрачне не препознаје. Међутим, то није случај са Уставом РС. Члан 62, који изједначава брачну и ванбрачну заједницу.⁹¹ Постоје различита тумачења наслеђивања ванбрачних партнера, углавном се сви ослањамо на судску праксу када истражујемо о томе. Једно је сигурно, а то је да се ванбрачни партнери могу наслеђивати путем завештања.

10.2. Круг законских наследника

Закон о наслеђивању утврдио је круг наследника на основу којих се наслеђује заоставштина у Србији. Наслеђује се по наследним редовима, те на основу Закона оставиоца наслеђују: његови потомци, његови усвојеници и њихови потомци, брачни друг, родитељи, његови усвојиоци, његова браћа и сестре и њихови потомци, бабе и деде и њихови потомци и остали преци. Приликом наслеђивања постоје општа правила која ближе уређују наслеђивање у смислу права предстваљања, права прирштаја и право искључивања када ближи сродници искључују даље сроднике. На крају, Република Србија је последњи законски наследник.⁹²

10.3. Први законски наследни ред

У Републици Србији, први наследни ред оставиоца се односи на његове најближе сроднике. Према Закону о наслеђивању, први наследни ред чине потомци оставиоца и његов брачни друг. Под потомцима рачунамо децу оставиоца, било брачну било ванбрачну, као и усвојенике. Ове три категорије у наследном праву су изједначене. У првом наследном реду, наследници оставиоца наслеђују заоставштину на једнаке делове. Наслеђивање се врши по главама – *per capite*. У случају да оставилац нема потомке већ само брачног друга, брачном другу неће припасти целокупна заоставштина, већ се расподелити на остале наследнике, односно, наследнике из другог законског реда наслеђивања коме припада и брачни партнер. У првом наследном реду, примењује се право предстваљања које омогућава потомцима наследника који не може или не жели да наследи оставиоца, да ступе у наследство.⁹³ Друга могућност се огледа у ситуацији када наследник из првог наследног реда није у могућности да наследи, не

⁹⁰ *Ibid.*, 191.

⁹¹ Устав Републике Србије, члан 62, СЛ гласник РС, 98/2006, 115/2011.

⁹² Закон о наслеђивању, члан 8, СЛ. гласник РС, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.

⁹³ М. Почуча, *Наследно Право*, Нови Сад, 2012, 74.

жели или не може, а при том нема своје потомке који би правом представљања наследили његов део. У том случају се примењује право прирштаја, што значи да ће тај наследни део бити подељен међу преосталим наследницима првог законског реда.⁹⁴

10.4. Други законски наследни ред

Други наследни ред у Републици Србији ступа на снагу уколико нема никога у првом наследном реду. Њега чине родитељи и њихово потомство и брачни друг оставиоца. У другом наследном реду половину заоставштине наслеђује брачни друг, док другу половину заоставштине наслеђују на једнаке делове родитељи оставиоца и њихови потомци. Став 3, члан 12, Закона о наслеђивању, уређује расподелу заоставштине у случају да брачни друг оставиоца није жив, није у могућности, неће или не може да се прими наслеђа.⁹⁵ У том случају родитељи оставиоца наслеђују заоставштину на једнаке делове. У члану 13 Закона о наслеђивању објашњена је могућност законодавца у случају када оставиочеве родитељи не желе или не могу да наслеђују оставиоца, а имају своје потомке које су запрво браћа и сестре оставиоца.⁹⁶ Оставиочева браћа и сестре на једнаке делове наслеђују заоставштину оставиоца (говоримо о пунокрвном сродству). Оставиочева браћа и сестре по оцу или мајци, наслеђују на једнаке делове очеву или мајчину заоставштину. У ситуацији када родитељи оставиоца не могу или не желе да наследе, а немају потомство, брачни друг наслеђује целокупну заоставштину. Уколико један од родитеља оставиоца не жели или не може да наследи, а нема потомство, његов део прелази на другог родитеља, односно његове потомке.⁹⁷

10.5. Трећи законски наследни ред

Закон о наслеђивању у трећи наследни ред сврстава оставиочеве бабе и деде по очевој и мајчиној линији и њихово потомство. Оставиочеве баба и деда са очеве стране наслеђују половину заоставштине и то исто правило важи и за другу страну. У конкретном случају баба и деда по очевој линији наследиће по $\frac{1}{4}$ заоставштине, баба и деда по мајчиној линији исто по $\frac{1}{4}$ заоставштине. Дакле, заоставштину се дели на једнаке делове. Уколико баба или деда једне лозе не жели или не може да наследи, његов део правом представљања прелази на његове потомке. До наслеђивања дела

⁹⁴ *Ibid.*, 75.

⁹⁵ Закон о наслеђивању, члан 12, СЛ. гласник РС, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.

⁹⁶ *Ibid.*, чл.13

⁹⁷ *Op.cit.*, 76.

једног од супружника, долази у случају када један супружник не жели или не може да наследи, а нема потомке, онда други супружник наслеђује његов део заоставштине. Уколико унутар једне лозе нема ко да наследи, не може или не жели при том нема потомства, заоставштина припада другој лози.⁹⁸

10.6. Остали наследни редови

У остале наследне редове, спада четврти законски наследни ред. Њега чине оставиочеви прабабе и прадедови. Према Закону, оставиочеви прадедови и прабабе са очеве лозе наслеђују на једнаке делове половину заоставштине, а другу половину на једнаке делове наслеђују оставиочеви прадедови и прабабе. Ако носилац лозе не може или неће да наследи, његов наследни део припада супружнику. Уколико супружници једне лозе, не могу или неће да наследе, њихов наследни део припада супружницима друге лозе.⁹⁹

10.7. Република Србија као законски наследник

Заоставштина иза оставиоца не може остати ненаслеђена. Овој тврдњи иде у прилог члан 21 Закона о наслеђивању који прописује да уколико оставилац нема наследнике, Република Србија се јавља као наследник. Заоставштина коју Република Србија наследи постаје државна својина. Држава се не може одрећи наслеђа.¹⁰⁰ У члану 208 Закона о наслеђивању, објашњен је поступак шта се дешава ако су наследници оставиоца непознати. Јасно је да је то предуслов да држава постане наследник заоставштине умрлог. Па тако, поменути члан предвиђа да ће суд огласом позвати потенцијалне наследнике на поступак за расправљање заоставштине. Оглас се јавно објављује на огласну таблу суда и у Службеном гласнику Републике Србије и сматра се важећим годину дана. Уколико има потребе оглас се може објавити и на други начин. Када истекне рок од годину дана, суд предаје држави заоставштину на уживање. Коначан рок да заоставштина постане својина државе јесте три године за покретне ствари, док за непокретне износи десет година од дана отварања наслеђа.¹⁰¹

⁹⁸ М. Почуча, *Наследно Право*, Нови Сад, 2012, 77.

⁹⁹ *Закон о наслеђивању*, члан 19, СЛ. гласник РС, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.

¹⁰⁰ *Ibid.*, чл.21.

¹⁰¹ *Закон о наслеђивању*, члан 208, СЛ.гласник РС, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.

XI НУЖНИ НАСЛЕДНИЦИ

Закон о наслеђивању у члану 39, регулише појам нужних наследника, то су оставиочеви потомци, усвојеници и њихови потомци, брачни друг, родитељи, усвојилац, браћа и сестре, дедови и бабе и остали преци. Изузетак од наведеног се налази у ставу два поменутог члана који наводи да оставиочева браћа и сестре, усвојилац из непотпуног усвојења, његови дедови и бабе и остали преци имају право на нужни део само ако су трајно неспособни за привређивање и немају нужних средстава за живот.¹⁰² Сматрам да право на нужни део у некој мери ограничава оставиоца приликом располагања својом имовином у завештању. Нужни наследник је физичко лице које је позвано на наслеђе по законском наследном реду. Овај институт има своје корене у римском праву. У римском праву, законски део(нужни део) – *portio legitima*, подразумевао је део заоставштине којом завешталац није могао слободно да располаже. Тај део заоставштине, оставилац је морао да остави својим најближим сродницима.¹⁰³ Међутим, наследник је могао бити искључен из наслеђа из изричитих разлога чиме је губио право на нужни део. Нужни наследник је могао побијати завештање тужбом *querellae inofficiosi testamenti*, уколико му није остављена ни четвртина законског дела. Новелом 18, Јустинијан је повећао нужни део наследника са $\frac{1}{4}$ на $\frac{1}{2}$ законског дела, ако је он мањи од $\frac{1}{4}$ читаве заоставштине. Римско право је у време Јустинијана нужном наследнику давало положај наследника, а то се огледа у томе што је оставилац у завештању морао да именује нужне наследнике. Рецепцијом римског права, овај правни институт је касније усвојен у већини наследних права европских земаља.¹⁰⁴ Законодавац у Републици Србији за наслеђивање нужног дела предвиђа да део, потомака, усвојеника, и његових потомака, оставиочевог брачног друга износи половину заоставштине, док је нужни део осталих нужних наследника, трећина дела која би сваком од њих припала на основу законског реда наслеђивања.¹⁰⁵ Право прирштаја није заступљено код овог института. То је наведено у трећем ставу, члана 40, Закона о наслеђивању, и регулисано је тако да нужни наследник не може да наследи оставиоца ако је умро пре њега, уколико је недостојан за наслеђивање, ако је искључен из нужног дела или се одрекао наслеђа. У том случају се сматра да никада и није био наследник. Нужни наследник има право да се одрекне нужног дела у корист других

¹⁰² *Ibid.*, чл.39.

¹⁰³ М. Почуча, *Наследно Право*, Нови Сад, 2012, 177.

¹⁰⁴ И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању*, Службени Гласник, 2021, 160.

¹⁰⁵ *Ibid.*, 164.

наследника, уз услов да изјави да се прихвата наслеђа уз истовремено уступање наследног дела, и то чини уговором о поклону.¹⁰⁶ Нужни наследник се може намирити из заоставштине после оставиочевих повериоца, а пре испорукопримца. Наследник одговара за оставиочеве дугове до висине вредности наслеђене имовине. Износ оставиочевих дугова не чини његову заоставштину. Приликом утврђивања вредности заоставштине на основу које се израчунава нужни део, оставиочеви дугови се одбијају од заоставштине јер не чине њен део. Када су у питању тестаментални наследници, они су дужни да намире нужне делове нужних наследника. У зависности од тога да ли је нужни део облигативне природе или наследноправне природе, завештајни наследници дугују новчане противвредности нужних делова или су дужни предати нужним наследницима одређени део ствари, односно права да би намирили нужне делове.¹⁰⁷ Нужни део наследника је повређен у целини када је тестаменталним располагањем и учињеним поклонима другим наследницима, обухваћена цела заоставштина тако да нужном наследнику није преостало ништа од заоставштине. Најчешће, у пракси, повреда нужног дела је учињена комбинацијом тестаментарног располагања, делом законског располагања, делом поклонима.¹⁰⁸ Дужници нужног дела су сви тестаментални наследници и испорукопримци, сразмерно делу заоставштине који су добили ако из завештања не следи нешта друго. Ако је то недовољно, нужни наследник може да захтева допуну новчане противвредности, према правилима за враћање поклона. Допуна новчане противвредности се захтева од поклонопримца који је најдоцније примио поклон, ако пак то није довољно онда се потражује од наредног поклонопримца, док у ситуацији када су поклони учињени истовремено, сви поклонопримци су дужни сразмерно величини поклона који су примили.¹⁰⁹

СУДСКА ПРАКСА

Није повређен нужни део када оставилац за живота отуђи на основу уговора о доживотном издржавању своју непокретну имовину. Нужни наследници немају правни основ за захтев због повреде нужног дела када је оставилац некретнину отуђио на основу теретног уговора.¹¹⁰

¹⁰⁶ *Ibid.*, 165.

¹⁰⁷ *Ibid.*, 168.

¹⁰⁸ *Ibid.*, 170.

¹⁰⁹ *Ibid.*, 184.

¹¹⁰ Одлука ВСЈ, Рев. 2129/65.

Право на наслеђивање нужног дела је лично право које не прелази на наследнике. Према томе, право на нужни део уколико се не ради о заједничкој деци, не прелази на наследнике умрлог брачног друга као нужног наследника. То важи и када је у питању и повећање наследног дела родитеља. Смрћу нужног наследника гаси се то право, па његов наследник нити сам може покретати спор, нити наставити спор који није правоснажно завршен.¹¹¹

Нужни наследници немају право на захтев због повреде нужног дела када је оставилац некретнину отуђио на основу теретног уговора.¹¹²

¹¹¹ Пресуда ВСВ, Рев. 939/86 од 30. децембра 1986., Судска пракса, бр. 2/88, стр.36

¹¹² Одлука ВСЈ, Рев. 2129/65, ЗСП, 122.

ХП РАЗБАШТИЊЕЊЕ НУЖНИХ НАСЛЕДНИКА

Закон предвиђа два начина разбаштињења нужних наследника. То су искључење нужних наследника – *exheredatio ob iusta causa*, и лишење нужних наследника - *exheredatio bona mente*.¹¹³

12.1. Искључење нужних наследника - *exheredatio ob iusta causa*

Остарилац ће искључити из наслеђа свог наследника из изричитих и Законом прописаних разлога. Сходно томе, завешталац ће искључити наследника који се повредом неке законске или моралне обавезе теже огрешио о њега, у смислу ако се увредљиво или грубо односио према њему, ако је умишљајно учинио кривично дело према завештаоцу, његовом детету, брачном другу или родитељу или ако се одао нераду и непоштеном животу. У ставу другом законодавац предвиђа два начина искључења: делимично или потпуно искључење. У случају потпуног искључења наследник не може наследити ништа и такво искључење је исказано изричито и на несумњив начин што је уједно и услов да би било пуноважно. Делимичним искључењем нужни наследник стиче део који је мањи од законског предвиђеног нужног дела.¹¹⁴ Услови за пуноважно искључење нужних наследника предвиђају да искључење мора бити сачињено у форми потребној за завештање, да мора бити несумњиво и да садржи узрок искључења, да сам узрок мора да постоји у време оставиочеве смрти. Док је доказивање искључења на страни која се на искључење позива.¹¹⁵

12.2. Лишење нужних наследника - *exheredatio bona mente*

Лишењем нужног дела, оставилац заправо лишава свог наследника, али не и његове потомке на нужни део. До лишења може доћи у случају да је потенцијални наследник нужног дела, расипник или је презадужен. На овај начин се штите интереси потомака лишеног наследника јер би у том случају потомак потенцијалног наследника добио право на нужни део. Да би одредба у завештању о лишењу наследника права на нужни део била пуноважна, потребно је да лишено лице има своје потомке који ће наследити нужни део. Лишење мора бити учињено у форми потребној за завештање.¹¹⁶

¹¹³ Закон о наслеђивању, члан 61, СЛ.гласник РС, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.

¹¹⁴ *Ibid.*, чл. 61.

¹¹⁵ *Ibid.*, чл. 62.

¹¹⁶ М. Почуча, *Наследно право*, Нови Сад, 2012, 187.

XIII ПОКЛОН И ИСПОРУКА

Поклони или легати су бестеретна располагања завештаоца за живота, а у корист наследника. Поклони који су дати за живота дародавца могу имати значај и утицај на наслеђивање. То се односи на ситуације у којима се вредност поклона урачунава у део наследства који припада законским наследницима па и нужним наследницима. У Закону о наслеђивању у одредби члана 66 законодавац прописује да се законском наследнику урачунава у његов наследни део поклон, који је на било који начин добио од оставиоца. Законском наследнику се у наследни део не урачунавају: уобичајени мањи поклони, издаци оставиоца за израчунавање и обавезно школовање наследника, у случају када је оставилац изјавио да се поклон не урачунава у наследни део, плодови и друге користи које је наследник од поклоњене ствари или права имао до смрти завештаоца.¹¹⁷ Сматрам да законски наследници који су за живота оставиоца, примили вредан поклон, јесу дужни да га урачунају у свој наследни део, како би расподела имовениме међу наследницима била правична. У нашем праву, плодови које даје поклон, као што су ренте, приходи, или приходи са земљишта, не урачунавају се аутоматски у наследни део, сем ако тестаментом или уговором није другачије одређено. Легат је одредба у тестаменту којом завешталац оставља сингуларном сукцесору одређени предмет, имовину, новчани износ или одређено право. Легат се урачунава у наследни део уколико санаследници то захтевају од суда. Једино у ситуацији да је завешталац оставио у форми потребној за сачињавање тестаamenta изјаву да се легат не урачунава у наследни део наследника, суд га неће урачунати. Када суд утврди ко су законски наследници оставиоца, шта коме припада по основу поклона или испоруке, и ко није ништа примио, упустиће се у рачунање наследног дела наследника. Наследници који нису примили ништа, требало би урачунавањем да приме одређени део заоставштине. Првенствено се из заоставштине издваја део за законске наследнике који нису примили ништа у износу који одговара вредности учињених поклона и испорука. Вредност поклоњене ствари се цени у тренутку урачунавања, а према њеном стању када је поклоњена. Уколико има више поклона и испорука, приликом урачунавања сви се узимају у обзир. Наследници који су примили испоруку или поклон у већој вредности од наследног дела, не примају ништа из заоставштине али нису ни дужни да врате поклоне или испоруку, сем ако није повређен нужни део. Наследнику чији је нужни део повређен, учињеним поклоном или испоруком, суд у том случају смањује

¹¹⁷ И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању*, СЛ гласник, 2021, 258.

завештајна располагања и налаже враћање поклона, иако је завешталац одредио да се поклони или испорука не урачунавају у наследни део.¹¹⁸

¹¹⁸ И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању*, СЛ гласник, 2021, 258.

XIV НАСЛЕЂИВАЊЕ НА ОСНОВУ ЗАВЕШТАЊА

Завештање односно тестамент је једнострана, лична и увек опозива изјава воље за то способног лица којом оно распоређује своју имовину за случај смрти, у законом одређеном облику.¹¹⁹ Тестамент у савременом праву води порекло из римског права и као такав јавља се у Закону XII таблица.¹²⁰ Код Римљана била је срамота преминути а не оставити тестамент, односно својом слободном вољом не одредити наследнике. Само у случају непостојања тестаментa, примењивало се интестантско наслеђивање. Тиме што Закон оставља могућност оставиоцу да својом слободном вољом располаже својом заоставштином, чини могућност да се одступа од правила предвиђених Законом за наслеђивање, односно да оставилац не мора да поштује наследне редове предвиђене Законом. Римско право је правило разлику између тестаментa и кодицила. Да би био пуноважан тестамент је морао да садржи именоване наследника, а било која друга наредба налазила се у кодицилу који је представљао допуну тестаменту, тј. могао је постојати само уз тестамент.¹²¹ У теорији разликујемо завештање у метријалном, формалном субјективном и објективном смислу. Завештање у материјалном смислу подразумева изјаву последње воље, односно једну изјаву воље од једног способно завештајног лица. Завештање у формалном смислу јесте свака изјава воље саопштена ради постизања неког наследноправног ефекта. У субјективном смислу завештање је исто што и у материјалном смислу.¹²² Док завештање у објективном смислу треба разумети објекат на коме је написана последња изјава воље.¹²³ Завештање може сачинити лице које поседује завештајну, односно тестаменталну способност. *Testamenti factio activa*, завештајна способност, подразумева способност неког лица да изјавом своје воље сачини завештање, или пак да сачињено завештање опозове или промени. У тренутку сачињавања завештања лице мора да има активну завештајну способност да би завештање било пуноважно.¹²⁴ Закон о наслеђивању прописује одређене услове за лица које сачињавају завештање, а тичу се завештајне способности. Тако Закон у члану 79 предвиђа услов у погледу године живота. Лице које је навршило 15 година живота можа сачинити завештање. Други услов јесте способност за расуђивање.¹²⁵ У римском

¹¹⁹ Закон о наслеђивању, члан 78, СЛ.гласник РС, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.

¹²⁰ В. Ђорђевић, *Наследно право*, Ниш, 1997, 192.

¹²¹ Б. Благојевић, *Наследно право*, ФНРЈ, Београд, 1960, 216.

¹²² Н. Стојановић, *Наследно право*, Ниш, 2022, 204.

¹²³ *Ibid.*, 205.

¹²⁴ М. Почуча, Д. Крстинић, *Наследно право*, Нови Сад, 2022, 125.

¹²⁵ Закон о наслеђивању, члан 79, СЛ.гласник РС, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.

праву тестаментарна активна способност признавана је мушкарцима са 14 година живота, а женама са 12 година живота.¹²⁶ Способност за расуђивање се односи на свест и вољу завештаоца.¹²⁷ Право, под свесним лицем подразумева да је лице просечног знања и интелигенције, и да је способно да схвати које правне последице изазива његова радња или изјава воље у односу на његова права и обавезе, без обзира на то да ли су конкретне радње правно допуштене или недопуштене (кажњиве). Када неко лице није у могућности да разуме своје поступке и своје понашање или поступке и понашање других лица, тада говоримо о лицу које није способно за расуђивање. Између свесности и воље постоји уска веза. Наиме, да би неко лице сачинило завештање и схватило које правно дејство а и последице изазива његово завештање, пре свега мора да има намеру, а и вољу за сачињавање завештања. Воља завештаоца мора бити озбиљна, стварна, одређена, слободна и безусловна.¹²⁸ Члан 80, Закона о наслеђивању, одређује да губитак способности за расуђивање после сачињеног завештања не утиче на његову пуноважност, али исто тако наводи и изузетке од првог става члана 80. Изузетак се огледа у битно измењеним приликама које су у време сачињавања завештања, завештаоцу биле одлучујућа побуда. На захтев заинтересованих, суд може ставити ван снаге поједине одребе завештања или цело завештање, ако завешталац то није могао да учини због губитка способности за расуђивање. Захтев се може поставити у року од три године од дана проглашења завештања.¹²⁹ Када говоримо о облику завештања, завештање може да производи правно дејство једино састављено у облицима предвиђеним Законом. Уколико приликом састављања завештања није испоштован облик, такво завештање је рушљиво. Међутим, сматрам да законодавац ипак стаје на страну завештаоца ако дође до повреде облика завештања, а уколико последња воља испуњава услове за други облик завештања прописан законом. Завештање ће бити ипак пуноважно јер долази до конверзије правног стања.¹³⁰ Особине завештања које га чине правним послом називају се правном природом завештања. Ту спадају: правни посао *mortis causa*, добротин правни посао, једностранни правни посао, строго лични правни посао, формални правни посао, опозив правни посао. Правни послови деле се на послове међу живима – *inter vivos* и на послове за случај смрти – *mortis causa*. Правни послови међу живима, настају за живота лица која

¹²⁶ О. Станојевић, *Римско право*, Београд, 1994, 229.

¹²⁷ *op. cit.*, 128.

¹²⁸ *Ibid.*, 129.

¹²⁹ Н. Стојановић, *Наследно право*, Ниш, 2022, 213.

¹³⁰ И. Бабић, *Коментар закона о наслеђивању*, Београд, 2021, 296.

их преузимају и производе дејства за живота тих лица. У случају уговора о доживотном издржавању, ови послови производе правно дејство и након смрти лица која су га закључила док су била жива. Правни послови *mortis causa* настају за живота лица које га предузима, али правна дејства производи тек смрћу лица. Смрт одређеног лица је битан услов за отпочињање правног дејства код правног посла *mortis causa*. Добродели правни послови су такви да код њих једна страна увек добија корист, а да за то не даје противнакнаду.¹³¹ Једностраност тестаментна огледа се у томе, да га сачињава лице са активном тестаментарном способношћу у законом прописаном облику и да производи правно дејство након смрти завештаоца.¹³² Код завештања је искључено свако заступање и то га чини строго личним актом. Завешталац лично, својом слободном вољом, исказује садржину завештања. Тестатор то не може урадити нити преко пуномоћника, нити преко законског заступника. Ова карактеристика га чини строго личним правним послом.¹³³ Закон о наслеђивању, прописао је строгу форму за сачињавање завештања. Без поштовања строге форме нема ни пуноважног тестаментна. Дакле, уколико форма која је утврђена Законом није испоштована приликом сачињавања тестаментна, завештање је ништаво.¹³⁴ Завешталац док је жив, може мењати своју вољу и сачињавати нови тестамент. Од права на опозив тестаментна, завешталац нема могућност да се одрекне.¹³⁵

¹³¹ О. Антић, *Наследно право*, Београд, 2010, 220.

¹³² *Ibid.*, 221.

¹³³ *Ibid.*, 222.

¹³⁴ М. Почуча, Д. Крстинић, *Наследно право*, Нови Сад, 2022, 119.

¹³⁵ *Ibid.*, 120.

XV ОБЛИЦИ ЗАВЕШТАЊА

Закон о наслеђивању препознаје девет облика завештања: својеручно завештање – *testamentum holographum*, писмено завештање пред сведоцима - *testamentum allographum*, судско завештање - *testamentum giudiciale*, конзуларно завештање, међународно завештање, бродско завештање - *testamentum in navigationibus*, војно завештање - *testamentum militis*, усмено завештање - *testamentum nuncupativum*, јавнобележничко завештање.¹³⁶

15.1. Својеручно завештање - *testamentum holographum*

Ологографско завештање сачињава завешталац, који зна да чита и пише, тако што га својом руком напише и потпише. Лице које је неподвижним околностима изгубило вид, па тако није у стању да прочита своје завештање које је написало (завешталац), није сачинило ологографско завештање. Завешталац који уме само да се потпише, не сматра се да зна да пише. То лице није ни могло да састави ологографско завештање које захтева писменост, односно да буде потпуно написано од стране завештаоца.¹³⁷ Сматрам да се у наведеним примерима огледају битне карактеристике ологографског завештања. У битне карактеристике за сачињавање овог облика завештања спада и то да може да буде написано на језику који завешталац зна и разуме, бројеви написани цифрама су пуноважни, дакле није нужно да буду написани словима. Сваки додаток завештању који није написан руком завештаоца, већ туђом руком, није пуноважан. Ова ништавост у смислу додатка завештању написана туђом руком, не повлачи ништавост целокупног завештања, али само у случају да такво завештање може да опстане без додате одредбе. На пуноважност завештања не утиче предмет на коме је написано, у смислу: папир, свеска, вежбанка, књига, дрво, зид итд. Потпис завештаоца се ставља на крају завештања, испод текста, сем у случају ако завешталац своју последњу изјаву воље сачињава у виду декларације: „Ја, Андријана Стојичић...“.¹³⁸ Ологографско завештање познаје тек Јустинијаново право и за сачињавање овог завештања било је потребно да је написано и потписано руком завештаоца, без присуства сведока.¹³⁹

¹³⁶ Н. Стојановић, *Наследно право*, Ниш, 2022, 222.

¹³⁷ И. Бабић, *Коментар закона о наслеђивању*, Београд, 2021, 303.

¹³⁸ *Ibid.*, 304.

¹³⁹ *Ibid.*, 303.

СУДСКА ПРАКСА

Потпис тестатора не може бити замењен отиском кажипраста или другим рукознаком.¹⁴⁰

Означење датума на својеручном тестаменту може бити од значаја само код губитка способности тестатора за расуђивање после састављања тестаментa, или кад постоји више тестамената супротних по садржини. Према томе, недостатак датума на овом облику тестаментa не представља такву повреду форме, која доводи у питање важност тестаментa.¹⁴¹

Пуноважан је само онај тестамент који је направио завешталац који зна да чита и пише. Лице које зна да потпише само своје име, за случај смрти пуноважно може располагати својом имовином једино сачињењем судског тестаментa или усменог тестаментa ако су за то испуњени законски услови.¹⁴²

За пуноважност својеручног тестаментa ирелевантни су језик и писмо на коме се пише, да ли је садржина изражена на хартији или другој подлози мастилом или оловком, па зато он може бити сачињен у форми писма које родитељ упућује свом детету.¹⁴³

15.2. Писмено завештање пред сведоцима - *testamentum allographum*

Алогографско или адвокатско завештање бива сачињено пред сведоцима. Састављање ове писане изјаве о тестаменту је техничка радња и она претходи завештању. Исправу о тестаменту може сачинити сам завешталац.¹⁴⁴ У пракси је најчешћи случај да ову изјаву сачињава адвокат, те из тог разлога се овај облик завештања назива и адвокатско завештање. Битне карактеристике овог завештања су: постојање исправе о завештању, изјава и потпис завештаоца и потпис сведока. Уколико је исправа о завештању сачињена куцањем на компјутеру, неће се сматрати да је састављена од стране тестатора већ од некога другог, јер није написана руком тестатора. У том смислу, изјаву тестатора, састављачу тестаментa, може пренети

¹⁴⁰ Одлука Врховног суда Војводине, Рев.210/83 од 12. маја 1983, Д. Медић, Х. Тајић, 2008, 164, одлука бр. 424.

¹⁴¹ Одлука ВСС, Рев. 704/84, Збирка судских одлука из области грађанског права 1973-1986, Београд, бр. 767, 156.

¹⁴² Одлука Вишег суда у Суботици, Гж. 902/86, Судска пракса, бр. 8/87.

¹⁴³ Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 2488/96, Збирка сентенци, књига четврта, 2021.

¹⁴⁴ И. Бабић, Коментар закона о наслеђивању, Београд, 2021, 312.

било које друго лице. Уколико тако сачињен тестамент, потпише тестватор пред два сведока и пред њима изјави да је то његова слободна, последња воља, у том случају је такво завештање пуноважно. Изјава завештаоца да је писана исправа његова последња изјава воље, мора бити јасна, одређена, прецизна и изричита. Уколико завешталац има говорну ману или због болести не може да говори, може своју изјаву о потврди тестаментa да да писаним речима пред два сведока која морају да прочитају оно што је завешталац написао.¹⁴⁵ Ако завешталац због болести не види, или је потпуно слеп и није у стању да прочита свој тестамент, онда такав тестамент не производи правно дејство. На крају текста, завешталац се потписује пуним именом и презименом, иницијали нису довољни за пуноважност тестаментa. Сведоци тестаментa могу бити само пословно способна лица (пунолетна лица и еманципована лица), они не морају да разумеју језик на коме је сачињено завештање али је неопходно да завешталац на језику који говоре и разумеју сведоци изјави да је то његов тестамент.¹⁴⁶ Уска је веза између алогографског тестаментa и римског тестаментa *per aes et libram*, јер у римском праву тестамент *per aes et libram* је био редован облик тестаментa до другог века наше ере. У почетку је састављан пред петорицом сведока, потом пред седморицом сведока. У Јустинијановом праву овај облик тестаментa сачињавао је пред седморицом сведока.¹⁴⁷

Пример писаног тестаментa пред сведоцима

Ја, Андријана Стојичић из Ниша, ул. Маршала Тита бр.28, Бубањ, стара 32. године, потпуно свесна, слободном вољом желим да одредим своје насленике. Писмена сам, по занимању дипломирани правник, знам да читам и пишем. Неудата, без потомства.

Моја имовина се састоји од куће у површини од 250 м², у којој сада живим, у улици Маршала Тита бр. 27А, Бубањ, Ниш, кп.бр.... КО...уписана у ЛН број....., градског грађевинског земљишта, површине 15 ари, кп.бр.... уписано у ЛН број.... КО.... у улици Маршала Тита, Бубањ, куће у површини од 100 м² у селу Манајле, кп.бр..... уписана у ЛН бројКО..... у улици Манајле тунел, доња махала.

Свом брату, Немањи Стојичић, рођеном у Нишу, са пребивалиштем на адреси Маршала Тита бр.27, Бубањ, Ниш, рођеном године..... по занимању машински техничар за компјутерско конструисање, запослен, ожењен, остављам у наслеђе своју

¹⁴⁵ *Ibid.*, 313.

¹⁴⁶ И. Бабић, *Коментар закона о наслеђивању*, Београд, 2021, 314.

¹⁴⁷ *Ibid.*, 312.

имовину која се састоји од куће у површини од 250 м², у којој сада живим, у улици Маршала Тита бр. 27А, Бубањ, Ниш, кп.бр.... КО...уписана у ЛН број....., градског грађевинског земљишта, површине 15 ари, кп.бр.... уписано у ЛН број.... КО.... у улици Маршала Тита, Бубањ, куће у површини од 100 м² у селу Манајле, кп.бр..... уписана у ЛН бројКО..... у улици Манајле тунел, доња махала.

Пред два, лично мени позната сведока, и то Александре Чокрев из Ниша, улица....број.... и Марине Нешић из Ниша, улица....број....., изјављујем да сам сачињен тестамент прочитала, да је то моја последња воља и да га слободно потписујем.

У Нишу, 29. августа 2024. године

Андријана Стојичић

(својеручни потпис)

Белешка

Ми, сведоци Александра Чокрев из Ниша, улица....број..... и Марина Нешић из Ниша, улица....број....., потврђујемо да је Андријана Стојичић из Ниша, ул. Маршала Тита бр.27, која нам је лично позната, пред нама изјавила да је сачињени тестамент прочитала, да је то њена последња изјава воље, а затим се на исправи о тестаменту својеручно потписала.

Сведоци тестаментa:

Александра Чокрев

Марина Нешић

СУДСКА ПРАКСА

Свједоци уопће не морају у таквом случају знати за садржај опоруке. Свједоци нису свједоци садржаја опоруке већ опоручитељеве изјаве (да је написана изјава његова опорука) и његовог потписа на њој.¹⁴⁸

Пред свједоцима учињена изјава посљедње изјаве воље опоручитеља, коју је други саставио, а он ставио отисак прста умјесто потписа, и која на одредбе чл. 68-71.

¹⁴⁸ Решење Врховног суда НР Хрватске, Гж. 1239/55, *Наша законитост*, бр. 3/56.

ЗН нема вриједност правоваљане писмене опоруке, важи као усмена опорука, уколико постоје увјети потребни за правоваљаност такве опоруке предвиђени у члану 78. ЗН.¹⁴⁹

Неваљан је писмени тестамент пред сведоцима ако тестатор, који иначе зна читати и писати, не може прочитати састав тестаamenta ради ослабљености вида или из неког другог разлога.¹⁵⁰

15.3. Судско завештање

Судско завештање има снагу јавне исправе јер се сачињава на основу усмене изјаве завештаоца, а саставља га судија на начин прописан законом. У односу на наведено, његове карактеристике су да је јавно, писано и редовно завештање. Када би дошло до спора које завештање има предност, јавно или приватно, иако су сви облици завештања равноправни, ипак би судско завештање било у благој предности као аутентично. За састављање овог завештања месно је надлежан сваки основни суд у Србији, а сачињава га судија појединац. Тестамент се сачињава у суду, а изузетно ван суда, када завешталац није способан да дође у суд. Судија је дужан да пре него што приступи сачињавању тестаamenta утврди идентитет и тестаменталну способност завештаоца.¹⁵¹ Након што утврди идентитет и тестаменталну способност, следећа фаза поступка јесте да судија предочи завештаоцу симсао завештања, последицу завештања и да испита да ли је уопште предмет завештања дозвољен (предмет завештања не сме да буде супротан принудним прописима, јавним поретком, и добрим обичајима).¹⁵² Када коначно буду утврђене све наведене радње, судија ће позвати завештаоца да издиктира своје завештање. Завешталац може усменим путем да диктира завештање, док ће се судија трудити да верно пренесе речи завештаоца на папир. Завешталац се може служити исправама у току састављања завештања, али нема право да донесе сачињено завештање и да га прочита судији. У случају да је завешталац глувонем, он исказује завештање преко тумача, уколико пак не познаје језик суда, завешталац даје усмену изјаву на свом језику, а овлашћени судски тумач преводи суду изјаву на језик суда.¹⁵³ Након саопштења завештања, следи потписивање завештања. Потписује се завешталац, затим сведоци – судски тумач или преводилац. Уколико је завешталац писмен али не види, или је неписмен, он на крају завештања ставља свој рукознак

¹⁴⁹ Решење ВС БиХ, Гзз. 75/57 од 5. новембра 1957, ЗСО, 1957, књига друга, свеска 3.

¹⁵⁰ Решење Врховног суда Србије, Гс Рев. 14/59 од 18 априла 1959.

¹⁵¹ И. Бабић, *Коментар закона о наслеђивању*, Београд, 2021, 331.

¹⁵² *Ibid.*, 332.

¹⁵³ М. Почуча, *Наследно право*, Нови Сад, 2012, 163.

(отисак прста). Закон о ванпарничном поступку ближе уређује поступак за стављање рукознака.¹⁵⁴

Пример судског тестаментa – када је завешталац у стању да га прочита

ЗАПИСНИК

Сачињен дана 29.8.2024. године, пред Основним судом у Нишу, у предмету састављања судског тестаментa Андријане Стојичић из Ниша, улица Маршала Тита број 27.

ПРИСУТНИ

Судија Александра Ножица

Записничар Марија Јовић

Судија констатује да је Андријана Стојичић овом суду поднела предлог ради сачињавања судског тестаментa. Пошто предлог садржи све потребне састојке за поступање суда, судија доноси

РЕШЕЊЕ

Усваја се предлог Андријане Стојичић из Ниша, па ће суд приступити сачињавању судског тестаментa – примити на записник њену последњу вољу.

Суд је претходно утврдио идентитет Андријане Стојичић, увидом у личну карту именоване, број....., издате од стране ПУ Ниш и потврдом сведока идентитета Марине Нешић из Ниша, улица.....број....., чији је идентитет утврђен на основу личне карте, број.....издате од стране ПУ Ниш.

После обављењеног разговора са предлагачем, судија утврђује да је она писмена, способна за расуђивање и да изражава озбиљну и слободну вољу да сачини тестамент.

Судија упозорава тeстaторку на правне последнице које производи тестамент. Тeстaторка је упозорена и на одредбе о нужном наследном делу као и на могућност опозива тестаментa.

Затим позива завештаоца да својим речима исказе како жели да распореди своју заоставштину после смрти.

ТЕСТАМЕНТ

¹⁵⁴ Н. Стојановић, *Наследно право*, 2022, Ниш, 230.

За случај смрти, желим да моја заоставштина буде рапоређена на следећи начин:
Свом брату, Немањи Стојичић, рођеном у Нишу, са пребивалиштем на адреси Маршала Тита бр.27, Бубањ, Ниш, рођеном године..... по занимању машински техничар за компјутерско конструисање, запослен, ожењен, остављам у наслеђе своју имовину која се састоји од куће у површини од 250 м2, у којој сада живим, у улици Маршала Тита бр. 27А, Бубањ, Ниш, кп.бр.... КО...уписана у ЛН број....., градског грађевинског земљишта, површине 15 ари, кп.бр.... уписано у ЛН број.... КО.... у улици Маршала Тита, Бубањ, куће у површини од 100 м2 у селу Манајле, кп.бр..... уписана у ЛН бројКО..... у улици Манајле тунел, доња махала.

ТЕСТАТОРКА

Андријана Стојичић

Потврђује се да је тестаторка Андријана Стојичић, у присуству судије и записничара, прочитала наведени тестамент и потписала га, саопштавајући да је то њена последња изјава воље, и да је у свему верно унета у овај записник. Такође, потврђује се и да су све напред наведене радње у овом записнику и заиста спроведене.

ОСНОВНИ СУД У НИШУ

Записничар

Судија¹⁵⁵

Пример судског тестамента – када је завешталац у није стању да чита и пише

ЗАПИСНИК

Сачињен дана 29.8.2024. године, пред Основним судом у Нишу, у предмету састављања судског тестамента Андријане Стојичић из Ниша, улица Маршала Тита број 27.

ПРИСУТНИ

Судија Александра Ножица

Записничар Марија Јовић

¹⁵⁵ М. Почуча, *Наследно право*, Нови Сад, 2012, 296.

Судија констатује да је Андријана Стојичић овом суду поднела предлог ради сачињавања судског тестаментa. Пошто предлог садржи све потребне састојке за поступање суда, судија доноси

РЕШЕЊЕ

Усваја се предлог Андријане Стојичић из Ниша, па ће суд приступити сачињавању судског тестаментa – примити на записник њену последњу вољу.

Суд утврђује идентитет Андријане Стојичић јер не познаје тестаторку лично и по имену. Тестаторка нема јавну исправу са фотографијом па је њен идентитет утврђен изјавама два пунолетна сведока: Марине Нешић из Ниша, улица.....број....., лична карта, број.....издате од стране ПУ Ниш и Нине Дојчиновић из Ниша, улица....број....., лична карта број.... издата од стране ПУ Ниш.

После обавезеног разговора са предлагачем, судија утврђује да Андријана Стојичић не зна да чита и пише, због чега ће сведоци идентитета бити и сведоци тестаментa. Судија се уверила да је тестаторка, иако стара 80 година, способна за расуђивање и да изражава озбиљну и слободну вољу да сачини тестамент.

Судија упозорава тестаторку на правне последнице које производи тестамент. Тестаторка је упозорена и на одредбе о нужном наследном делу као и на могућност опозива тестаментa.

Затим позива завештаоца да својим речима искаже како жели да распореди своју заоставштину после смрти.

ТЕСТАМЕНТ

За случај смрти, желим да моја заоставштина буде распоређена на следећи начин:
Свом брату, Немањи Стојичић, рођеном у Нишу, са пребивалиштем на адреси Маршала Тита бр.27, Бубањ, Ниш, рођеном године..... по занимању машински техничар за компјутерско конструисање, запослен, ожењен, остављам у наслеђе своју имовину која се састоји од куће у површини од 250 м2, у којој сада живим, у улици Маршала Тита бр. 27А, Бубањ, Ниш, кп.бр.... КО...уписана у ЛН број....., градског грађевинског земљишта, површине 15 ари, кп.бр.... уписано у ЛН број.... КО.... у улици Маршала Тита, Бубањ, куће у површини од 100 м2 у селу Манајле, кп.бр..... уписана у ЛН бројКО..... у улици Манајле тунел, доња махала.

ТЕСТАТОРКА

Андријана Стојичић

Судија потврђује да је прочитала тестамент тестаторки у присуству оба сведока тестаментa и да је тестаторка у присуству истих сведока изјавила да је то њена последња воља тачно наведена.

Сведоци тестаментa:

Марина Нешић

Нина Дојчиновић

Судија потврђује да су све описане радње предузете и да је на тестамент, после његовог читања и изјаве завештаоца да је његова последња воља верно забележена, стављен рукознак завештаоца и потписи сведока тестаментa.

ОСНОВНИ СУД У НИШУ

P-815/24

Судија

156

15.4. Конзуларно завештање

Конзуларно завештање могу да сачине сви држављани Републике Србије који живе у иностранству или се нађу у иностранству из боло ког разлога. Могу га сачинити сва лица која имају завештајну способност. Овај облик завештања сачињава конзуларни представник или дипломатски представник Србије, под условима за сачињавање судског завештања. Након сачињавања завештања, постоји обавеза дипломатско-конзуларног представника Србије да обавести надлежани суд у Србији на чијој територији завешталац има пребивалиште. Ово је јавни, писмени и редовни облик завештања.¹⁵⁷

¹⁵⁶ М. Почуча, *Наследно право*, Нови Сад, 2012, 297-298.

¹⁵⁷ Н. Стојановић, *Наследно право*, 2022, Ниш, 230.

15.5. Међународно завештање

Закон о наслеђивању Републике Србије препознаје међународно завештање као једно од врста завештања, односно тестаментa. Међународно завештање уређено је Законом о ратификацији Конвенције о једнообразном закону о облику међународног тестаментa. Конвенција је позната као Вашингтонска конвенција из 1973. године, којој је и Србија приступила. Овај облик завештања погодан је у случајевима када имовина или наследници завештаоца живе у различитим државама. Карактеристике међународног завештања су: облик, присуство сведока, потписивање, надлежност, изјава завештаоца и потврда овлашћеног лица. Овај облик завештања, мора бити сачињен у писменом облику. Исправа не мора бити својеручно написана од завештаоца, док се потписи завештаоца, сведока и овлашћеног лица, стављају на крају тестаментa. Овакво завештање може бити сачињено на било ком језику, чак иако оставилац не зна да чита или пише.¹⁵⁸ Да би било важеће, међународно завештање мора бити сачињено у присуству два сведока и лица овлашћеног за састављање завештања. Одредбом члана 97 Закона о наслеђивању, уређено је потписивање завештања у смислу да завешталац, исправу о завештању може претходно потписати, а онда је предати овлашћеном лицу. У овом случају ће се сматрати да је то његово завештање, уколико да изјаву пред сведоцима и овлашћеном лицу да је то његов потпис, и да је упознат са садржином завештања. Уколико исправу није раније потписао, завешталац ће то урадити у присуству наведених лица. У случају да завешталац није у стању да се потпише, дужан је да овлашћеном лицу наведе разлоге немогућности, а овлашћено лице ће у исправи о завештању то и констатовати. У оваквим специфичним ситуацијама, оставља се могућност завештаоцу да уговором о пуномоћству, овласти друго лице које ће се потписати уместо њега. Овлашћено лице је дужно да и то унесе у исправу о завештању. Сведоци, овлашћено лице и завешталац морају бити истовремено присутни, приликом наведених радњи и на крају се морају потписати. Ко може бити сведок приликом сачињавања завештања, биће речи у наставку рада.¹⁵⁹ Надлежна лица за састављање међународног завештања су: судија Основног суда¹⁶⁰, конзулари или дипломатски представник Србије у иностранству¹⁶¹, заповедник брода¹⁶² и командир чете, као и неки

¹⁵⁸ И. Бабић, *Коментар закона о наслеђивању*, Београд, 2021, 353.

¹⁵⁹ *Ibid.*, 356.

¹⁶⁰ *Закон о наслеђивању*, члан 87-88, СЛ.гласник РС, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.

¹⁶¹ *Ibid.*, 91.

¹⁶² *Ibid.*, 108.

други старешина његовог или вишег ранга. Такође, то може бити и неко други у присуству неког од тих старешина, као и старешина одвојеног одреда,¹⁶³ јавни бележник који је овлашћен да у форми записа сачини јавнобележничко завештање.¹⁶⁴ Код састављања међународног завештања, изјава завештаоца има кључну улогу. Завешталац мора у присуству два сведока и овлашћеног лица да потврди да је документ који се предаје његово завештање, и да је он упознат са садржином завештања. То је најважнији корак јер потврђује намеру завештаоца да документ служи као тестамент. Притом, завешталац није дужан да сведоке упозна са садржином завештања.¹⁶⁵ Након изјаве, завешталац мора потписати завештање у присуству поменутих лица. Ако је већ потписао завештање пре него што је изјавио своју вољу, мора то потврдити пред сведоцима и овлашћеним лицем.¹⁶⁶ Након изјаве, завешталац мора потписати завештање у присуству сведока и овлашћеног лица. Ако је завешталац већ потписао завештање пре него што је изјавио своју вољу, мора је и потврдити пред сведоцима и овлашћеним лицем.¹⁶⁷ Уколико се завештање састоји од више листова, сваки лист мора бити нумерисан.¹⁶⁸ Изјава о чувању завештања је важан део поступка при састављању међународног завештања. Овај корак обезбеђује додатну сигурност и очување завештања, посебно када се ради о међународним или сложеним случајевима. Према Закону о наслеђивању и Вашингтонској конвенцији, предвиђено је да завешталац може али и није у обавези, да завештање повери на чување овлашћеном лицу, али га може и сам чувати. О чувању завештања, завешталац даје изјаву која се уноси у образац изјаве – потврда о међународном завештању.¹⁶⁹ Потврда међународног завештања је кључни документ који се издаје приликом сачињавања завештања. Издаје се на прописаном образцу, одговарајућом међународном конвенцијом. Форма потврде прописана је чланом 10 Једнообразног закона о облику међународног тестаментa. Потврда се узима као довољан доказ о пуноважности тестаментa. Издаје се у два примерка, од којих један припада завештаоцу, а други задржава овлашћено лице.¹⁷⁰ Потврда се чува заједно са

¹⁶³ *Ibid.*, 109.

¹⁶⁴ *Ibid.*, 111a.

¹⁶⁵ *Ibid.*, 96.

¹⁶⁶ *Ibid.*, 97.

¹⁶⁷ *Ibid.*, 98.

¹⁶⁸ *Ibid.*, 99.

¹⁶⁹ И. Бабић, *Коментар закона о наслеђивању*, Београд, 2021, 358.

¹⁷⁰ *Ibid.*, 360.

завештањем, а по смрти завештаоца предаје се надлежном суду који спроводи оставински поступак.

Пример потврде о међународном тестаменту

- 1) Ја, Јелка Станковић, конзуларни представник Републике Србије у Бриселу, општина....., ул.....број..... Белгија, као овлашћено лице за састављање међународног тестаментa, потврђујем да је 31.8.2024. године у Бриселу, завешталац Андријана Стојичић, општина....улица.....број....., рођена 27.6.1992. године у мом присуству и у присуству сведока
 - а) Лидије Садику, улица Евер, број 105, Брисел, рођена 30.5.1972. године у Врању
 - б) Јулије Илић Барос, улица Вуле-воу, број 356, рођена 4.7.1992. године у Нишу изјавила да је приложено писмено њен тестамент и да је упозната са његовим садржајем.
- 2) Потврђујем осим тога, да је:

У мом присуству и у присуству два сведока

 - Завешталац потписао тестамент
 - Забележила сам ову чињеницу на тестаменту.
- 3) Сведоци и ја лично, потписали смо тестамент.

Утврдила сам идентитет сведока и завештаоца;
Сведоци испуњавају услове прописане Законом о наслеђивању.

Брисел, 31.8.2024. године

Јелка Станковић

15.6. Бродско завештање

Бродско завештање је специфичан облик завештања по месту на коме са сачињава. Овај облик тестаментa може бити сачињен на српском броду унутрашње пловидбе, у смислу реке, језера или друге водене површине, али може бити сачињено и на броду прекоморске пловидбе. Њега саставља заповедник брода, по правилима важећим за судско завештање. Важност бродског завештања је привремена и има

ограничено трајање. Оно важи док се завешталац налази на броду а престаје да важи у року од 30 дана по повратку у државу Србију.¹⁷¹

15.7. Војно завештање

Римско право је поред јавног тестаментa, који се сачињавао пред куријатском скупштином и носио назив *testamentum comitiis calatis*, познавало и ванредни облик сачињавања тестаментa – *testamentum in procintu*. Овај облик тестаментa се назива ванредним јер је због рата настајао у разним приликама тј. неприликама, у војним условима и пред полазак у бој. Из тог разлога, за овај облик тестаментa нису важила строго одређена правила у смислу, тестатора, наследника, форме и садржине. Неке од привилегија се огледају у томе да је војник своју имовину могао делимично да остави тестаментом, а остатак имовине је могао бити наслеђен Законом. Друга привилегија се огледала у томе да уколико би војник изгубио правну способност након сачињеног тестаментa, његово завештање би било пуноважно, без обзира на новонастале промене.¹⁷² Све привилегије војника, ограничио је Јустинијан тиме што је прописао да ове привилегије војници имају док су у ратном походу. Након повратка из похода, уколико су војници часно отпуштени из војске, овакав облик тестаментa би важио још годину дана, а ако је војник нечасно отпуштен из војке, тестамент би изгубио пуноважност.¹⁷³ Савремено право види војно завештање као тестамент који се може сачинити за време мобилизације или рата. У правној литератури постоји негодовање у смислу, да је законодавац остао недоречен, што се тиче мобилизације и њеног облика. Да ли се мисли на мобилизацију која настаје пре ратног стања, или генерално мобилизацију која укључује и војне вожбе. Поједини аутори сматрају да овај облик завештања треба дозволити и војницима који су мобилизовани услед војних вежби.¹⁷⁴ У случајевима мобилизације или рата, састављање војног тестаментa омогућено је војницима и старешинама, независно од њиховог рода у војсци, или од тога да ли војник носи оружје или не (из верских разлога, допуштено је војнику да одбије да носи оружје). У случају мобилизације или рата, лицу које је на војној дужности, завештање могу сачинити: командир чете или други старешина његовог или вишег ранга, неко друго лице у присуству наведених старешина, или сваки старешина одвојеног одреда. Војно завештање се саставља по правилима која важе за судско завештање (в. чл. 86-90.

¹⁷¹ И. Бабић, *Коментар закона о наслеђивању*, Београд, 2021, 362.

¹⁷² И. Бабић, *Војнички тестамент*, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 3-4/94, 390.

¹⁷³ *Ibid.*, 391.

¹⁷⁴ И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању*, *Службени гласник*, 2021, 363.

ЗН).¹⁷⁵ Став два, члана 109 Закона о наслеђивању, предвидео је да војно завештање престаје да важи 60 дана по завршетку рата, а у случају да је завешталац раније или доцније демобилисан, по истеку 30 дана од дана његове демобилизације.¹⁷⁶

15.8. Усмено завештање

Усмено завештање у савременом праву вуче корене из римског права. Српски грађански законик из 1844. године, уређивао је усмено завештање као редовни и ванредни облик завештања. Усмено завештање се је могло сачинити у било којој прилици пред пет способних сведока, од којих бар три морају бити истовремено присутни. Због честе злоупотребе у пракси усменог завештања, 1911. године укинута је могућност састављања овог облика завештања у редовним приликама. У случајевима рата, поплаве, бродолома и велике епидемије, остављена је могућност сачињавања усменог завештања пред два сведока. Савезним Законом о наслеђивању из 1955. године, било је прописано да се усмено завештање може сачинити пред два истовремено присутна сведока, само ако услед изузетних прилика завешталац није био у могућности да састави писмено завештање.¹⁷⁷ Српски законодавац је у важећем Закону о наслеђивању из 1995. године, усмено завештање предвидео као последњу вољу завештаоца, коју он усмено изјављује пред три истовремено присутна сведока ако због изузетних прилика не може да сачини писмено завештање.¹⁷⁸ Закон о наслеђивању Републике Србије, ближе не одређује шта се подразумева под појмом „Изузетне прилике.“ Изузетне прилике могу бити објективне и субјективне природе. Изузетне објективне прилике могу се везати за неки неотлољиви догађај или општепознати који погађа одређену групу људи, тако што погоршава њихову егзистенцију. У смислу ратова, пожара, поплава, земљотреса, пад авиона. Изузетне субјективне прилике погађају искључиво појединце, као што су болест са смртним исходом.¹⁷⁹ Завешталац своју последњу вољу изјављује истовремено пред три пунолетна и потпуно пословна сведока. Сва три сведока морају истовремено да буду присутна у току изјаве воље завештаоца. Овај вид завештања важи тридесет дана од дана престанка изузетних прилика у којима се завешталац нашао. Уколико наступи смрт у овом року, усмено

¹⁷⁵ Закон о наслеђивању, члан 109.

¹⁷⁶ *Ibid.*, став 2.

¹⁷⁷ Н. Крстић, *Зборник Радова*, Ниш, 2016, 199.

¹⁷⁸ Закон о наслеђивању, члан 110.

¹⁷⁹ И. Гаврић, *Гласник адвокатске коморе Војводине*, 2015, 584.

завештање представља основ за позивање на наслеђе.¹⁸⁰ Дужност сведока јесте да саставе изјаву завештаоца, затим да је што пре предају суду, или да усмено понове последњу изјаву завештаоца пред судом. Њихове изјаве пред судом, морају бити сагласне о изузетним приликама због којих завешталац није могао да сачини писмено завештање и о садржини завештања.¹⁸¹

СУДСКА ПРАКСА

Непостојање изузетних прилика за усмено завештање

Закон о наслеђивању

чл. 78 и 110

Дугогодишња болест и последице таквог стања, као што је смртни исход, не могу да се подведу под појам изузетних прилика као један од услова пуноважности усменог завештања.

Из образложења:

"Полазећи од овако утврђеног чињеничног стања, правилно је првостепени суд закључио да је тужбени захтев основан с обзиром да нису постојале изузетне прилике које би спречиле сада пок. ПП да сачини завештање с обзиром да је реч о вишегодишњем болеснику те да је сада пок. ПП према исказима сведока у тренутку када је саопштила своју последњу вољу била потпуно свесна као и наредног дана у болници па како дуготрајна болест тестатора не спада у изузетне прилике, а оставиља је била писмена, образована и свесна те је могла да сачини писмено завештање, судско завештање, својеручно завештање односно да своју последњу изјаву воље у неком од законом предвиђених облика који не подразумевају постојање изузетних прилика као услов за своју пуноважност, то је првостепени суд правилно одлучио када је усвојио тужбени захтев, дајући за своју одлуку ваљане разлоге, које прихвата и овај суд.

Чињеница да се првостепени суд у образложењу своје пресуде образлажући изузетне прилике позвао на одредбу чл.78 ЗОН уместо на чл.110 ст.1 ЗОН, како указује жалбом тужени, по налажењу Апелационог суда, није од утицаја на правилност и законитост

¹⁸⁰ И. Бабић, Коментар Закона о наслеђивању, Службени гласник, 2021, 368.

¹⁸¹ *Ibid.*, 380

првостепене пресуде. Ово стога што је првостепени суд правилно применио чл.110 ст.1 ЗОН, који је у делу свог образложења и цитирао, па чињеница да се у преосталом делу свог образложења позвао на чл.78 ЗОН (који дефинише појам завештања), уместо на чл.110 (који регулише усмено завештање) је без утицаја на правилност првостепене одлуке. Жалбом се даље наводи да је пок. ПП била болесна због чега је више десетина пута била у болници одакле се враћала жива због чега чињеница да се оставиља овог пута није вратила из болнице, иако се надала да ће се вратити и евентуално сачинити тестамент, представља за пок. ПП изузетну околност. Наведена тврдња, по налажењу Апелационог суда, није од утицаја на другачије решење ове правне ствари с обзиром да дугогодишња болест и последице таквог стања (па и смртни исход) не могу да се подведу под појам изузетних прилика као један од услова пуноважности усменог завештања.¹⁸²

Усмено завештање пред сведоцима

Закон о наслеђивању

чл. 110, 112 и 113

Нагло и неочекивано погоршање здравственог стања завештаоца, које доводи до смртног исхода, представља изузетну околност која у смислу закона оправдава сачињавање пуноважног усменог завештања.

Из образложења:

"Пок. В је била здрава, стално је била у покрету, сведок Д. је видела да се 14.04.2011. године вратила из С., иза тога наступило стање у којем су је затекли сведоци (отежано дисање, отежан говор, малаксалост и болови због којих је морала да лежи), сведоцима је у таквом стању рекла да своју имовину у случају да јој се нешто догоди жели да остави Н., рекла им је да га позову, али није дозвољавала да зову лекара јер се понадала да ће јој бити боље, што се није десило. Њено стање се до следећег дана погоршало и када је хитна помоћ интервенисала није могла да говори. Сведок С. је обавестио тужиоца да се В. разболела тек кад су је одвезли у болницу. Из исказа тужиоца произлази да му нису дозволили посету јер је В. била без свести, а следећег

¹⁸² Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж 7282/2011 од 2.2.2012. године.

дана је преминула. В. је имала свега четири разреда основне школе, а када је било потребно да предузме неку радњу у писменој форми, није сама писала већ јој је писала сведок Д. За посао који је радила је била потребна минимална писменост, да уме да чита и да се потпише. С обзиром да самостално није могла да попуни ни уплатницу за комуналне трошкове, очигледно је да се ради о лицу које није било у стању да сачини својеручни тестамент, а за друге форме завештања није било услова, јер следећег дана није могла да искаже своју вољу и стање свести јој се до смрти није поправило.

Према овим околностима нагла неочекивана промена здравственог стања која се испољила у виду малаксалости, болова и тешкоћа у говору и дисању за пок. В је представљала изузетну околност због које она није могла да сачини завештање у некој од писмених форми као што су судско, писмено завештање пред сведоцима или својеручно завештање. Изузетна прилика је трајала до смрти непрекидно јер је до следећег дана изгубила присебност и такво стање је трајало све док 17.04.2011. године када је преминула. Она није имала законске наследнике, па тестаменталног наследника је одредила сестрића свог покојног мужа са којим је била у добрим односима, па нема околности које би доводиле у сумњу озбиљност њене воље, а ни околности које би доводиле у сумњу веродостојност изјава завештајних сведока. Свих троје завештајних сведока испуњавају услове да буду сведоци усменог завештања из члана 112. ЗОН, а околности из члана 113. ЗОН не постоје.¹⁸³

Из овог следи да је усмена форма завештања оправдана изузетним околностима у којима се пок. оставиља нашла услед неочекиване и нагле промене здравља, због које јој није било могуће да сачини завештање у другој форми, а преминула је трећег дана од сачињавања завештања, па су испуњени услови из чл. 110. ЗОН за пуноважност завештања."

Усмено завештање као ванредни облик завештања

Закон о наслеђивању

члан 110

¹⁸³ Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж 2852/2019 од 20.9.2019. године.

Ни болест, ни старосно доба завештаоца не оправдавају сачињавање усменог завештања, ако се, ни објективно ни субјективно не могу сматрати изузетним приликама због којих би било нужно да последња воља буде изражена ванредним обликом завештања.

Из образложења:

"Апелациони суд констатује и то да у конкретном случају није испуњен ни први услов за постојање усменог завештања, односно да у конкретном случају нису постојале изузетне прилике које би оправдавале сачињавање усменог завештања. У ситуацији када је пок. В.В. дужи низ година боловао од астме, а према сагласним исказима свих саслушаних сведока био покретан и способан да се стара о себи, писмен и свестан до смрти, и да је након одласка у болницу био свестан и да је примао посете, то се не може говорити о постојању изузетних прилика у смислу одредбе члана 110 Закона о наслеђивању, имајући у виду да је пок. В.В. непосредно пре и након одласка у болницу имао могућности да сачини редовно завештање.

Наиме, усмено завештање је ванредни облик завештања допуштен само у случају када то оправдавају изузетне прилике које обухватају низ објективних и субјективних околности услед којих завешталац није био у могућности да сачини редован тестамент. Имајући у виду околности под којима је сачињено спорно усмено завештање, то се у конкретном случају болест и године старости пок. В.В. као завештаоца не могу сами за себе сматрати као изузетне прилике, обзиром да је према утврђеном чињеничном стању пок. В.В. објективно и субјективно имао могућности да састави писмено завештање."¹⁸⁴

Пуноважно усмено завештање у изузетним приликама

Закон о наслеђивању

чл. 110 до 113

Немогућност оставиоца да састави писано завештање

¹⁸⁴ Пресуда Апелационог суда у Нишу, Гж 2508/2017 од 16.1.2018. године.

Сентенца:

Када је изненадни настанак болести спречио оставиоца да у писменом облику сачини завештање у дан када је суд одредио излазак на лице места, па оставилац своју вољу изјави усмено пред три истовремено присутна сведока, онда је усмено завештање пуноважно јер је остављено у изузетним приликама.

Из образложења:

"Полазећи од изведених доказа, правилно је првостепени суд поступио када је одбио као неоснован тужбени захтев тужилаца, којим су тужиоци захтевали да се утврди да је ништаво и да не производи правно дејство усмено завештање сада покојне Ј.Д, састављено пред сведоцима дана 18.6.1999. године и одлучио као у изреци И побијане пресуде. Правилно закључује првостепени суд да се у конкретном случају ради о изузетним приликама које се односе на изненадни настанак болести, који је спречио оставиљу да сачини завештање у дан када је суд одредио излазак на лице места. Поред тога, тужиља није могла сачинити ни писмено завештање нити други облик завештања због тешког и значајнијег оштећења рукописа, јер је утврђено да је покојна Д. била дешњакиња, па услед слабости десне руке, с обзиром да је њен рукопис био значајно и тешко оштећен, успорен и несигуран, није могла сачинити други облик завештања. Правилно закључује првостепени суд да изузетне прилике под којима је оставиља оставила усмено завештање нису престале, јер је болест код оставиље изненадно настала, па је Ј.Д. у кратком периоду и преминула, тако да није могла сачинити други облик завештања.

Полазећи од изнетог, правилно је првостепени суд применио материјално право када је одлучио као у изреци И побијане пресуде и то одредбе чл. 110, 111, 112. и 113. Закона о наслеђивању.

На основу изведених доказа, правилно закључује првостепени суд да је усмени тестамент пуноважан, да је завешталац Д. своју вољу изјавила у изузетним приликама и да услед тих изузетних околности није била у могућности да састави писмени тестамент или други облик тестаментa, и вољу је изјавила усмено пред три истовремено присутна сведока и да изузетне околности нису престале. Сведоци усменог завештања су предали суду завештање у законом прописаној форми и у

законском року. Сада покојна оставиља се изненада разболела, она је претрпела лакши облик шлога 17.6.1999. године, затим се њено здравствено стање побољшало 18.6.1999. године и тога дана она је желела да остави судско завештање, међутим како суд није могао изаћи, а био је нетак, то је остављено да тај посао пред судом заврши у понедељак. С обзиром да је покојна оставиља предосећала скору смрт, а утврђено је да њен рукопис био значајније и тешко оштећен, она је тога дана оставила усмено завештање пред три истовремено присутна сведока. Полазећи од тога да се њено здравствено стање већ сутрадан, 19.6.1999. године погоршало и да је она 20.6.1999. године (у недељу) пребачена у болницу са тешким обликом шлога, када је престала да комуницира и преминула 22.6.1999. године, то изузетне околности нису престале. С тога је правилно првостепени суд утврдио чињенично стање када је одбио захтев тужилаца и утврдио да је покојна оставиља у тренутку сачињавања усменог тестаментa била пословно способна и да су постојале изузетне околности које оправдавају закључивање оваквог тестаментa."¹⁸⁵

Дуготрајна болест тестатора не спада у изузетне прилике у смислу члана 78. Закона о наслеђивању.¹⁸⁶

Изјава последње воље дата пред два сведока, не може се сматрати пуноважним усменим тестаментом ако нису постојале изузетне прилике у моменту давања изјаве, те су судови правилно закључили да нису испуњени услови из члана 76. Закона. Оставилац је био писмен човјек па је могао сачинити писмени тестамент пред сведоцима или својеручан.¹⁸⁷

15.9. Јавнобележничко завештање

Јавнобележничко завештање сачињава јавни бележник у облику јавнобележничког записа. Запис мора бити солемнизован, односно потврђен. Уколико запис није потврђен, завештање је ништаво. Јавни бележник сачињава тестамент у својој канцеларији, међутим уколико тестатор због болести, старости или из других оправданих разлога није у могућности да приступи јавном бележнику, јавни бележник може и ван своје канцеларије да састави тестамент. Пре састављања тестаментa, јавни

¹⁸⁵ Пресуда Округног суда у Ужицу, Гж. 1894/2006 од 30. 10. 2006. године.

¹⁸⁶ В. Тодоровић, Р. Кулић, Одлука ВСС, Гж. 1054/64, 2004, 166.

¹⁸⁷ Пресуда Врховног суда БиХ, Рев.520/82 од 23. децембра 1982. године, Збирка судских одлука, 1982, књига седма, свеска 4, 69.

бележник мора да утврди идентитет тестатора као и сведока, увидом у лична документа истих. Дужност јавног бележника јесте и да тестатора упутити и објасни смисао тестаментa и права на нужни део, као и да изврши проверу да ли завештање није у супротности са принудним прописима, јавним поретком и добрим обичајима. Завешталац пред бележником усмено изјављује своју слободну, последњу изјаву воље, док бележник сачињава писмено о тестаменту.¹⁸⁸ Након сачињавања писмена, јавни бележник је дужан да прочита завештаоцу записано, а завешталац, уколико се слаже, даје изјаву да је његова воља у свему верно унета и потписује се. Уколико завешталац није у стању да се потпише, исправа му мора бити прочитана у присуству два сведока, након чега је он признаје. Тестамент може да садржи више страница. Свака страница у тестаменту се означава редним бројевима, бројем јавнобележничког списка, повезују се јемствеником, а потпом се оба краја јемственика причвршћују печатом од воска и оверавају се печатом јавног бележника. Сваку страницу тестаментa потписује завешталац и јавни бележник, као и последњу страницу. Изворник јавнобележничког тестаментa чува јавни бележник, док се тестатору предаје отправак тестаментa. Тестамент се пише у једном примерку и тај примерак се зове изворник (изворни пример тестаментa). Једино се изворник може опозвати али и прогласити.¹⁸⁹ Својство завештајног сведока може имати лице које је писмено, пунолетно и потпуно пословно способно. Изузетак представља усмено завештање, сведоци не морају бити писмени јер могу усмено изјавити пред судом последњу изјаву воље завештаоца.¹⁹⁰ Сведоци идентитета могу бити и сведоци завештања. Завештајни сведок не може бити, крвни сродник у правој линији и побочни сродник закључно са четвртим степеном сродства, тазбински сродник закључно са другим степеном сродства, сродник по усвојењу, супружник и бивши супружник, ванбрачни парнер и бивши ванбрачни партнер, старалац, бивши старалац, штићеник или бивши штићеник.¹⁹¹

¹⁸⁸ И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању*, Службени гласник, 2021, 382.

¹⁸⁹ И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању*, Службени гласник, 2021, 383.

¹⁹⁰ *Ibid.*, 386.

¹⁹¹ *Закон о наслеђивању*, члан 113.

Пример јавнобележничког тестаментa

ЈАВНОБЕЛЕЖНИЧКИ ТЕСТАМЕНТ

ЈАВНИ БЕЛЕЖНИК

Филип Здравковић
1 Ниш,
Чегарских Јунака бр.1

Страна
ОПУ 30/2024

У моју јавнобележничку канцеларију у 10 (десет) часова приступила је дана 8. септембра. 2024. године, Андријана Стојичић, кћерка Зорана из Ниша, ул. Бубањски Хероји бр. 245, рођена 27.6.1992. године у Нишу, општина Палилула, Република Србија, с пребивалиштем на наведеној адреси, чији је идентитет утврђен увидом у личну карту број 069065, коју је издала 30. марта. 2019. године ПУ Ниш и изјавила да жели сачинити тестамент.

Утврдио сам да тестаторка говори српски језик, да је писмена и у стању да прочита и потпише исправу о тестаменту. Због тога није потребно присуство сведока, тумача и преводица.

Такође, после обављеног разговора са тестаторком, утврдио сам да је она тестаментарно способна и да је њена воља слободна и стварна. Није удата. Без деце. Упознао сам тестаторку са природом и дејством сачињеног тестаментa, после чега тестаторка сачињава

ТЕСТАМЕНТ

Овим тестаментом ја, Андријана Стојичић из Ниша, распоређујем своју заоставштину после своје смрти на следећи начин:

Кућу на адреси Маршала Тита бр.27А, кп.бр., уписана у Лист непокретности број К. О., у којој ја сада живим сама, кућа у селу Манајле, Владичин Хан, кп.бр..... уписана у лист непокретности број.... К.О. ... у којој тренутно не живи нико, плац, градско грађевинско земљиште, 15 ари у Бубањ селу, кп. бр..... уписан у лист непокретности број..... К.О., и своју уштеђевину која износи 20.000,00 евра, депонована у Ерсте банци, број рачуна 345-6557891-22, представља моју личну имовину, са правом приватне својине 1/1.

Брату Немањи Стојичићу, са пребивалиштем на адреси Маршала Тита бр.27, Бубањ, Ниш, рођен, остављам у наслеђе целокупну своју имовину: Кућу на адреси Маршала Тита бр.27А, кп.бр., уписана у Лист непокретности број К. О., у којој ја сада живим сама, кућа у селу Манајле, Владичин Хан, кп.бр..... уписана у лист непокретности број.... К.О. ... у којој тренутно не живи нико, плац 15 ари у Бубањ селу, кп. бр..... уписан у лист непокретности број..... К.О., и своју уштеђевину која износи 20.000,00 евра, депонована у Ерсте банци, број рачуна 345-6557891-22, представља моју личну имовину, са правом приватне својине 1/1.

ПРИЛОЗИ:

1. Фотокопија личне карте Андријане Стојичић
2. Фотокопија картице Ерсте банке, број рачуна 345-6557891-22
3. Извод из листа непокретности
4. Извод из листа непокретности
5. Извод из листа непокретности
6. Извод и матичне књиге рођених за Андријану Стојичић
7. Извод и матичне књиге рођених за Немању Стојичић

Завештање у облику јавнобележничког записа, сачињено је у канцеларији јавног бележника Филипа Здравковића, дана 8. септемба 2024. године.

Податке о стварима и правима које чине имовину тестаторке, а обухваћене су тестаментом, као и податке о брату тестаторке јавни бележник утврдио је на основу наведених исправа и изјави тестатора.

Јавни бележник је поучио тестаторку о садржини и правним последицама тестаamenta, о законским наследницима, а посебно о одредбама чл. 39-60. Закона о наслеђивању које регулишу нужни део законских наследника.

Јавни бележник је у складу са чл. 82. и 84. Закона о јавном бележништву, прочитао тестаторки тестамент. Тестаторка је изјавила да је разумела садржај тестаamenta, да он одговара њеној вољи и да га својеручно потписује.

Тестаторки је на њен изричит захтев предат једини оригинални примерак тестаamenta, а отправак је задржан код у канцеларији јавног бележника.

Награда јавном бележнику исплаћена је у износу од _____ динара, на основу члана _____ Јавнобележничке тарифе.

ТЕСТАТОР

ПОТПИС

ЈАВНИ БЕЛЕЖНИК

ПОТПИС¹⁹²

¹⁹² И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању*, Службени гласник, 2021, 815.

XVI ПРАВИЛА О СВЕДОЦИМА

Завештајни сведоци играју кључну улогу у обезбеђивању правне сигурности и ваљаности тестаментa који је један од основних инструмената путем којег физичко лице може располагати својом имовином у случају смрти. Закон о наслеђивању Републике Србије поставља одређене услове које завештајни сведоци морају испунити, као и правила о њиховој присутности и деловању током сачињавања завештања. Њихова улога је суштинска, јер присуство сведока обезбеђује пуноважност тестаментa. То су особе које својим присуством и потписом потврђују аутентичност завештања. Они обезбеђују додатни ниво сигурности и заштите тестаментa, чиме се спречавају евентуалне злоупотребе и спорови међу наследницима. Присуство сведока је законски обавезно у одређеним облицима тестаментa, чиме се гарантује да је тестамент сачињен у складу са Законом и да одражава праву вољу завештаоца. Упоредно правна анализа завештајних сведока у римском праву и савременом праву може пружити увид у еволуцију овог правног института. У римском праву присуство сведока је било од кључног значаја за ваљаност тестаментa. У зависности од облика тестаментa, *testamentum calatis comitiis*, *testamentum in procinctu*, *testamentum per aes et libram*, разликује се број сведока за сачињење завештања. Обично је било потребно присуство пет или више сведока, у неким случајевима седам, а поред сведока потребан је био и *libripens*. Сведоци су морали бити римски грађани, пунолетни и пословно способни. Особе које су непосредно повезане са завештаоцем или наследницима, жене, робови и други који нису имали пуну правну способност, нису могли бити сведоци. Сведоци се у нашем наследном, завештајном праву могу јавити у три фазе. Прва претходи сачињавању завештања, друга се користи у тренутку сачињавања завештања и трећа после смрти завештаоца, приликом проглашења његовог тестаментa.¹⁹³ Одредбом члана 168 Закона о ванпарничном поступку Србије, службено лице је дужно да пре него што приступи сачињавању тестаментa, утврди идентитет сведока. То су сведоци идентитета који чине прву фазу поступка.¹⁹⁴ У овој фази поступка, сведоци идентитета се јављају у случају када завешталац нема чиме да докаже свој идентитет. Сведоци идентитета уколико нису ни у каквој вези са садржином завештања, нити било којом другом радњом везном за само завештање, не морају да буду писмени. Физички недостаци сведока идентитета, не сметају за потврду идентитета завештаоца, међутим, душевна

¹⁹³ О. Антић, *Наследно право*, 308.

¹⁹⁴ *Закон о ванпарничном поступку*, чл.168

обољења представљају препреку за ову врсту сведочења. Њихова функција у овом делу завештања престаје када потврде идентитет завештаоца и потпишу записник. Завештајни сведоци се јављају готово код свих облика тестаментa, осим код ологографског облика тестаментa. Обавезно присуство сведока захтева се код алогографског, међународног и усменог завештања. Алогографски тестамент је писмено завештање пред сведоцима, које захтева два сведока који истовремено морају бити присутни потписивању тестаментa. Њихово истовремено присуство захтева се и када завешталац даје изјаву којом потврђује да је сачињено писмено завештање разумео и да је то његов тестамент, те на крају морају и да га да потпишу. Њихова улога се огледа у томе, да они потврђују аутентичност тестаментa. Код међународног завештања, треба кренути од прве фазе, где се траже сведоци који ће потврдити идентитет завештаоца, уколико има потребе за тим. Након тога пред два сведока, приступа се сачињавању тестаментa, за разлику од алогографског, код међународног тестаментa, завешталац може да призна свој раније стављен потпис, дакле није нужно да се потпише пред истовремено присутна два сведока. Код овог облика завештања, тестаментални сведоци морају да буду писмени, морају да знају језик на коме је завешталац признао да је ставио потпис раније, а не пред њима. Усмено завештање, захтева присуство три сведока који истовремено морају да буду присутни када завешталац изјављује своју последњу вољу. Овај Вид завештања не тражи да сведоци буду писмени, али се тражи да они понове последњу вољу завештаоца, односно да испричају све што су видели и чули. Они су дужни да без одлагања, изјаву завештаоца запишу и да је што пре доставе суду, или да је усмено понове пред судом. Да би завештање било пуноважно, завештајни сведоци морају да буду подобни за функцију коју врше приликом сачињавања завештања. Неподобност завештајних сведока огледа се у два облика, као апсолутна неподобност завештајних сведока и као релативна неподобност. Апсолутно непогодна лица јесу она која нису пунолетна и она која немају пословну способност. Порд тога, код одређених облика тестаментa тражи се писменост, разумевање језика на коме завешталац даје изјаву о завештању и физичко здравље. Релативна непогодност завештајних сведока се огледа у чињеници да се мора одржати изјава слободне воље завештаоца, без икаквог утицаја сведока на завештаоца. Зато је изричита одредба члана 113 Закона о наслеђивању ко не може бити завештајни сведок, а то су лица: потомци завештаоца, његови усвојеници и њихови потомци, преци завештаоца и њихови усвојеници, побочни преци завештаоца закључно са четвртим степеном сродства и брачни друг завештаоца или бивши супружник. Приликом проглашења тестаментa,

сведоци су дужни да присуствују чину проглашења завештања. Та лица морају да буду пунолетна и способна за расуђивање. Компаративном анализом завештајних сведока у римском и савременом праву, разлика се огледа у томе да је римско право захтевало већи број сведока, док савремено право то не захтева (два или сведока). Што се тиче формалности сведока, римско право је стављало нагласак на формалности попут употребе ваге. У савременом праву то није случај, оно се више фокусира на потписивање и само присуство сведока. Оно што је заједничко римском и савременом праву јесте да сведоци морају да буду пословно способни и неповезани са наслеђем. Еволуација завештајних сведока кроз време се огледа од формалних, визуалних улога завештајних сведока до функционалних правних улога у савременом наследном праву. Савремени приступ овом институту усмерен је на поједностављање процедура уз задржавање кључних елемената који осигуравају вољу завештаоца.

СУДСКА ПРАКСА

Сведоци идентитета могу истовремено да буду сведоци у смислу члана 71. Закона о наслеђивању у чијем присуству судија завештаоцу тестамент, пред којим завешталац изјављује да је то његов тестамент, пред којим ставља рукознак и који се на самом тестаменту потписује. Нема наиме прописа који би изричито одређивао инкомпатибилност те двојне функције, нити има разумних разлога да се из целокупног система форме тестаментa, како их регулише поменути закон, друкчије закључи.¹⁹⁵

Функција сведока завештања није у томе да својим изјавама посведоче да је завешталац пред њима прочитао текст који је неко други написао, већ су они сведоци изјаве завештаоца да је написана исправа његово завештањ, његова последња воља и сведоци чињенице да је ову исправу завешталац својеручно потписао.¹⁹⁶

¹⁹⁵ В. Тодоровић, Р. Кулић, *Одлука Врховног суда Југославије*, Рев. 4031/64, 2004, 177.

¹⁹⁶ *Пресуда Апелационог суда у Новом Саду*, Гж 2282/14 од 16. фебруара 2015, Збирка сентенци, књига четврта, 2021.

XVII НЕВАЖНОСТ ЗАВЕШТАЊА

Неважно је свако завештање које не производи правно дејство. Неважност завештања, у односу на разлог неважности, сврстава се у ништавост и рушљивост завештања.¹⁹⁷

17.1. Ништава завештања

Завештање чија је садржина уређена тако да је противна принудним прописима, јавном поретку и добрим обичајима је ништаво. Овакво завештање може бити ништаво потпуно или делимично, односно неке његове одребе, које када се отклоне, завештање може да опстане без њих. Суд о разлозима ништавости пази по службеној дужности. Сва заинтересована лица се могу позивати на ништавост завештања и то у било ком року.¹⁹⁸ Осим општих разлога за ништавост завештања, Закон о наслеђивању прецизира ништавост због завештајне неспособности, фалсификовања, затим уколико завешталац одређује наследника свом наследнику, уколико завешталац забрањује наследнику да ствар или право отуђи као и одредба којом се забрањује деоба наследства.¹⁹⁹ Завештајна способност постоји ако је лице навршило петнаест година живота и ако је способно за расуђивање, у супротном завештање је ништаво. Уколико је пунолетно лице потпуно лишено пословне способности и тако изједначено са лицима која нису навршила четрнаест година живота, нема завештајну способност. Неспособност делује од дана правоснажности решења о потпуном лишењу пословне способности.²⁰⁰ Завештање није ништаво ако га је сачинило завештајно способно лице, али је након сачињеног завештања изгубило завештајну способност.²⁰¹ Пословна неспособност престаје када ванпарнични суд донесе решење о пословној способности лица.²⁰² Ништаво је завештање које је фалсификовано.²⁰³ Фалсификовано завештање изражава вољу лица које је завештање фалсификовало а не представља праву вољу оставиоца. Фалсификат исправе је кривично дело. Члан 355 Кривичног законика, у другом ставу, предвиђа казну затвора за фалсификовање тестаментa у трајању од три месеца до пет година. У трећем ставу, поменути Законик наводи да ће се и покушај овог кривичног дела

¹⁹⁷ С. Панов, О. Антић, *Породично право и наследно право*, 2017, 156.

¹⁹⁸ И. Бабић, *Коментар закона о наслеђивању*, Сл.Гласник, 2021, 455.

¹⁹⁹ *Ibid.*, 465.

²⁰⁰ *Ibid.*, 459.

²⁰¹ *Op. Cit.*, 80.

²⁰² *Породични закон РС*, члан 149.

²⁰³ И. Бабић, *Коментар закона о наслеђивању*, Сл.Гласник, 2021, 461.

казнити, а не само учинилац.²⁰⁴ Може се фалсификовати цело завештање или неки његови делови. Завештање које је у целини фалсификовано је ништаво, или ако су неки делови у завештању фалсификовани, онда су и они ништави. Оставински суд је дужан да решењем прекине поступак расправљања заоставштине уколико је покренут кривични поступак због фалсификовања исправе о тестаменту. Ако се докаже да је начињено кривично дело – фалсификат тестаментa, онда ће оставински суд бити везан за овакву врсту пресуде у даљем току поступка.^{205 206} Члан 159. Закона о наслеђивању уређује ништавост завештања у случају када оставилац своје наследнику одређује наследника, затим када своје наследнику или испорукопримцу забрањује да ствар или право које је предмет заоставштине отуђи, и у трећем ставу је регулисана као ништава одредба оставиоца која ограничива или забрањује деобу наследства.²⁰⁷ Чланом 160 Закона о наслеђивању, прописано је да су ништаве одредбе завештања којима се оставља нешто овлашћеном лицу. Лица која су присутна у поступку за сачињавање завештања су овлашћена лица. То може бити судија, јавни бележник, конзуларни или дипломатски представник, заповедник брода, командир чете или друге старешине, брачни другови и преци. Ништаве су и одредбе и писменог завештања, конзуларног, јавнобележничког судског, међународног, бродског и војног завештања, уколико се оставља нека имовинска корист завештајним сведоцима у поступку сачињавања завештања као и њиховим брачним друговима или прецима. Иста правила важе и приликом сачињавања усменог завештања.²⁰⁸ Према ништавом завештању треба се односити као да никада није ни сачињено. Наследници и легатари који су одређени решењем о наслеђивању, након утврђивања ништавости завештања дужни су да врате наследни део односно легат, а суд ће у поступку расправљања заоставштине позвати законске наследнике на рочишту за расподелу заоставштине према Закону.²⁰⁹

²⁰⁴ *Кривични законик* СЛ. Гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005- испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, и 35/2019.

²⁰⁵ *Op.Cit.*, 462.

²⁰⁶ *Ibid.*, 463.

²⁰⁷ *Закон о наслеђивању*, члан 159.

²⁰⁸ *Ibid.*, 160.

²⁰⁹ *Op.cit.*, 473.

СУДСКА ПРАКСА

Чињеница да је тестатор тестаментом располагао са својом имовином мимо граница које су одређене законом, чланом 7. Закона о наслеђивању, јер је повриједио нужни дио нужних наследника, нема за последицу апсолутну ништавост тестаamenta.²¹⁰

Незаконито искључење из наслеђа није разлог за ништавост тестаamenta.²¹¹

Пословна способност тестатора, цени се у време састваљања тестаamenta.

Из образложења:

У правоснажно коначном поступку нижестепени судови су путем вештачења од страна неуропсихијатра утврдили да тестатор сада покојни Ж. У време састваљања спорног својеручног тестаamenta 1978. године није боловао од неке душевне болести, душевног поремећаја или заосталости као и да тада није имао старачку излапелост и да је био способан за расуђивање односно схватање значаја предузимања овог правног посла, односно састваљање својеручног писменог тестаamenta. Према томе, и Врховни суд налази да се у конкретном случају нису стекли законски услови из члана 59. и 61. Закона о наслеђивању, због којих би предметни тестамент био ништаван, јер тестатор сада пок. Ж. , био потпуно пословно способан и могао је тада слободно да изрази своју вољу. Стога не стоји навод тужиоца да је било мане у вољи завештаоца, а околност да се његово здравствено стање после сачињавања предметног тестаamenta знатно погоршало нема значаја за правилност израженог становишта, и та околност свакако не може да буде разлог за поништај предметног тестаamenta, што су правилно закључили нижестепени судови.²¹²

Када се утврђује да је завешталац био због неспособности за расуђивање потпуно лишен пословне способности у време сачињавања завештања, то треба утврдити путем вештака неуропсихијатра, а не вештака графолога који је истовремено и клинички психолог.²¹³

²¹⁰ Одлука ВС ЦГ, Гзз. 4/98 од 4. маја 1989.

²¹¹ Пресуда АС у Београду, Гж. Бр. 2635/13 од 2. октобра 2014. године, Билтен АС у Београду, бр. 7/2015.

²¹² Марина С., Чолић Б., *Зборник судске праксе из области имовинског права*, Глосаријум, Београд, 1995., Пресуда ВСС, Рев. 1842/93 од 8. јуна 1993, 241.

²¹³ Одлуке Општинског суда у Гучи, П 199/99, од 16. јануара 2001. године и Окружног суда у Чачку, Гж. 428/01 од 5. априла 2001., Д.Медић, Х. Тајић, 2008, одлука бр. 391, 156.

17.2. Рушљивост завештања

Завештање је рушљиво ако тештатор није имао завештајну способност, тј. ако је током сачињавања завештања била присутна мана воље завештаоца и ако није испоштован услов за сачињавање завештања, као ни његов облик. Неспособност за расуђивање може да буде последица трајних или привремених фактора код потенцијалног завештаоца. Да ли су трајне или привремене промене зависи од стања завештаоца, односно да ли је душевно оболело лице – то је фактор који изазива трајну промену у здрављу неког лица, или у другом случају пример би био употреба дроге, чија конзумација чини привремени фактор, који тренутно утиче на здравље неког лица. Српски законодавац сматра да је за пуноважан тестамент потребно да завешталац буде завештајно способан. Према наведеним примерима, сматрам да тестамент не би био пуноважан ако је сачињен од стране лица које је како привремене, тако и трајне промене здравственог стања. Код рушљивих завештања, њихов поништај, може да тражи само страна која има правни интерес за то. Суд у оставинском поступку не води рачуна по службеној дужности о рушљивости тестаментa, већ се на рушљивост управо позива страна која има правни основ, што би значило да има правни интерес од самог наслеђа. У томе се види разлика у односу на ништава завештања где поништај може да тражи било које заинтересовано лице. Други разлог за рушљивост завештања јесу мане воље. Мане воље се огледају код завештања које је сачињено под утицајем, принудом, претњом или чак заблудом о чињеницама које су биле битне за завештаоца да сачини баш такво завештање. Рушљивост одредаби у тестаменту које су сачињене под утицајем мана воље, не повлачи рушљивост целог завештања већ само тих спорних одредаби, наравно уколико без њих завештање може да опстане. Трећи разлог за рушљивост тестаментa јесте да тестамент није сачињен у облику и под условима који су предвиђени Законом. О условима за пуноважан тестамент већ је било речи у овом раду, али је важно рећи да све што прописује законодавац у вези са сачињавањем тестаментa јесте услов за његову пуноважност.

Поништај тестаментa због рушљивости услед мана воље или завештајне неспособности, лице може тражити у року од годину дана од дана сазнања за рушљивост, или у року од 10 година, од дана проглашења тестаментa. Поништај

тестаментa према несавесном лицу (наследник је несавестан када је изазвао ману оставиочеве воље), може се захтевати у року од двадесет година.^{214 215}

Рушљивост усменог завештања

Закон о наслеђивању

члан 110 став 1 и члан 164

Како се пуноважност усменог завештања, као ванредног облика завештања, везује за постојање изузетних прилика, то оно не производи правно дејство у ситуацији у којој је завешталац, без обзира на здравствено стање и животно доба, завештање објективно могао да сачини у писаном облику.

Из образложења:

"Према утврђеном чињеничном стању, од стране првостепеног суда, изведеним доказима је утврђено да су сада пок. В.В. и тужена Б.Б. били у ванбрачној заједници нешто мање од годину дана. Пок. В.В. за живота није боловао ни од каквих озбиљнијих болести, сем што је имао повишен крвни притисак, који није лечио. Био је разуман и способан да схвати значај својих поступака, што су сви сведоци током поступка потврдили. Током вечери... године био је свестан, комуникативан и оријентисан и његово здравствено стање није указивало на блиску смрт. Неспорно је, да је био писмен и за живота је био запослен у предузећу Г.Г., а радио је и послове постављања кнауфа и кречења приватно по кућама, а радио је и био радно способан и то двадесетак дана пре изненадне смрти. Критичне вечери је са пријатељима Д.Д. и Ђ.Ђ. отишао код пријатеља Е.Е. С обзиром да су се и иначе посећивали, веће је прошло уобичајено у шали и дружењу и ништа није указивало на блиску смрт пок. В.В. Пок. В.В. је више пута одлазио до тоалета, па су се присутни забринули да са његовим здравственим стањем нешто није у реду, с обзиром да се пре тога понашао нормално, шалио, јео и пио. Током вечери је, а након констатације Ђ.Ђ. да са његовим здравственим стањем нешто није у реду и да оде код доктора, изјавио да ће у случају смрти да га наследи његова ванбрачна супруга Б.Б. и ту изјаву је дао пред свим присутнима, између осталог и пред сведоцима усменог завештања Д.Д., Ђ.Ђ. и Е.Е., који су и потписали записник о проглашењу усменог завештања. На записнику у

²¹⁴ Закон о наслеђивању, члан 169.

²¹⁵ В. Ђорђевић, *Наследно право*, Ниш, 1997, 265.

предмету Основног суда у Н. 30. бр. 5...4/17 од (...) године, проглашено је усмено завештање и решењем од (...) године прекинут је поступак расправљања заоставштине пок. В.В., те да је учесница А.А. дужна да покрене парнични поступак у року од 30 дана од правноснажности решења, како би у истом доказала да нису испуњени услови за пуноважност усменог завештања. Током парничног поступка саслушане су тужила и тужена у својству странке, као и сведоци Д.Д., Ђ.Ђ., Е.Е., Ж.Ж., З.З., и И.И.

Првостепени суд, на овако утврђено чињенично стање, закључује да је пок. В.В. био образован, живео је у селу Х., био је свестан, орјентисан, комуникативан, здрав, тако да је исти, по налажењу суда, имао и објективне и субјективне могућности да састави писмени тестамент или неки други вид завештања, и да се самим тим није радило о изузетним приликама за састав усменог тестаментa у смислу чл. 110. ст. 1. Закона о наслеђивању. По оцени првостепеног суда, не може се сматрати да су постојале изузетне прилике само из разлога што му се током вечери слошило, јер је исти био доброг општег здравственог стања тако да болест, животне прилике, степен образовања, место, време и начин сачињавања усменог завештања сами по себи не могу представљати изузетне прилике, с обзиром да је према здравственом стању, у тренутку давања изјаве, завешталац могао да састави писмено завештање, а што произилази из свих исказа саслушаних сведока и одлучује као у изреци пресуде.

На основу правилно и потпуно утврђеног чињеничног стања, правилно је првостепени суд применио материјално право и то одредбу чл. 110. Закона о наслеђивању, дајући за своју одлуку разлоге које у свему као јасне и правилне прихвата и овај суд.

Оцена доказа није изостала, како то неосновано у жалби наводи тужена, с обзиром да је првостепени суд у образложењу побијане пресуде, у делу оцене изведених доказа, јасно навео које одлучне чињенице за пресуђење у овој правној ствари је утврдио и којим изведеним доказом, а посебно је образложено на основу којих исказа је утврђено да, у конкретном случају, нису постојале изузетне прилике за сачињавање овог вида завештања, односно да је у тренутку давања изјаве, завешталац могао да састави писмено завештање, а што произилази из исказа саслушаних сведока. Сходно наведеном и по налажењу Апелационог суда, до правилности чињеничног утврђења, првостепени суд је дошао на основу слободног судијског уверења, савесном и

брижљивом оценом свих изведених доказа, те су стога и неосновани жалбени наводи тужене у овом делу.

Према одредби чл. 110. ст. 1. Закона о наслеђивању завешталац може последњу вољу усмено изрећи пред три истовремено присутна сведока, ако због изузетних прилика не може сачинити писмено завештање.

Одредбом чл. 164. истог закона прописано је, да је завештање рушљиво ако га је сачинио онај ко није имао завештајну способност, ако је у време завештања било мана завештаоачеве воље и ако при сачињавању завештања нису поштовани облик и услови одређени законом.

Дакле, пуноважност усменог тестаментa, као ванредног облика завештања, везана је за постојање изузетних прилика. Тражи се, не само да су постојале изузетне прилике у објективном смислу, већ да су оне, у конкретном случају, спречиле завештаоца у састављању писменог тестаментa. Зато се, а како то правилно закључује и првостепени суд, болест и животно доба тестатора, сами по себи, не могу сматрати изузетним приликама, ако је према месту где је оставилац живео и према средини у којој се кретао, објективно и субјективно имао могућност да састави писмени тестамент. У конкретном случају, имајући у виду да је пок. В.В. био образован, живео у селу, свестан, орјентисан и комуникативан, то је и самим тим објективно и субјективно имао могућност да састави писмени тестамент, дакле није се радило о изузетним приликама за састав усменог тестаментa у смислу наведених прописа. Да би усмени тестамент био ваљан потребно је да оставилац своју последњу вољу изјави пред сведоцима као и да услед изузетних прилика није у могућности да сачини писмени тестамент. У том погледу, изјава пок. В.В. није имала карактер усменог завештања, него је то био разговор са присутним сведоцима о жељама завештаоца у случају његове смрти, односно намера да своју имовину остави одређеном лицу. Из наведених разлога и правилна је одлука првостепеног суда да нису испуњени услови који су законски предвиђени за усмено завештање.

Без утицаја су и жалбени наводи којима се оспорава утврђено чињенично стање у смислу да првостепени суд није ценио отпусну листу са епикризом издату на име пок. В.В. од (...) године. Ово из разлога што је, првостепени суд, приликом одлучивања, ценио испуњеност услова за усмено завештање у периоду пре и на дан сачињавања

*истог, односно на дан (...) године, из ког разлога су и саслушани сведоци који су били присутни наведеног дана, док су отпусном листом обухваћене околности на дан пријема у болницу и ток лечења, те ови жалбени наводи не утичу на другачију одлуку.*²¹⁶

Ништавост и рушљивост писменог завештања пред сведоцима

Закон о наслеђивању

чл. 85, 165 и 168

Истицањем захтева за утврђење ништавости писменог завештања пред сведоцима, и то због повреде облика, истовремено је постављен захтев за поништај сачињеног завештања због рушљивости.

Из образложења:

"Надаље је утврђено да је К.Г. сачинила тестамент пред сведоцима, и то адвокатом У.В. из Н. С., која је била састављач тестаментa и К.М., тестаменталним сведоком. У погледу К.В., у тестаменту је наведено да га ретко виђа и да га искључује из наслеђа. Тестамент је потписан од стране тестатора, наведено је да састављач тестаментa констатује да су сведоци присуствовали потписивању тестаментa од стране тестатора лично. Наведено је својство тестаменталних сведока и њихов идентитет, те су тестамент и потписали. Затим је наведено да је проф др К.Б. присуствовао сачињењу и потписивању тестаментa, а да је непосредно пре тога обавио психијатријски преглед са К.Г. и констатовао да сматра да је иста приликом потписивања тестаментa била способна за расуђивање и слободно изражавање своје воље.

Имајући у виду одредбе члана 85 Закона о наслеђивању, из којих произилази да завешталац пред сведоцима изјављује да је већ сачињено писмено прочитао, не следи из исте правилност закључка првостепеног суда да завештање није сачињено у прописаној форми, уколико се у тексту завештања не констатује да је завешталац прочитао завештање. Наиме, према наведеним законским одредбама, између осталих услова, за пуноважност ове врсте завештања потребно је да завешталац пред сведоцима изјави да је већ сачињено писмено прочитао и да га потом потпише. Дакле,

²¹⁶ Пресуда Апелационог суда у Нишу, Гж 383/2019 од 8.5.2019. године.

потребно је да садржина завештања буде таква да садржи такву констатацију. Сведоци уопште не морају бити упознати са садржином тестаментa.

Тужиоци су определили захтев за утврђење ништавости завештања, иако су се у тужби позивали на разлоге рушљивости завештања, због повреде облика завештања у смислу члана 168 Закона о наслеђивању. Правне последице код ништавог и рушљивог завештања су исте, па се стога сматра да завештање није никада било сачињено, јер захтев за утврђење ништавости, садржи у себи и захтев за рушљивост завештања.

Заузето правно становиште првостепеног суда из побијане пресуде о томе да спорни тестамент не испуњава форму, која се захтева за писани тестамент пред сведоцима, те да тужбени захтев није правилно постављен, јер се истим тражи утврђење ништавости (апсолутне ништавости предметног завештања, као да је реч о разлозима тзв. апсолутне ништавости), није тачан. Иако је захтев усмерен на ништавост, и иако је сходно цитираној законској одредби заправо реч о разлозима из домена тзв. релативне ништавости, исто нема материјалноправне консеквенце на непостојање његовог правног дејства и правни закључак о његовој ништавости. Тужиоци су свакако лица које у смислу одредбе члана 165 Закона имају правни интерес за поништај завештања због рушљивости.

Нетачан је закључак првостепеног суда да услед захтева за утврђење ништавости, нема места одлуци о разлозима који чине тестамент рушљивим, и како је у погледу тих истих разлога за рушљивост, побијана пресуда захваћена битном повредом правила поступка из члана 374 став 2 тачка 12 ЗПП, првостепена пресуда је укинута, а предмет враћен првостепеном суду на поновно суђење.²¹⁷

Поништај завештања због рушљивости

Закон о наслеђивању

чл. 164 и 165

Рушљиво завештање није ништаво и оно производи правно дејство, али се на захтев правно заинтересованих лица, може тражити његов поништај.

Из образложења:

²¹⁷ Решење Апелационог суда у Новом Саду, Гж 3193/2017 од 14.12.2017. године

"У првостепеном поступку је утврђено да је покојни Р.М., дана 28. 01. 2010. године потписао писмено завештање пред сведоцима, које завештање је написала В.Л., саветник у Бироу за пружање правне помоћи, која је пре састављања завештања, обавила разговор са покојним Р.М. У време сачињавања завештања, тастатор је имао око 70 година (рођ. 1939), био је болестан, а приликом разговора, саопштио је В.Л. да жели да пренесе непокретности које поседује у својину туженом, јер је он преузео целокупну бригу о њему. Након неколико дана, В.Л. је са унапред састављеним завештањем отишла код Р.М, у пратњи колега са посла, Ж.Л. и Љ.Л. У присуству истих као сведока, прочитала му је тестамент, а након тога дала да га и он сам прочита. Он га је прочитао, на исти није имао примедбе те је изјавио да је то његов тестамент и да жели да се након његове смрти по њему поступи, и својеручно га потписао, а што је констатовано у тачки 5 уговора. Након тога су тај тестамент потписали као сведоци и Ж.Л. и Љ.Л. У тачки 4 предметног завештања констатовано је да се, иако зна да чита и пише, завешталац обратио Бироу за пружање правне помоћи у Н. С., у жељи да тестамент буде правно ваљан. Приликом сачињавања тестамент, тастатор је комуницирао са В.Л. и тестаменталним сведоцима и ништа није указивало да тастатор није способан да схвати значај свога дела, односно да је био неспособан за расуђивање. Р.М. је преминуо 30. 01. 2010. године.

Завештање је рушљиво, према одредби члана 164 ЗОН-а, ако га је сачинио онај ко није имао завештајну способност, ако је у време завештања било мана завештаоачеве воље и ако при сачињавању завештања нису поштовани облик и услови одређени законом. Право на истицање рушљивости гаси се истеком законом одређеног рока. Облик и услови писменог завештања пред сведоцима прописани су одредбом члана 85 ЗОН-а. Рушљиво (релативно ништаво) завештање производи правно дејство, али на захтев овлашћених лица, може се у одређеном року поништити. Рушљивим завештањем вређају се појединачни интереси, због чега његов опстанак зависи од воље тих лица, а у односу на апсолутну ништавост, релативна ништавост подразумева знатно блаже последице, јер ако лице у чијем интересу је рушљивост установљена, не захтева његово поништење, долази до оснажења завештања и оно има пуно правно дејство. Како рушљива завештања нису ништава по самом закону (ex lege), суд није овлашћен да се по службеној дужности упушта у његову ваљаност, али ће, на захтев овлашћеног лица, уколико захтев усвоји, донети одлуку конститутивног карактера. То значи да је тужба која мора претходити таквој одлуци преображајна-

конститутивна, и садржи захтев за промену. Сходно томе када тужбени захтев не садржи захтев за промену (преображај), већ декларацију, ни судска одлука донета о таквом захтеву нема конститутиван карактер.²¹⁸

Рушљивост завештања и рокови за поништај

Закон о наслеђивању

чл. 166 и 169

Почетак субјективног и објективног рока за поништај завештања због завештаочеве неспособности за расуђивање везује се за дан проглашења завештања.

Из образложења:

"Према стању у списима предмета тужилац и тужени су законски наследници иза пок. П.С. који је 15.06.1999. године сачинио завештање и преминуо 25.08.2000. године, након чега је покренут оставински поступак пред Општинским судом у Н. С., те је завештање проглашено 12. 07. 2001. године. Тужилац је на рочишту од 11.10.2001. године оспорио наведено завештање, те је оставински суд решењем од 05.09.2006. године прекинуо поступак и тужиоца упутио да у року од 30 дана од дан правноснажности решења покрене парницу против тужених ради доказивања чињеница везаних за правну ваљаност завештања. Наведено решење је постало правноснажно 16.10.2006. године. Тужилац је дана 30.12.2008. године поднео тужбу ради утврђења да завештање пок. П.С. није правно ваљано, наводећи поред осталог да је оставилац приликом сачињења завештања био тешко болестан и под дејством седатива и других лекова, из ког разлога исто не представља његову стварну вољу. За наводну неваљаност завештања тужилац је знао и пре проглашења истог.

Према одредбама члана 169 став 1 и 2 Закона о наслеђивању, поништај завештања рушљивог због завештајне неспособности и мана завештаочеве воље може се захтевати у року од једне године од дана сазнања за постојање узрока рушљивости, а најкасније у року од десет година од дана проглашења завештања. Рок од једне године не може почети да тече пре проглашења завештања.

²¹⁸ Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Гж 2510/2015 од 3.12.2015. године.

Првостепени суд је правилно одлучио да тужбу од 30.01.2008. године треба одбацити као неблаговремену, те је дао јасне разлоге за своју одлуку, које у потуности прихвата и овај суд. Наиме, иако постављеним тужбеним захтевом тужилац тражи утврђење да завештање није правно ваљано, што би указивало да заправо тражи утврђење његове ништавости, из чињеничних навода тужбе јасно произлази да се утврђење правне неваљаности тражи из разлога неспособности тештатора за расуђивање, односно завештајне неспособности, што сходно чл. 166 Закона о наслеђивању представља разлог за рушљивост завештања. Како је тужилац за наводно постојање узрока рушљивости, односно за чињеницу да је оставилац наводно био неспособан за расуђивање, те стога завештајно неспособан у смислу члана 166 ЗОН-а, знао и пре проглашења истог, те будући да је исто проглашено 12.07.2001. године, правилно првостепени суд налази да је тужба од 30.12.2008. године поднета након протекла једногодишњег рока из члана 169 ЗОН-а, услед чега је исту требало одбацити..."²¹⁹

Ништавост и рушљивост завештања и активна легитимација

Закон о наслеђивању

чл. 154, 164 и 165

Свако заинтересовано или само правно заинтересовано лице

Сентенца:

За разлику од ништавости завештања, код кога разлоге ништавости може истицати и свако заинтересовано лице, код рушљивости, разлоге може истицати само правно заинтересовано лице.

Из образложења:

"У поступку је утврђено да је тужиља сестра од тетке оставиоца, јер су њена пок. мајка М.Т. и мајка оставиоца пок. Д.М. рођене сестре, дакле од истог оца и мајке. Родитељи оставиоца умрли су пре оставиоца и сем њега друге деце нису имали. Тужена је била брачна супруга оставиоца у тренутку његове смрти и у браку нису

²¹⁹ Решење Вишег суда у Новом Саду, Гж 1222/2016 од 6.12.2016. године

имали деце. У тренутку сачињења завештања оставилац није био потпуно лишен пословне способности.

На основу таквог чињеничног утврђења нижестепени судови су правилно закључили да тужила није активно легитимисана у овом спору, јер не долази у круг законских наследника који би имали право да наследе оставиоца. Овакав закључак произилази из одредбе члана 15. Закона о наслеђивању, којом је прописано да ако оставиочеви родитељи немају потомства а не могу или неће да наследе, брачни друг наслеђује целокупну заоставштину.

С обзиром да оставилац у тренутку сачињења завештања није био потпуно лишен пословне способности, то значи да се у конкретном случају не ради о ништавости у смислу члана 156. Закона о наслеђивању, који прописује услов да је оставилац због неспособности за расуђивање потпуно лишен пословне способности и на њу се може позвати свако заинтересовано лице. Имајући у виду основ тужбеног захтева за поништај завештања, реч је о рушљивости завештања у смислу члана 164. Закона о наслеђивању. Поништај завештања због рушљивости може захтевати само лице које има правни интерес сходно члану 165. наведеног Закона.

За разлику од ништавости (апсолутне ништавости) код које разлоге ништавости може истицати свако заинтересовано лице, код рушљивости, (релативне ништавости), разлоге може истицати само правно заинтересовано лице. Правни интерес, који мора да постоји на страни активно заинтересованог лица, има пре свега законски наследник који би био позван на наслеђе да нема тестаменталног наследника.

У погледу реченог, а с обзиром на утврђење у поступку да оставиочеви родитељи немају потомства и не могу да наследе јер су умрли пре оставиоца, тужена као брачни друг наслеђује целокупну заоставштину и по закону искључује тужилу из законског реда наслеђивања. Са свега наведеног тужила нема правни интерес да може захтевати поништај спорног судског завештања којом је за наследника именована тужена, ово тим пре што тужила није ни у кругу нужних наследника у смислу члана 39. Закона о наслеђивању.²²⁰

²²⁰ Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 5452/2000 од 30.5.2001. године - Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 1/2002 - стр. 100.

Рушљивост завештања због завештајне неспособности

Закон о наслеђивању

члан 166

Неспособност за расуђивање завештаоца у време сачињавања алогографског тестаментa

Сентенца:

Рушљиво је завештање лица које је у тренутку његовог сачињавања било неспособно за расуђивање, па стога завештање не може да производи правно дејство ако је стање свести завештаоца у време сачињавања било такво да због неспособности за расуђивање завешталац није могао да изрази своју вољу.

Из образложења:

"Према утврђеном чињеничном стању, ПП, преминуо __.2005. године је писаним завештањем од 30.4.2005. године, сачињеним писаћом машином, располагао својом покретном и непокретном имовином у корист тужене. Сада покојни ПП је лично диктирао текст завештања, прочитао га и потписао, након чега су завештање потписали и сведоци. Аутентичност потписа тестатора је проверена вештачењем. Текст завештања је откуцан на истој машини без вађења папира. Тужници као законски наследници оставиоца су у оставинском поступку упућени на парницу ради доказивања непуноважности завештања.

На утврђено чињенично стање, правилно је побијаном одлуком оцењено да је спорно завештање, сачињено у форми завештања пред сведоцима (тзв. алогографски тестамент), и да су приликом његовог сачињавања у потпуности поштовани законски услови, прописани чланом 85. Закона о наслеђивању (даље: Закон) за овај облик завештања.

Међутим, основано се ревизијом указује да нижестепене одлуке не садрже разлоге о завештајној способности покојног ПП иако је тужбом поред осталог, оспорена пуноважност завештања и по овом основу. Наиме, тужбом и на расправи оспорена је

способност завештаоца за расуђивање и указано да завештање не представља израз воље покојног ПП, који је био дугогодишњи и лечени зависник од алкохола.

Према члану 166. Закона, рушљиво је завештање лица које је у тренутку његовог сачињавања било неспособно за расуђивање. Завештање је строго формални акт, који има за циљ обезбеђење воље лица да располаже својом имовином. Завештање не производи правно дејство ако је стање свести завештаоца у време сачињавања било такво да због неспособности за расуђивање завешталац није могао да изрази своју вољу. При том је без значаја постојање или непостојање судске одлуке о лишавању пословне способности и да ли је завешталац био неспособан за расуђивање из трајних или привремених разлога. У сваком случају, због неспособности за расуђивање завештаоца у време сачињавања тестамената, завештање не производи правно дејство. Како нижестепени судови нису ценили пословну способност завештаоца у време сачињавања завештања, због недостатака разлога о одлучним чињеницама, побијана одлука је захваћена битном повредом одредаба парничног поступка из члана 361. став 2. тачка 12) Закона о парничном поступку и без обзира што је завештање сачињено у законском облику и форми, нижестепене одлуке су укинуте и то у односу на све тужиоце као јединствене супарничаре у смислу члана 204. Закона о парничном поступку.

У поновном поступку, првостепени суд ће испитати да ли је тужба за поништај завештања због завештаочеве неспособности поднета у законском року из члана 169. Закона, те уколико јесте, да ли су испуњени законски услови из члана 166. Закона за поништај завештања по овом основу, а затим ће донети правилну и на закону засновану одлуку."²²¹

Рушљивост завештавања због повреде облика завештања

Закон о наслеђивању

члан 168

Неиспуњавање прописаних услова

²²¹ Решење Врховног суда Србије, Рев. 1179/2008 од 27.5.2009. године

Сентенца:

Завештање које је откуцано писаћом машином и потписано од стране три сведока са назнаком њиховог својства сведока и које завешталац који је био писмен није потписао, него је уместо потписа ставио отисак прста, није сачињено у облику и под условима одређеним Законом о наслеђивању, па је у смислу члана 168 тог закона рушљиво.

Из образложења:

"Према утврђеном чињеничном стању тужиоци су једини законски наследници своје тетке која је умрла 23.1.2000. године. У оставинском поступку вођеном иза њене смрти проглашено је њено завештање од 8.1.2000. године. Завештање је писано писаћом машином, потписано је од стране три сведока са назнаком њиховог својства сведока и на њему је завешталац која је иначе била писмена, уместо потписа ставила отисак прста. Завештањем је своју имовину (стан, гарсоњеру и гаражу) оставила туженом који је иначе био купац на гарсоњери.

По оцени ревизијског суда, код тако утврђеног чињеничног стања, правилан је закључак нижестепених судова да се завештање пок. тетке тужилаца не може подвести ни под један облик завештања прописан Законом о наслеђивању, те да иако је по својој форми најближи својеручном завештању прописаном у члану 84 цитираног закона, оно не испуњава један од услова прописан за овај облик завештања, јер није својеручно потписан. Стављање рукознака, прописано је као форма искључиво код судског завештања када завешталац није у стању да га прочита. У конкретном случају завешталац је била писмена дакле умела је да чита и пише и не ради се о судском завештању, па се према томе, завештање није могло сачинити стављањем рукознака.

Спорно завештање је према томе рушљиво у смислу одредбе члана 168 Закона о наслеђивању, јер није сачињено у облику и под условима одређеним овим законом, па су нижестепени судови правилно применили материјално право када су тужбени захтев тужилаца усвојили и исто завештање поништили."²²²

²²² Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 1458/2002 од 13.11.2002. године.

XVIII ОПОЗИВ ЗАВЕШТАЊА

Према Закону о наслеђивању Републике Србије, завешталац има право да своје завештање опозове готово увек, и то неке његове делове или целокупно завештање. Обично је потребна изјава за опозив завештања. Закон не предвођа посебну форму изјаве, већ било какву форму у којој може да се сачини. У случају писменог завештања, завешталац га може просто уништити сам и то ће бити довољан знак да се исти опозове.²²³ Законодавац оставља могућност завештаоцу за опозив завештања, да сачини ново завештање које ће опозвати раније сачињено завештање.²²⁴ У случају да завешталац уништи доцније завештање, на снази остаје раније сачињено завештање. Стиче се утисак, да завешталац тако може начинити безброј завештања и да ће доцније завештање бити пуноважно у односу на раније, под условом да су испоштовани услови за сачињавање завештања. Међутим, у таквим ситуацијама је потребно да се доцнијем завештању опозове раније завештање, како би ово доцније било на снази, изричитим наводима о опозиву у каснијем завештању, јер уколико завешталац не учини то, раније сачињено завештање ће бити на снази, ако одредбе раније сачињеног завештања нису у супротности са одредбама доцнијег завештања. Члан 178 Закона о наслеђивању регулише располагање индивидуално одређене ствари. Завешталац може опозвати завештање када су у питању индивидуално одређене ствари, на тај начин што ће ствар користити до те мере, док ствар не потроши или јој бар битно не промени намену. У смислу правног располагања законодавац подразумева закључење правним послова којим ствар отуђује.²²⁵

Пример Изјаве о опозиву завештања

Дана _____ године, пред Основним судом у _____ саставио сам судско завештање под бр. _____ којим сам сву своју имовину распоредио за случај _____ смрти, _____ на _____ следећи _____ начин:

²²³ Закон о наслеђивању, члан 176.

²²⁴ *Ibid.*, члан 177.

²²⁵ *Ibid.*, 178.

(Алтернатива 1: Овим путем наведено завештање опозивам у целини.

Алтернатива 2: Овим путем наведено завештање опозивам делимично на тај начин што:

_____.)

У присуству сведока: 1) _____ из _____ и 2) _____ из _____, изјављујем да знам да читам и пишем и да сам прочитао ову изјаву о опозиву завештања коју ми је саставио адвокат _____ из _____, што потврђујем својеручним потписом.

У _____ дана _____ године

ЗАВЕШТАЛАЦ

Име и презиме

Адреса

СВЕДОЦИ ИЗЈАВЕ О ОПОЗИВУ ЗАВЕШТАЊА

1. _____ из _____ ул. _____ бр. _____ (својеручни потпис)

2. _____ из _____ ул. _____ бр. _____ (својеручни потпис)²²⁶

²²⁶ База података Параграф лекс.

XIX УГОВОРИ У НАСЛЕДНОМ ПРАВУ

19. 1. Уговор о уступању и расподели имовине за живота

Закон о наслеђивању у члану 182, дефинише овај уговор као правни посао којим оставилац – уступилац, уступа и расподељује имовину својим потомцима, за живота. Да би био пуноважан законодавац захтева сагласност од наследника. Сагласност може бити дата одмах или накнадно. Уговор је пуноважан чак и ако потомак није дао сагласност, а преминуо је пре уступеоца, одрекао се наслеђа или је недостојан за наслеђивање, а нема своје потомке. Уколико неки потомак не да сагласност, а могао је, врши се конверзија уговора, те се тако Уговор о уступању и расподели имовине за живота сматра уговором о поклону. Супружник уступеоца може такође бити уговорна страна, али се тражи сагласност супружника и он тада има исти положај као и остали потпомци. У случају да брачни друг није обухваћен уступањем или расподелом, његово право на нужни део и даље је на снази, док се делови који су раздвојени потомцима уступеоца сматрају се поклоном. Било да је уговор о уступању и расподели имовине за живота, или уговор о поклону, између уступеоца и потомака и даље је уговор на снази. Што се тиче форме за сачињавање овог уговора, законодавац прописује да он мора бити закључен у форми јавнобележничке исправе, односно солемнизоване (потврђене) исправе. Приликом солемнизације, јавни бележник је дужан да уговор прочита, упозори уговорне стране о правним последицама закључења, а нарочито да имовина која је предмет уговорне обавезе не улази у заоставштину оставиоца и да се из ње не могу намирити нужни наследници. Супротно од наведеног, уговор је ништав. Српски законодавац је јасно одредио да уговор може да обухвати само имовину која постоји у часу уступања и расподеле, било у целини, било делимично. Уколико уговором буду обухваћена добра која ће се накнадно стећи, те одредбе уговора су ништаве, а уколико уговор не може да опстане без те одредбе, онда оне повлаче његову ништавост у целини. Када предак умре, његову заоставштину чине добра кој нису обухваћена уговором, као ни добра која се накнадно стичу. До раскида уговора долази услед испољене грубе неблагодарности потомака или због неизвршавања уговорних односа.

227

²²⁷ Види више: *Закон о наслеђивању*, члан 182-193.

СУДСКА ПРАКСА

„Груба неблагодарност представља велику, крајњу незахвалност потомака, која може постојати ако би потомак са умишљајем нанео уступиоцу неку телесну повреду, увреду части, одузео му живот или му штетио имовину, или би таква дела била учињена неком блиском лицу уступиоца.“²²⁸

Пример уговора

УГОВОР О УСТУПАЊУ И РАСПОДЕЛИ ИМОВИНЕ ЗА ЖИВОТА

Закључен дана _____ године у _____ између:

УСТУПИЛАЦА:

1. _____ из _____, ЈМБГ _____

2. _____ из _____, ЈМБГ _____

и

ПОТОМАКА УСТУПИЛАЦА:

1. _____ из _____, ЈМБГ _____

2. _____ из _____, ЈМБГ _____

3. _____ из _____, ЈМБГ _____

Члан 1

Уступиоци, као родитељи (*или други преци: баба и деда и тд*), овим уговором расподељују и уступају за живота сву своју имовину (*или делимично*), коју имају у часу уступања и расподеле, а коју су стекли радом у току заједнице живота у браку, и то:

1. Зграде (*пословне, стамбене, стамбено-пословне, економске и др.*) или другог грађевинског објекта, или посебног дела зграде (*стан, пословна просторија, гаража и*

²²⁸ Пресуда ВСС, Рев.2817/08, од 10. септембра 2009. године, Параграф лекс база

гаражна места на којима може постојати засебно право својине) у _____
ул. _____ бр. _____ површине _____ м², уписана у листу непокретности
_____ КО _____,

2. Земљиште (пољопривредно, грађевинско, шуме и шумско земљиште), у
_____ КО _____ кат. парцела _____ површине _____
ха, уписана у листу непокретности _____ КО _____,

3. Покретне ствари

(навести покретне ствари и индивидуално их одредити).

Члан 2

Уговарачи уступиоци овим уговором чине расподелу своје имовине, уступајући је у својину својим потомцима и то на следећи начин:

а) Уговарачу _____, сину уступилаца (ћерки, усвојоцу, унуку):

(навести имовину, према подацима из члана 1. овог уговора);

б) Уговарачу _____, сину уступилаца (ћерки, усвојоцу, унуку):

(навести имовину, према подацима из члана 1. овог уговора);

ц) Уговарачу _____, сину уступилаца (ћерки, усвојоцу, унуку) овим уговором уступиоци не уступају ништа од своје имовине, с обзиром да су му раније Уговором о поклону који је оверен дана _____ пред Основним судом у _____, под бројем _____ (алтернатива: потврђен (солемнизован) од стране Јавног бележника у _____, дана _____ године под бројем _____), пренели у својину део своје имовине, ближе означене у том уговору (или због тога што се поклон састоји у обезбеђивању средстава за школовање и сл.).

Члан 3

Уступници за себе задржавају право уживања на следећим добрима:

_____.

(Алтернатива 1 за члан 3:

Обавезују се уговарачи (или само неко од њих) _____, син уступилаца (ћерка, усвојилац, унук), да уступницима плаћају доживотну ренту и то сваког месеца, до 5-ог у месецу за текући месец, у износу од _____ динара.

Алтернатива 2 за члан 3:

Обавезују се уговарачи (или само неко од њих) _____, син уступилаца (ћерка, усвојилац, унук) да доживотно издржавају уступнице на тај начин што ће _____).

Члан 4

Потомци уступилаца, као једини њихови законски наследници, сагласни су са расподелом имовине на начин како је то одређено у члану 2. овог уговора и са свим осталим одредбама уговора, са захвалношћу примају уступљену имовину и обавезују се да ће убудуће, као и до сада, указивати дужну пажњу уступницима, као својим _____ и у границама својих могућности старати се о њиховим основним животним потребама.

Члан 5

Уступници су сагласни да се уговарачи потомци, упишу у јавни регистар непокретности као власници непокретности које су им уступљене овим уговором, без њиховог присуства и даље сагласности (*цлаусула интабуланди*).

Члан 6

Уступници су сагласни да потомци ступе у државину сваки своје непокретности које је добио по овом уговору после потврђивања уговора код надлежног Јавног бележника.

Члан 7

Уговорне стране су сагласне да трошкове потврђивања (солемнизације) и друге евентуалне трошкове у вези с овим уговором сnose уговарачи потомци.

Члан 8

Овај уговор је сачињен у _____ истоветних примерака од којих _____ за потребе потврђивања код Јавног бележника, а по _____ за уговорне стране.

УСТУПИОЦИ

ПОТОМЦИ²²⁹

СУДСКА ПРАКСА:

Уговор о уступању и расподели имовине за живота спада у строго формалне правне послове, што подразумева да га судија мора, приликом потврђивања његове садржине, прочитати уговорним странама и упозорити их на правне последице његовог закључења. Недостатак формалних захтева повлачи ништавост овог уговора.

Из образложења:

„Правилно је првостепени суд закључио да наведени Уговор није оверен у форми прописаној одредбом чл. 184. Закона о наслеђивању, те да исти не производи правно дејство, па је правилно одлучио када је одбио тужбени захтев тужилаца. Уговор о уступању и расподели имовине за живота јесте правни посао којим једна уговорна страна (уступилац имовине) уступа и расподељује за живота другој уговорној страни (прималац имовине), са накнадом или без ње, своју имовину или њен део, који постоји у време њеног закључења.

Уговор о уступању и расподели имовине за живота спада у строго формалне правне послове, а што подразумева да га судија мора приликом потврђивања његове садржине, прочитати уговорним странама и упозорити их на правне последице његовог закључења. Недостатак формалних захтева повлачи ништавост овог уговора. Дакле, не постоји могућност конвалидације овог правног посла, нити се на овај уговор могу

²²⁹ Параграф лекс база.

применити одредбе Закона о промету непокретности, тачније одредба чл.4 наведеног Закона. Дакле, облик у коме овај уговор мора бити закључен представља његов битан елемент и услов његове пуноважности.²³⁰

19.2. Уговор о доживотном издржавању

Уговор о наслеђивању је сложен правни документ који захтева пажљиву припрему и разумевање свих правних последица. Права и обавезе уговорних страна морају бити прецизно и јасно одређене, а све одредбе морају бити усклађене са важећим законодавством како би се заштитили интереси обе стране. Дефиниција уговора о доживотном издржавању, прописана је чланом 194 Закона о наслеђивању. То је правни инструмент којим се једна страна – давалац издржавања, обавезује да издржава другу страну – примаоца издржавања, до краја њеног живота, а за узврат стиче право на тачно одређену имовину, која је прецизирана уговором. На крају живота даваоца издржавања, прималац издржавања је у обавези да истог и сахрани.²³¹ Овај уговор је специфичан јер ствара обавезе које трају све до смрти једне стране, што га разликује од других уговора. У пракси се као прималац издржавања често наводе супружници. Давалац издржавања може бити физичко или правно лице, а прималац издржавања једно, два или више физичких лица.²³² Уговор о доживотном издржавању се може закључити и у корист трећег лица. У овом случају обавеза издржавања траје до смрти трећег лица, док давалац издржавања стиче својину у тренутку смрти његовог саговорача, ако уговор није другачије одређено.²³³ Да би обезбедио своје право из уговора, давалац издржавања може да захтева упис свог права у јавну књугу. У листу непокретности, врши се забележба права, прецизиране непокретности из уговора. Забележба је корисна за обе стране уговора, јер оне тиме обезбеђују своја права. То је посебно важно за примаоца издржавања јер то доказује да он остаје власник непокретности до своје смрти. Наше право не препознаје одговорност даваоца издржавања за дугове примаоца издржавања, сем ако то самим уговором није предвиђено другачије.²³⁴ Облик овог уговора је прецизиран Законом, те законодавац налаже да он мора бити закључен у облику јавнобележничке солемнизоване исправе. Заправо, овај уговор мора да овери јавни бележник. Приликом солемнизације уговора,

²³⁰ Пресуда Апелационог суда у Нишу, Гж 26/2021 од 14. 1. 2021. године, Билтен Апелационог суда у Нишу бр. 1/2021.

²³¹ Закон о наслеђивању, члан 194.

²³² И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању*, Службени гласник, 2021, 570.

²³³ С. Паунов, О. Антић, *Породично право и наследно право*, 2017, 164

²³⁴ *Ibid.*, 164.

дужност јавног бележника јесте да упозори да предмет уговора, односно имовина која чини предмет уговора, не улази у заоставштину примаоца издржавања. Што имлицира да се њоме не могу намирити његови нужни наследници, о чему се ставља напомена у клаузули о потврђивању.²³⁵ Уколико јавни бележник испусти наведене радње, уговор је ништав, а јавни бележник је одговоран за штету коју је проузроковао уговорним странама.²³⁶ Ништавост уговора о доживотном издржавању означава ситуацију у којој уговор нема правну снагу од самог почетка, тачније третира се као да никад није постојао. Разлози за ништавост могу бити различити и произилазе из општих правила облигационог права, или посебних услова везаних за уговор о доживотном издржавању. Разлози за ништавост уговора о доживотном издржавању обухватају: недостатак форме, неспособност уговорних страна (уколико немају пословну способност), недостатак сагласности воља (уколико је закључен под принудом, претњом, преваром), ако су обавезе преузете уговором у супротности са јавним поретком, моралом, законом, неморалном сврхом и недостатаком правне основаности (ако се докаже да издржавање није пружано у складу са уговореним условима).²³⁷ Посебни случајеви ништавости уговора о доживотном издржавању односе се на ситуације које су специфичне за ову врсту уговора и које надилазе опште разлоге за ништавост у облигационом праву. Ови случајеви су препознати и кроз законску регулативу и кроз судску праксу. Те тако, чланом 196 Закона о наслеђивању предвиђено је да је разлог за ништав уговор, склапање уговора са особом која је под старатељством, а пристанак не постоји од надлежног органа старатељства.²³⁸ Једно физичко лице, или правно лице, може закључити више уговора о доживотном издржавању. Закон им оставља ту могућност, али исто тако Закон наглашава, да свако лице мора да прими издржавање онако како је предвиђено уговором, не мање од тога. За разлику од ништавости, која значи да уговор није важећи од почетка, раскид уговора о доживотном издржавању подразумева престанак важећег уговора из разлога који су настали након његовог закључења. У том смислу, уговор о доживотном издржавању може бити раскинут због неиспуњења обавеза даваоца издржавања на начин који је предвиђен уговором, или чак ако прималац издржавања омета или спречава даваоца издржавања у испуњењу његових обавеза, што је реткост у пракси. Ако дође до

²³⁵ *Ibid.*, 163.

²³⁶ И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању*, Службени гласник, 2021, 600.

²³⁷ М. Почуча, *Наследно право*, 2012, Нови Сад, 239.

²³⁸ *Закон о наслеђивању*, члан 196.

значајне промене околности које су биле одлучујуће за склапање уговора, а које обе стране нису могле да предвиде, у том случају може се тражити раскид уговора по основу промењених околности.²³⁹ Затим ако се деси да дође до злоупотребе или лошег третмана примаоца издржавања (злостављање, занемаривање, лоше третирање примаоца издржавања). Такође, у случају смрти даваоца издржавања, његови наследници који нису потомци и супружник, не могу продужити уговор о доживотном издржавању, али имају право да закључе са примеоцем издржавања нови уговор о издржавању. Међутим, ако се након смрти даваоца издржавања као његови наследници који су позвани на наслеђе, појављују његови потомци и супружник, могуће је продужити уговор са тим лицима, ако они пристану на продужетак уговора о доживотном издржавању. Уколико не пристану, он се раскида у моменту када они дају изјаву да не желе да продуже поменути уговор.²⁴⁰ У члану 205 Закона о наслеђивању, законодавац предвиђа могућност за накнаду потомцима и супружнику, даваоца издржавања. У овом случају суд одређује накнаду према слободној оцени.²⁴¹

Пример уговора о доживотном издржавању

Закључен дана _____ године у _____ између:

1. _____ из _____ ул. _____ бр. _____ (даље:
Прималац издржавања) и

2. _____ из _____ ул. _____ бр. _____ (даље:
Давалац издржавања)

Члан 1

Прималац издржавања је једини и искључиви власник к.п. бр. _____ површине _____ КО _____, па се споразумео са Даваоцем издржавања и жели да га овај доживотно издржава, храни, одева, одводи у посету пријатељима, негује и пази, у болести одводи до лекара и сноси трошкове медицинског третмана, после смрти сахрани на примерен начин, подигне надгробни споменик и изда подушје по месном обичају, а у накнаду за све то, Прималац издржавања оставља у својину Даваоцу _____

²³⁹ *Ibid.*, члан 202.

²⁴⁰ И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању*, Службени гласник, 2021, 642.

²⁴¹ *Закон о наслеђивању*, члан 205.

издржавања целокупну овде описану непокретност, са покретним стварима и то:
_____ (навести врсту покретних ствари).

Члан 2

Давалац издржавања жели и пристаје да доживотно издржава Примаоца издржавања на начин и под условима описаним у члану 1. овог уговора.

Члан 3

Предаја непокретности и покретних ствари Даваоцу издржавања одлаже се до смрти Примаоца издржавања.

Члан 4

Свака уговорна страна може тражити раскид овог уговора, уколико се међусобни односи уговарача толико поремете да постану неподношљиви или ако друга страна не буде испуњавала своје обавезе.

Члан 5

Вредност непокретности која је предмет овог уговора процењује се на _____ динара.

Све трошкове везане за оверу и реализацију овог уговора плаћа Давалац издржавања у целости.

Члан 6

Давалац издржавања може право из овог уговора уписати у јавне књиге, без икакве даље сагласности и присуства Примаоца издржавања.

Члан 7

За евентуалне спорове који настану из овог уговора надлежан је _____ суд у _____.

Члан 8

Овај уговор је сачињен у _____ истоветних примерака од којих _____ за потребе потврђивања код Јавног бележника, а по _____ за уговорне стране.

ДАВАЛАЦ ИЗДРЖАВАЊА

ПРИМАЛАЦ ИЗДРЖАВАЊА²⁴²

Лично извршење обавеза из уговора о доживотном издржавању

Сентенца:

Уговор о доживотном издржавању се закључује с обзиром на личност уговарача, па ако давалац издржавања своје личне обавезе пренесе на треће лице, прималац издржавања може тражити раскид уговора.

Из образложења:

"Уговор о доживотном издржавању, спада у категорију уговора који се закључују с обзиром на личност уговарача (интуиту персоне). Тужени су изневерили уговор у погледу обавезе друготужене да се лично стара о тужиоцу, па пошто овај није пристао на то, уместо ње, чини друго лице, уследио је поремећај односа до степена неподношљивости, услед чега је прималац издржавања напустио властиту кућу и прекинуо заједницу живота са туженима, као даваоцима издржавања. Већ и сама та околност уверљиво показује да постоје разлози за раскид уговора о доживотном издржавању."²⁴³

Странка која није способна да разумно расуђује

Сентенца:

Ништав је уговор о доживотном издржавању ако га закључи лице које у моменту закључења тог уговора није било способно да схвати значај правне радње коју предузима, без обзира што није било лишено пословне способности.

Из образложења:

²⁴² И. Бабић, *Коментар Закона о наслеђивању*, Службени гласник, 2021, 818.

²⁴³ *Пресуда* Врховног суда Србије, Рев. 2664/2002 од 20.6.2002. године - Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 4/2002 - стр. 116.

"Имајући у виду овако утврђено чињенично стање, правилно је другостепени суд применио материјално право када је усвојио тужбени захтев и утврдио да је ништав уговор о доживотном издржавању закључен између ГГ и тужене оверен 24.11.1992. године, као и анекс уговора о доживотном издржавању оверен 19.1.1993. године.

Претпоставка за ваљаност правног посла је да учесник правног посла, странка која непосредно закључује уговор, је способна за разумно расуђивање. Странка која није способна да разумно расуђује, не може да изјави правно релевантну вољу за закључење правног посла, без обзира на то што није лишена пословне способности.

Код утврђеног да покојни ГГ, као прималац издржавања, није био у стању да разумно расуђује због тешко нарушеног здравственог стања које му се погоршало у време закључења спорног уговора, овај уговор је у смислу члана 56. Закона о облигационим односима ништав.

Наиме, током поступка је утврђено да је покојни ГГ у време када је са туженом закључио спорни уговор био оптерећен својим годинама живота и бројним тешким болестима од којих је боловао, због чега је код њега постојала изражена брига за сопствено здравље и страх од смрти, па је услед тога осећао немоћ и зависност од бриге и неге своје супруге, те и ако није био душевно поремећен и лишен пословне способности, у време закључења уговора о доживотном издржавању није био способан да схвати значај правне радње коју предузима." ²⁴⁴

Уговор закључен под условом

Сентенца:

Уговор о доживотном издржавању представља ваљан правни основ за стицање својине на стану на коме је прималац издржавања имао станарско право у време закључења тог уговора и исти доцније откупио.

Из образложења:

"Према утврђеном чињеничном стању, тужила је као давалац издржавања, са сада пок. Б. С, као примаоцем издржавања, дана 19.12.1991. године закључила уговор о

²⁴⁴ Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 371/2006 од 24.5.2006. године

доживотном издржавању, који је оверен пред Трећим општинским судом у Београду дана 23.12.1991. године. Чланом 2 уговора уговорена је заједница живота између примаоца и даваоца издржавања, а чланом 4 уговора прималац издржавања се обавезао да даваоцу издржавања остави у наслеђе сву своју покретну и непокретну имовину са којом располаже, као и вредносне предмете, као што су накит и друге драгоцености, као и стан у Улици В. Д. 12, површине 72 м², означен бројем 11. Б. С., као носилац станарског права, откупио је стан од првотужене ОП, уговором о откупу који је оверен пред Првим општинским судом у Београду дана 5.6.1992. године, односно анексом тог уговора који је оверен код истог суда 19.1.1994. године. Б. С. умро је 19.4.1996. године, а након његове смрти поведен оставински поступак пред Првим општинским судом у Београду, обустављен је правноснажним решењем тог суда од 17.7.1996. године, због постојања наведеног уговора о доживотном издржавању. Предметни стан укњижен је у земљишним књигама и то у зк. улошку број 6702 КО Б. 2, као зк. тело III под редним бројем 11, а првотужена ОП укњижена је као носилац права коришћења на предметном стану, док је тужена Република Србија, укњижена као носилац права својине.

Полазећи од чињенице да прималац издржавања у време судске овере уговора о доживотном издржавању, није био власник предметног стана, којим је располагао уговором у корист тужиле, као даваоца издржавања за случај своје смрти, нижестепени судови су закључили да је одредба члана 4 Уговора о доживотном издржавању сходно члану 103 став 1 у вези члана 5 став 1 Закона о облигационим односима и члана 117 став 1 тада важећег Закона о наслеђивању Републике Србије, ништав. Стога су тужбени захтев да се утврди да је тужила искључиви власник предметног стана са правом да укњижи право својине на тој непокретности, уз истовремено брисање права коришћења у корист првотужене и права својине у корист друготужене, одбили као неоснован.

Врховни суд Србије налази да су нижестепене пресуде засноване на погрешној примени материјалног права.

Одредбом члана 117 став 1 Закона о наслеђивању, важећег у време закључења уговора о доживотном издржавању, прописано је да се уговором о доживотном издржавању обавезује прималац издржавања да се после његове смрти на даваоца издржавања пренесе својина тачно одређених ствари или каква друга права, а давалац издржавања

се обавезује да га, као накнаду за то, издржава и да се брине о њему до краја његовог живота и да га после смрти сахрани. У ставу 2 ове законске одредбе прописано је да прималац издржавања уговором може обухватити само ствари или права постојећа у тренутку закључења уговора. Из наведене законске одредбе произлази да је уговор о доживотном издржавању двострани теретни уговор, са елементима алеаторности, односно уговор о отуђењу уз накнаду свих непокретних ствари које припадају примаоцу издржавања у време закључења уговора или одређеног дела тих ствари, чија је предаја одложена до смрти примаоца издржавања. Чињеница је да прималац издржавања у моменту закључења предметног уговора о доживотном издржавању није био власник спорног стана, већ носилац станарског права. Међутим, одредбом члана 74 став 1 Закона о облигационим односима прописано је да се уговор може закључити и под условом, односно да је уговор закључен под условом ако његов настанак или престанак зависи од неизвесне чињенице, а у ставу 2 ове законске одредбе прописано да ако је закључен под одложним условом па се услов испуни, уговор делује од тренутка његовог закључења, осим ако из закона, природе посла или воље страна не проистиче нешто друго. Одредбом члана 75 став 1 Закона о облигационим односима прописано је да је ништав уговор у коме је постављен одложни или раскидни услов противан принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима. Прималац издржавања у моменту закључења спорног уговора није био власник стана који је уговором оставио у наслеђе тужилци, већ носилац станарског права, те је предметни уговор у складу са напред наведеним одредбама Закона о облигационим односима закључен под условом. Предметни уговор закључен је са потестативним, позитивним и одложним условом, с обзиром на то да је закључење уговора о откупу предметног стана зависило само од воље једне уговорне странке, да је настанак права зависио од наступања те околности, те да право настаје тек наступањем те околности. Прималац издржавања је после закључења уговора предузео све радње у циљу остварења напред наведеног услова, који није противан принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима, јер је законом било предвиђено право откупа стана од стране носиоца станарског права, те је на основу уговора који је оверен у суду 5.6.1992. године и Анекса уговора од 12.1.1994. године, откупом стекао право својине на предметном стану. Уговор о доживотном издржавању није само теретни уговор којим се преноси право својине, већ је то уговор и наследно-правног карактера, јер се из наслеђа искључују нужни наследници и пренос својине, осим ако странке другачије не уговоре, одлаже се до смрти примаоца издржавања. Пошто је у

конкретном случају предаја имовине одложена до смрти примаоца издржавања, а пре смрти примаоца издржавања испуњен је одложни услов из уговора, то је тужиља на основу предметног уговора стекла право својине на предметном стану. При одлучивању, овај суд је посебно имао у виду чињеницу да је уговор у потпуности извршен, јер је уговором о доживотном издржавању уговорена заједница живота између примаоца и даваоца издржавања, тужиља је као давалац издржавања живела у заједничком домаћинству са примаоцем издржавања који је примао издржавање на уговорени начин, све до његове смрти.²⁴⁵

Пружање одговарајуће неге у болести и старости

Сентенца:

Сврха уговора о доживотном издржавању нису само материјална давања од стране даваоца издржавања (обезбеђење становања, хране, одеће, обуће, трошкови лечења и давања за свакодневне уобичајене потребе), него и пружање одговарајуће неге у болести и старости.

Из образложења:

"Сврха закључивања уговора о доживотном издржавању нису само материјална давања од стране даваоца издржавања (обезбеђивање становања, хране, одеће и обуће, трошкови лечења и давања за свакодневне уобичајене потребе), него и пружање одговарајуће неге у болести и старости. Тужени није пружио покојној тужиљи одговарајућу пажњу и негу у болести и старости, о чему очито говори догађај крајем јануара 1996. године, када је тужени физички напао и повредио сада покојну М. Поред тога, тужени је често боравио ван Б, што је изазвало незадовољство код покојне тужиље. Тужени је повредио своју уговорну обавезу даваоца издржавања, што је резултирало тиме да је покојна тужиља због сукоба са њим отишла из своје куће код ћерке, где је остала до краја живота. Овакви односи уговарача указују на поремећај до граница неподношљивости, што представља разлог за раскид уговора о доживотном издржавању, у смислу члана 120. став 2. Закона о

²⁴⁵ Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 2264/2003 од 29.1.2003. године.

*наслеђивању, као специјалног прописа, односно у смислу чл. 127. до 129. Закона о облигационим односима, као општег прописа.*²⁴⁶

²⁴⁶ Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 1973/2008 од 26.3.2009. године.

XX ПРЕЛАЗАК ЗАОСТАВШТИНЕ НА НАСЛЕДНИКЕ

Анализом Закона о наслеђивању Републике Србије, као и тумачење судске праксе, закључак је да наслеђивање у Републици Србији строго регулисано законом, али и оставља простор за изражавање воље оставиоца путем тестаментa. Нужно је поштовати права нужних наследника, правилно спроводити оставински поступак, правилно сачињавати завештање и евентуалне судске спорове неопходно је решавати строгом применом законских одредби и судске праксе. Тумачење Закона о наслеђивању, сматрам да наследно право у Србији почива на начелу универзалне сукције, што значи да наследници преузимају права и обавезе оставиоца у целини након његове смрти на основу Закона и тестаментa. Наслеђе се стиче у тренутку смрти оставиоца, или проглашењем несталог лица за умрло. Смрт се доказује изводом из матичне књиге умрлих или решењем о проглашењу несталог лица за умрло. У ситуацији да је нестало лице проглашено умрлим, обично је у самом решењу садржан дан смрти лица. Законски наследници се деле у четири наследна реда, и тако се позивају на наслеђе, сем у случају постојања тестаментa. Уколико нема ни у једном реду наследника, заоставштину наслеђује Република Србија протеком законски предвиђених рокова. Наследник има могућност да наследство прихвати или одбије, давањем наследничке изјаве. Прихватање наслеђа може бити изричито, потписивањем изјаве пред судом, или прећутно, када наследник управља имовином. За разлику од прихватања наслеђа, одрицање од наследства мора бити изричито, усмено или писмено до окончања оставинског поступка. Ако се до окончања првостепеног поступка за расправљање заоставштине наследник не одрекне наслеђа, сматра се да се примио наслеђа. Наследник се може одрећи наслеђа само у своје име, не може то учинити на рачун својих потомака јер се у том случају примењује право предствалања. Сама негативна наследничка изјава је неопозива. Законодавац оставља једино могућност да се она опозове ако је дата под принудом, преваром, претњом или у заблуди. Наследници не наслеђују дугове оставиоца, али они за те дугове одговарају спрам вредности њихових наследних делова. Ово правило не важи за наследнике који се одрекну наслеђа. Услед смрти оставиоца, уколико више лица наслеђује имовину, таква имовина се води као заједничка имовина. Све до деобе наследства, а до ње долази на захтев наследника. Наследници заједнички управљају имовином, делећи права и обавезе. За неке кључне одлуке, што се тиче имовине, потребан је пристанак свих наследника. Као пример узећемо продају непокретности на којој право својине имају

три наследника. Да би се непокретност продала, потребна је сагласност сва три наследника. Међутим, наследници имају право уступања наследног дела пре деобе наследства. У пракси је то најчешће заступљено уговором о уступању или уговором о преносу наследног дела. Да би уговор био пуноважан мора бити закључен и потврђен од стране јавног бележника.²⁴⁷

²⁴⁷ Види више: *Коментар Закона о наслеђивању*, 2021, Службени гласник, 645-736.

XXI ОСТАВИНСКИ ПОСТУПАК

Поступак за расправљање заоставштине, односно оставински поступак је правни процес који се покреће након смрти особе како би се утврдила његова имовина и наслеђе, те да би та имовина расподелила наследницима у складу са Законом или тестаментом. Овај поступак је регулисан Законом о наслеђивању и Законом о ванпарничном поступку, са циљем да се правно уреде имовински односи између преминулог и наследника. У оставинском поступку суд уређује ко су наследници оставиоца, која имовина сачињава његову заоставштину, која права из заоставштине припадају наследницима, а која легатарима и другим лицима.²⁴⁸ Надлежност за вођење оставинског поступка обично имају судови опште надлежности или јавни бележници. У Србији надлежан је суд према месту пребивалишта оставиоца или месту где се налази претежна заоставштина.²⁴⁹ Оставински поступак се покреће по службеној дужности чим суд сазна да је неко лице умрло или да је проглашено за умрло.²⁵⁰ Суд спроводи оставински поступак у ванпарничном одељењу и на крају о њему одлучује решењем. У току овог поступка судијски помоћник може узимати све изјаве и предлоге на записник, сем негативне наследничке изјаве.²⁵¹

21.1. Радње које претходе оставинској расправи

Радње које претходе оставинској расправи кључне су за припрему самог оставинског поступка и обухватају неколико корака који омогућавају да расправа протекне правилно и ефикасно. То су радње које се тичу састављања смртовнице, пописа и процене имовине, одређивања привремених мера за обезбеђење заоставштине и постављање привременог стараоца заоставштине. Након смрти лица, његови укућани или други, дужни су да пријаве смрт надлежном матичару. На основу ове пријаве, матичар врши упис смрти у матичну књигу умрлих, и дужан је да у року од 30 дана, достави надлежном суду извод из матичне књиге умрлих. Оставински суд, по пријему извода из матичне књиге умрлих доноси решење којим поверава јавном бележнику да састави смртовницу. За састављање смртовнице надлежан је јавни бележник на чијем се службеном подручју налазило последње пребивалиште, боравиште или заоставштина оставиоца. Јавни бележник је дужан да у року од 30 дана достави потпуну смртовницу. Уколико достави непотпуну смртовницу, суд може одлучити да

²⁴⁸ Закон о ванпарничном поступку, члан 87.

²⁴⁹ *Ibid.*, 88.

²⁵⁰ *Ibid.*, 89.

²⁵¹ А.Радованов, *Грађанско процесно право*, Нови Сад, 2014, 359

сам то учини. Суд или јавни бележник, прикупљају све податке о оставиоцу, укључујући идентиет и пребивалиште оставиоца, податке о наследницима и податке о тестаменту (ако је оставилац иза себе оставио тестамент). Пре расправе, јавни бележник обавља попис и процену имовине оставиоца. Попис обухвата идентификацију имовине, прикупљање документације о имовини и процењивање вредности имовине. У попису имовине врши се забележба о дуговима и потраживањима умрлог. Ове радње се врше у присуству два сведока – пунолетна грађанина. Јавни бележник је дужан да записник о попису и процени достави оставинском суду и сваком учеснику у поступку. Субјекти поступка, који се тичу пописа и процене имовине оставиоца, уколико нису задовољни радњом јавног бележника могу да поднесу приговор суду. У случају опасности оштећења имовине суд или јавни бележник доноси решење да се имовина или неки њен део повери на чување поузданом лицу. Реч је о привременим мерама за обезбеђење заоставштине, а оне се посебно одређују када су наследници непознати или одсутни, или када се утврди да ниједан од присутних наследника није способан да управља заоставштином, а нема законског заступника.

21.2. Поступак са тестаментом

Када постоји тестамент, оставински поступак следи посебне кораке како би се испоштовала воља преминулог изражена у тестаменту. Тестамент има приоритет над законским наслеђивањем, али мора бити правно важећи и у складу са законом. Орган који саставља смртовницу, дужан је да изврши проверу да ли је оставилац сачинио тестамент за живота. Уколико постоји, јавни бележник доставља суду тестамент заједно са смртовницом.²⁵² Тестамент се формално чита пред наследницима на рочишту за оставинску расправу, међутим то не мора увек да буде правило. До проглашења завештања може доћи пре почетка оставинског поступка, у току, као и после правноснажног окончања поступка за расправљање заоставштине.²⁵³ Отварање тестаментa се врши на рочишту на коме су присутна 2 пунолетна и пословно способна сведока. Закон о ванпарничном поступку у члану 106 предвиђа могућност да приликом читања тестаментa могу да присуствују сва заинтересована лица, наследници, легатарии итд. Тестамент се отвара без повреде печата, чита се и о томе се саставља записник. Садржина записника уређена је чланом 107 Закона о ванпарничном поступку.²⁵⁴ Код

²⁵² Закон о ванпарничном поступку, члан 105.

²⁵³ Н. Стојановић, *Наследно право*, 2022, 439.

²⁵⁴ *Op.cit.*, 107.

проглашења усменог тестаментa, уколико је изјава сведока одмах предата суду, суд ће прогласити ову изјаву према одредбама које важе за проглашење писаног завештања на рочишту за читање тестаментa. У другој ситуацији, када су сведоци усмено поновили пред судом последњу изјаву воље оставиоца, записник о њиховом саслушању биће проглашен као писмени тестамент.²⁵⁵ У ситуацији када је писмени тестамент нестао или је оштећен, суд ће приступити реконструкцији истог тако што ће позвати све заинтересоване сведоке и према њиховим предлозима извешће потребне доказе. Суд ће тај записник такође прогласити по одредбама Закона које важе за писмени тестамент. На крају записника потписују се судија, записничар и сведоци. Када дође до проглашења тестаментa, суд ставља потврду о његовом проглашењу са назначењем датума проглашења, као и број и датуме осталих пронађених тестамената, уколико их има.²⁵⁶ Ако дође до проглашења завештања од стране суда који није оставински, тај суд који је прогласио завештање дужан је да заједно са записником о проглашењу завештања или исправом о усменом завештању, доставе суду који расправља заоставштину, а њихове преписе задрже за себе. Закон о ванпарничном поступку у члану 110 налаже оставинском суду, да изворно писано завештање, исправу о усменом завештању, записник о саслушању сведока усменог завештања и записник о садржини несталог или уништеног завештања, чува одвојено од других списа, а њихов оверени препис приложи осталим списима.

21.3. Расправљање заоставштине

Расправљање заоставштине у домаћем праву спроводи се у оставинском поступку, који је специјализована врста поступка. Суд у позиву за рочиште о покретању поступка за расправљање заоставштине позива сва заинтересована лица, обавештава их да уколико постоји тестамент доставе исти, или пак исправу о усменом тестаменту али и да наведу сведоке о усменом тестаменту. У истом позиву суд ће обавестити странке да могу до окончања поступка да дају негативну или позитивну наследничку изјаву, док делимичне негативне и негативне изјаве под условом не производе правно дејство, уколико се пак не појаве на рочишту, сматраће се да су се прихватили наслеђа. Ако постоји тестамент, подразумева се да ће суд позвати све наследнике из тестамена као и наследнике који на основу Закона имају право да

²⁵⁵ Закон о ванпарничном поступку, члан 108.

²⁵⁶ *Ibid.*, 107, став 4.

наслеђују, а нису садржани у тестаменту.²⁵⁷ Позив за рочиште врши се по правилима за лично достављање. На рочишту за расправљање заоставштине, суд ће расправљати о праву на наслеђе, о величини наслеђеног дела и о праву на легат.²⁵⁸ О овим правима се одлучује тек када суд узме наследничке изјаве од заинтересованих лица. Изјаве о прихватању или одбијању наслеђа могу да се дају усмено или писмено, чак када се странка не појави на рочиште, сматраће се да је прећутним путем потврдила пријем наслеђа. Изјава о прихватању или одрицању мора да буде потписана и потпис оверен. Уколико странка подноси изјаву преко пуномоћника, уз изјаву се доставља и потписано пуномоћје. Наследник који се одриче наслеђа, може да се одрекне само у своје име, не у име својих наследника што значи да има лично правно дејство.²⁵⁹ Наследничка изјава, даје се посебно за законско наслеђивање, посебно за наслеђивање на основу тестаментa, или се изјава односи на нужни део.²⁶⁰ Ако међу странкама постоје спорне чињенице од којих зависи право на наслеђе, пуноважност и садржина тестаментa, однос наследника и оставиоца, величина наследног дела, разлози за недостојност, право на легат, разлози за искључење из наслеђа, суд прекида поступак за расправљање заоставштине и упућује странке на парницу или на поступак решавања битног питања пред органом управе. Оставински суд ће расправити сам у току оставинског поступка, сва правна питања која се тичу примене права, односно одређене правне нормe у конкретном случају.²⁶¹ Решењем се странке упућују на парницу или управни поступак. Странка је дужна да покрене поступак у року од 30 дана и да о томе обавести оставински суд. За то време суд застаје са радом, а када странка обавести суд о покретању парничног или управног поступка, у том случају суд доноси решење којим прекида поступак за расправљање заоставштине.²⁶² Прекид поступка се односи на целокупни поступак расправљања заоставштине јер заоставштина представља целину. Не може суд мериторно одлучивати о неспорним питањима из заоставштине, а о спорним када буде донета одлука о претходном питању.²⁶³ Када суд утврди ко су наследници оставиоца, коме припада право на наслеђе, донеће решење о наслеђивању.²⁶⁴ Садржина решења о наслеђивању предвиђена је чланом 122 Закона о ванпарничном поступку.²⁶⁵ Решење о

²⁵⁷ *Ibid.*, члан, 115.

²⁵⁸ *Ibid.*, члан, 117.

²⁵⁹ *Ibid.*, члан, 118.

²⁶⁰ *Ibid.*, члан 118, став 3.

²⁶¹ Н. Стојановић, *Наследно право*, 2022, Ниш, 451.

²⁶² *Ibid.*, 452.

²⁶³ *Ibid.*, 453.

²⁶⁴ *Закон о ванпарничном поступку*, члан 122.

²⁶⁵ Види више: *Закон о ванпарничном поступку*, члан 122, став 2.

наслеђивању се доставља свим учесницима у поступку који су истицали захтеве из заоставштине.²⁶⁶ За лица која су неспособна да се старају сама о себи и својој имовини, суд ће наредити да се у земљишну или другу књигу изврше потребни уписи.²⁶⁷ У случају испоруке, која је сазрела за одлучивање пре него оставински поступак, односно када нема спорних питања међу наследницима, суд може да донесе решење о легату и то пре него да донесе решење о наслеђивању.²⁶⁸ У пракси се често дешава да се након окончања оставинског поступка, појави „накнадно пронађена имовина“. Искуство из праксе говори да се у оваквим ситуацијама, не расправља изнова целокупна заоставштина, већ се одлучује конкретно о накнадно пронађеној имовини. На заинтересованим лицима – наследницима из већ окончаног поступка јесте да поднесу предлог за расправљање накнадно пронађене имовине суду, а суд поступа по предлогу доносећи ново решење којим ће расподелити накнадно пронађену имовину наследницима, који су већ обухваћени првостепеним решењем.

СУДСКА ПРАКСА

Накнадно пронађена имовина оставиоца и предлог за доношење допунског

оставинског решења

Закон о ванпарничном поступку

члан 128 став 1

Суд не може одбити предлог за доношење допунског оставинског решења као неоснован у ситуацији када наследници уз приложене доказе захтевају да се расправи накнадно пронађена имовина оставиоца која није обухваћена основним оставинским решењем

Из образложења:

"Првостепеним решењем одбијен је, као неоснован, предлог за доношење допунског решења на име накнадно пронађене заоставштине иза покојне Ј.Д., бивше из Б.

Према стању у списима, наследни учесници су посредством пуномоћника из реда адвоката поднели суду предлог за доношење допунског оставинског решења којим би

²⁶⁶ Закон о ванпарничном поступку, члан 123.

²⁶⁷ *Ibid.*, члан, 124.

²⁶⁸ *Ibid.*, члан, 126.

била расправљена имовина покојне оставиље која се састојала у 8/24 удела у непокретности - стамбеној згради у Б. у ул..... бр. 9, катастарска парцела бр..... ЗКУЛ... КО С. в., за шта су доставили доказе: препис листа непокретности број... КО С. в., из ког произилази да је Ј.Д. титулар права својине на непокретности -породичној стамбеној згради у ул..... бр....., са 9/24 удела, као и изјаву два грађанина да су Ј. Д. и Ј. Д. исто лице, удата за покојног Ј.Љ., а са пребивалиштем до смрти у Б. у ул..... Према разлозима првостепеног решења, првостепени суд је применом одредбе члана 128. став 1. Закона о ванпарничном поступку, одбио предлог за доношење допунског решења наставши да током поступка подносиоци нису доставили релевантне доказе за накнадно пронађену заоставштину, због чега нису испуњени услови за доношење допунског решења.

Другостепени суд налази да се не може прихватити ова одлука првостепеног суда, јер је супротна стању у списима да нису приложени релевантни докази о накнадно пронађеној имовини. Ово посебно имајући у виду да из здружених списа предмета Другог општинског суда у Б. О бр... и оставинског решења донетог у оквиру тог поступка произилази да је иза покојне Ј.Д. расправљена заоставштину у виду 1/24 идеалних делова на стамбеној згради број... у ул....., описано као земљишно - књижно тело 2 у А листу, на катастарској парцели.... КО Б. 7, ЗКУЛ....²⁶⁹

Члановима 128. и 130. Закона о ванпарничном поступку у вези са чланом 214. Став 3, предвиђено је да лице које није учествовало у поступку за расправљање заоставштине, полаже право на расправљање заоставштине имовине која је накнадно пронађена. Иста судбина следи и наследнику који је у окончаном поступку дао негативну наследничку изјаву. С обзиром да се ради о имовини која није била позната у моменту расправљања заоставштине, у питању нови поступак у коме треба обавестити законске наследнике о правима и обавезама, укључујући и нове наследничке изјаве. Достављање позива се врши свим законским наследницима.

Изјава о неприхватању наследства и накнадно пронађена имовина оставиоца

Закон о наслеђивању

члан 214 став 3

²⁶⁹ Решење Вишег суда у Београду, Гж. 8821/2013 од 5.3.2015. године.

У поступку ради накнадно пронађене имовине оставиоца суд је дужан да позове и наследног учесника који је у оставинском поступку дао наследну изјаву о неприхватању наследства јер се та наследна изјава која је наследнику била позната у моменту давања наследничке изјаве, не може односити на накнадно пронађену имовину.

Из образложења:

"Ожалбеним решењем одбијен је предлог наследне учеснице Г.Т. од 19.09.2008. године за доношење допунског решења.

Против наведеног решења жалбу је благовремено изјавила наследна учесница Г.Т., побијајући га из свих законских разлога.

Према стању у списима решењем Општинског суда у Лазаревцу О бр. 74/96 од 02.04.1996. године расправљена је заоставитина иза покојног Б.У и за наследнике су, по основу закона и међусобног споразума, оглашени супруга оставиоца Л.У и син оставиоца Р.У, пошто се наследна учесница Г.Т., ћерка оставиоца одрекла права на наслеђе које јој по закону припада.

По предлогу наследног учесника Р.У. првостепени суд је донео допунско решење 23.01.1990. године, исправљено решењем од 04.02.1998. године, којим је на новопронађеној имовини која чини заоставштину покојног Б.У., а која се састоји од катастарске парцеле број...у површине 1,65.43 ха и дела катастарске парцеле... у површини 0.35.09 ха. Лукавица, за наследнике по закону огласио Л.У и Р.У.. Наследна учесница Г.Т. је поднеском од 28.12.1999. године предложила доношење допунског решења ради расправљања накнадно пронађене заоставштине покојног Б.У., која се састоји из права на новчану накнаду од 1/4 укупног износа накнаде на име дела катастарске парцеле број... КО Лукавица у површини од 2.61.65 ха. Како је на записнику од 30.08.2000. године наследна учесница Г.Т. дала наследничку изјаву да се прима права на наслеђе које јој по закону припада првостепени суд је, полазећи од чињенице да се раније одрекла наслеђа, упутио наследну учесницу на парницу. Пошто је наследна учесница Г.Т. изјавила да неће покретати парнични поступак, првостепени суд је на заоставштини означеној у предлогу за наследнике огласио Л.У и Р.У., решењем које није доставио наследној учесници Г.Т. Првостепени суд је, поступајући

по поновљеном предлогу наследне учеснице Г.Т. за доношење допунског решења, донео ожалбено решење, наводећи да је решењем од 23.01.1998. године расправљена заоставштина која се састоји од катастарских парцела... и..КО Луковица, због чега је предлог као неоснован одбио, са позивом на одредбу члана 128 ЗВП.

Другостепени суд сматра да није правилна одлука првостепеног суда. Наиме,, основано се жалбом наследне учеснице Г.Т. указује да јој допунско решење није било достављено, због чега је ожалбено решење морало бити укинато. Првостепени суд је био дужан да позове наследну учесницу Г.Т., као ћерку оставиоца, да у погледу новопронађене имовине да наследничку изјаву, имајући у виду да се изјава дата у смислу одредбе члана 214 став 3 Закона о наслеђивању о неприхватању наслеђа на непокретности, која је наследнику била позната у моменту давања наследничке изјаве, не може односити на накнадно пронађену имовину.

*Како из тога даље следи закључак да су допунска решења којима је расправљена накнадно пронађена имовина, морала бити достављена жалиљи, као лицу које спада у круг законских наследника, који би могао дати изјаву о прихватању наслеђа у односу на оваку имовину, то је потребно да првостепени суд, у поновном поступку, најпре достави наведена решења жалиљи, и, потом, водећи рачуна о наведеним примедбама, донесе правилну и на закону засновану одлуку.*²⁷⁰

Накнадно пронађена имовина оставиоца

Закон о ванпарничном поступку

члан 130

Услов законитости решења о наслеђивању у случају накнадно пронађене имовине оставиоца је узимање наследничке изјаве од сваког наследника који се раније одрекао наслеђа.

Из образложења:

“Жалба учесника поступка (...) изјављена против решења првостепеног суда којим је расправљена накнадно пронађена имовина оставиоца, је основана.

²⁷⁰ Решење Вишег суда у Београду, Гж 1935/2010 од 16.3.2011. године

Из списка произилази да је утврђена заоставштина покојног, именовани су наследници – супруга и један син се одрекли наслеђа, а други син се прихватио наслеђа што је утврђено решењем О број (...).

Поступајући по предлогу учесника (...) расправљена је накнадно пронађена имовина покојног (...) и наследником је проглашен син покојног који је и наследник на основној имовини покојног.

У конкретном случају заоставштина оставиоца је расправљена решењем о наслеђивању О број (...) које је постало правноснажно тако да је на истој на основу Закона проглашен син покојног (...) који се прихватио наслеђа, а супруга покојног и други син су дали наследничке изјаве да се одричу наслеђа које им по закону припада.

У време доношења поменутог решења није се знали за постојање имовине описане у ожалбеном решењу, па је по оцени Вишег суда, по подношењу предлога за расправљање новопронађене имовине имало места примени чл. 130 ст. 2 цитираног Закона и то тако да првостепени суд у односу на ову имовину узме наследничке изјаве од учесника, па да у случају да се наслеђа прихвати који од учесника који се раније одрекао наслеђа, да се упути да своје право оствари у парничном поступку. Уместо тога првостепени суд је погрешно применио наведене одредбе Закона о ванпарничном поступку, жалба учесника је усвојена, ожалбено допунско решење укинато и предмет се враћа првостепеном суду на поновни поступак.”²⁷¹

У току расправљања заоставштине, расправља се само о имовини и правима оставиоца, које је он поседовао у тренутку смрти. Сматрам да наследник не може црпети права из заоставштине, која није уживао сам оставилац. У прилог томе говори судска пракса, Решење Вишег суда у Београду.

Накнадно пронађена имовина
Закон о ванпарничном поступку
члан 128

Предмет накнадно пронађене имовине оставиоца не може бити право на накнаду по основу решења о експропријацији које је касније стављено ван снаге од стране

²⁷¹ Решење Вишег суда у Чачку, Гж 173/2020 од 27.1.2020. године

надлежног органа, јер наследни учесник не може црпети права оставиоца која он сам није имао у тренутку смрти.

Из образложења:

“Првостепеним решењем одбијен је као неоснован предлог за доношење допунског решења од 02.11.2010. године.

Против наведеног решења наследни учесник М.М. је благовремено изјавио жалбу из свих законских разлога.

Према стању у списима произилази да је решењем Четвртог општинског суда у Б. О бр... од 18.03.1983. године расправљена је заоставитина оставиоца, на којој су за наследнике оглашени С.С., по тестаменталном основу наслеђивања на непокретностима уписаним у ЗКУЛ... и М.М., унук оставиоца, по законском основу наслеђивања на осталој имовини оставиоца. Решењима Четвртог општинског суда у Б. Од 11.11.1991. године, 30.03.1993. године и 23.11.1993. године расправљена је накнадно пронађена имовина оставиоца и за наследника по законском основу наслеђивања оглашен је унук оставиоца М.М.

Одлучујући о предлогу наследног учесника за доношење допунског решења о наслеђивању којим би била расправљена накнадно пронађена имовина и то право на накнаду по основу решења председништва Владе Народне Републике Србије број... од 04.11.1948. године, којим је експроприсана кат. Парц.... са сувласничким уделом оставиоца од 1/3 иделаног дела, првостепени суд је побијаним решењем одбио као неоснован такав предлог због тога што је утврдио да је наведено решење од 04.11.1948. године стављено ван снаге решењем Владе Народне Републике Србије број..... од 09.04.1949. године.

Другостепени суд сматра да је правилно поступио првостепени суд када је, нашавши да нису испуњени услови из члана 128 Закона о ванпарничном поступку (“Сл. Гласник СРС”, бр. 25/82 и 48/88 и “Сл. Гласник РС”, бр. 46/95 – др. Закон, 18/2005 – др. Закон, 85/2012, 45/2013 – др. Закон), одбио предлог за доношење допунског решења о наслеђивању.

Наиме, како је решење од 04.11.1948. године, по основу ког је наследни учесник предлогом од 02.11.2010. године тражио доношење допунског решења, стављено ван снаге решењем од 09.04.1949. године, то је правилна оцена првостепеног суда да из тог решења наследни учесник не може црпети права оставиоца, јер их ни сам у тренутку смрти није имао, због чега предлогу није могло бити удовољено. Ово због тога што је, након што је решење из 1948. Године стављено ван снаге, ИИ Градска експроприациона комисија у Б. Донела решење бр. ... од 26.07.1952. године којим је, а на основу акта о експропријацији Владе НР Србије бр..... од 31.05.1951. године, Министарство унутрашњих послова НР Србије обавезано да на равне делове исплати износ од 26.760,00 динара у државним обвезницама за експроприсану имовину оставиоцу С.М., Ж.М и С.М., те би једино права оставиоца из тако донетог решења могла бити пододбна за наслеђивање за случај да је то тражено поднетим предлогом.

*Стога су без утицаја на правилност побијаног решења жалбени наводи наследног учесника којима управо наводи да је решењем из 1952. Године оставиоцу признато право на накнаду за експроприсану непокретост, имајући у виду да предлогом за доношење допунског решења нису као накнадно пронађена имовина оставиоца опредељена права на накнаду призната оставиоцу овим решењем.*²⁷²

Негативна наследничка изјава и врсте пуномоћја

Пуномоћје које се односи на давање негативне наследничке изјаве мора да буде специјално, док је за изјаву о прихватању наслеђа у смислу закона довољно је и генерално пуномоћје.

Из образложења:

“Из списка произилази да је у име наследних учесника..., наследничке изјаве дао адвокат... на основу пуномоћја које није оверено, што је супротно одредбама чл. 118 Закона о ванпарничном поступку и чл. 216 Закона о наслеђивању. Наиме, одредбом чл. 118 ст. 1 Закона о ванпарнично поступку одређено је између осталог, да потпис на изјави о примању наслеђа или о одрицању од наслеђа, коју је писмено поднео суду, као и потпис на пуномоћју морају бити оверени.

²⁷² Решење Вишег суда у Београду, Гж 9008/ 2012, од 22.3.2013. године

Дакле, пуномоћје које се односи на давање наследничке изјаве, за разлику од пуномоћја за заступање на рочишту, мора бити специјално. Из садржине пуномоћја, мора јасно да се види да је пуномоћник изричито овлашћен да да наследничку изјаву одређене садржине – позитивну или негативну, да је оверен потпис властодавца на пуномоћју. У конкретном предмету пуномоћје којим су наследни учесници овластили адвоката... да да позитивну наследничку изјаву није оверено, па је жалба учесника оставинског поступка основана.”²⁷³

Наследничка изјава
Закон о ванпарничном поступку
члан 118 став 3

Изјава наследника о прихватању наследног дела нема правну природу и дејство измене претходно дате наследничке изјаве, о одрицању од наследног дела у корист другог лица.

Из образложења:

“У поступку за расправљање заоставштине покојног Р.С. учесник у поступку, син оставиоца Р.М., дао је наследничку изјаву да се свог наследног дела, који му по закону припада на заоставштину покојног Р.С., одриче у корист свог брата Р.Ж. На следећем рочишту суду је достављено завештање покојног Р.С. којим је он располагао целокупном својом имовином која чини његову заоставштину и као једног од наследника по завештању одредио и свог сина Р.М. Првостепени суд је, без поновног узимања наследничке изјаве од учесника Р.М., донео решење о наслеђивању и за једног од наследника по завештању огласио и оставиочевог сина Р.М. Поводом жалбе учесника, првостепени суд је одржао рочиште на коме је учесник Р.М. дао нову наследничку изјаву да се прихвата наследства који му по завештању његовог оца припада. Након тога првостепени суд је доставио списе другостепеном суду ради одлуке по жалби.

По оцени другостепеног суда, правилно је првостепени суд огласио учесника М.Р. за наследника на одређеној имовини на основу завештања покојног Р.С. Ово с тога што је чланом 118. Тач. 3. Закона о ванпарничном поступку (даље: ЗВП) прописано да у

²⁷³ Решење Вишег суда у Чачку, Гж 2245/2021 од 10.6.2022. године

наследничкој изјави треба навести да ли се наследник прима, односно одриче дела који му припада по закону или на основу тестаментa или се изјава односи на нужни део, па се стога изјава учесника који се прихвата наследног дела по завештању не може сматрати изменом једном дате неопозиве наследничке изјаве у ситуацији када је учесник дао изјаву да се одриче наследног дела који му припада по закону у корист другог учесника. При томе другостепени суд налази да је првостепени суд доносећи ожалбено решење погрешно применио одредбе чл. 118. и 122. ЗВП, обзиром да је решење донео пре него што је утврдио којим лицима припада право на наслеђе, обзиром да пре доношења решења није од учесника Р.М. узео наследничку изјаву у вези наследног дела који му припада на основу завештања. Међутим, ово не доводи до другачије одлуке, обзиром да је чланом 21. Ст. 1. ЗВП предвиђено да првостепени суд може поводом жалбе, сам, новим решењем преиначити или укинути своје раније решење, ако се тиме не вређају права других учесника која се заснивају на том решењу, а првостепени суд је поводом жалбе заказао рочиште на коме је учесник РМ дао наследничку изјаву да се прихвата наследног дела који му припада на основу завештања његовог оца, која изјава је у складу са већ донетим решењем, па није имало потребе да првостепени суд своје већ донето решење мења у смислу чл. 21. Ст. 1. ЗВП.²⁷⁴

21.4. Жалба

Жалба је редовни правни лек. Подноси се на решење које доноси оставински суд, и то у року од 15 дана од дана достављања преписа решења. Разлози за жалбу су: битне повреде одредаба поступка, погрешно или непотпуно утврђено чињенично стање и погрешне примене материјалног права. Уколико рок истекне, а странка не поднесе жалбу, решење постаје правноснажно. О жалби одлучује другостепени суд. Поступак одлучивања о жалби је такав да странка предаје исту првостепеном суду, односно оном суду који је донео решење о наслеђивању, а он је са свим списима доставља другостепеном суду на решавање. Наиме, самим тим што се жалба доставља првостепеном суду, исти суд може одлучити о жалби. Суд одлучује на тај начин што доноси ново решење, преиначује или укида своју одлуку. У сваком случају првостепени суд цени основаност жалбе. Након што утврди основаност, он је доставља са списима предмета другостепеном суду. Другостепени суд може, уколико жалбу не одбаци,

²⁷⁴ Решење Вишег суда у Краљеву, Гж 167/2010, од 2.3.2010. године

првостепено решење да укине и врати првостепеном суду на поновно одлучивање или преиначи. Уколико другостепени суд сматра да жалба није основана, у тој ситуацији је одбија, док првостепено решење постаје правноснажно.^{275 276}

²⁷⁵ Н. Стојановић, *Наследно право*, 2022, 462.

²⁷⁶ *Ibid.*, 463.

XXII ЗАКЉУЧАК

Истраживање тестаментa у римском праву открива дубоку и комплексну правну структуру која је значајно утицала на развој наследног права, не само у оквиру античког Рима већ и у каснијим правним системима. Тестамент је представљао кључни инструмент путем којег су појединци могли да изразе своју вољу о расподели имовине након смрти, пружајући флексибилност и индивидуалну аутономију у оквиру правних норми. Римски правник Гај у својим Институцијама пружа драгоцен увид у правну теорију и праксу тога времена. Анализа овог извора открива како су права еволуирала од раних облика цивилног права до сложених преторских норми. У формалном смислу, римски тестамент морао је испунити одређене правне услове да би био ваљан, укључујући присуство сведока, поштовање форме, и изражавање јасне, недвосмислене оставиочеве воље. Наследна права и обавезе наследника, такође су била регулисана и јасно дефинисана, омогућавајући заштиту интереса свих странака укључених у процес наслеђивања. Римско тестаментарно право не само да је обликовало наследно право свог времена, већ је поставило темеље за будуће правне системе широм Европе и света. Разумевање овог правног института пружа драгоцену сазнања о томе како су се норме развијале и прилагођавале потребама друштва. На основу укупног сагледавања стручне литературе, долази се до закључка да је институт тестаментa много више поштован пре 2000 година, него данас у савременом праву. Римско право је била подлога за рецепцију истог у европским правним системима. Тако је настао у Француској *Code civil* 1804. Године, а у Немачкој, Немачки грађански законик 1900. Године. Управо су ова два законика заменила позитивне норме римског права.²⁷⁷ Ступањем на снагу Грађанског законика 1900. Године, постоји схватање да је тог тренутка престало важење римског права. Изузетак чини Сан Марино. Ова Република још увек примењује некодификовано *ius commune*. Римско право је почело да се изучава на европским факултетима у првој половини 20. Века. Професори су добили слободу, независно од позитивних прописа да изучавају и врше реконструкцију римског права из 2 и 3. Века, са циљем да се римско право ослободи духа Византије, те да се поново успостави класично право. Значај овом пројекту дао је Ото Ленел својим делом Палингенезија.²⁷⁸ Уколико се сагледа уједињење Европе кроз Европску Унију, и самим тим ратификовање истих закона, на територијама држава чланица Европске Уније, оних које су на путу да то постану, и чак оних које се труде да покрену поступак припајања

²⁷⁷ *Ibid.*, 2.

²⁷⁸ Петер Стеин, *Римско право и Европа*, Загреб, 2007, 142.

Европској Унији, може се закључити да се тежи јединственом правном систему са истим законима на целој територији Европе, односно законима који неће бити ограничени међу државним границама нити језику. Отуда идеја за новим *ius commune*.²⁷⁹

²⁷⁹ *Ibid.*, 144.

XXIII ЛИТЕРАТУРА

- Антић, О, *Наследно право*, Београд, 2010.
- Бабић, И, *Основи имовинског права*, 2008.
- Бабић, И, *Коментар Закона о наслеђивању*, 2021.
- Бабић, И, *Војнички тестамент*, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 3-4/94, стр. 390.
- Бубало, Ђ, *Душанов Законик*, 2010.
- Благојевић, Б, *Наследно право*, ФНРЈ, Београд, 1960
- База података Параграф Лекс.
- Бујуклић, Ж, *Римско приватно право*, 2014.
- Гавела, Н, Белај, В, *Наследно право*, 2008.
- Гаврић И, *Гласник адвокатске коморе Војводине*, 2015.
- Ђорђевић, В, *Наследно право*, 1997.
- Закон о наслеђивању*, *Службени гласник РС*, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015. *Закон о ванпарничном поступку*, *Службени Гласник СРС*, бр. 25/82 и 48/88 и *Службени Гласник РС*, бр. 46/95 – др. Закон, 85/2012, 45/2013 – др. Закон, 55/2014, 6/2015, 106/2015 – др. Закон и 14/2022.
- Игњатовић, М, *Римско право*, 2022.
- Јовановић, М, *Коментар старог Ius civile*, 2007.
- Крстић, Н, *Зборник Радова*, 2016.
- Кривични законик* *Службени Гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005- испр., 107/2005-испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, и 35/2019
- Маленица, А, Деретић, Н, *Римско право*, 2011.
- Медић, Д, Тајић, Х, 2008, 164, *Одлука Врховног суда Војводине*, Рев.210/83 од 12. Маја 1983, одлука бр. 424.
- Медић, Д, Тајић, Х, 2008, *Одлуке Општинског суда у Гучи*, П 199/99, од 16. Јануара 2001. Године и *Окружног суда у Чачку*, Гж. 428/01 од 5. Априла 2001. Одлука бр. 391, 156.
- S. Mitić, *The hereditary status of women after the senate decisions*, U:Ius Romanum Feminae, Sofia, 2023, 404
- Николић, Д, *Историја права, стари и средњи век*, 2011.
- Николић, Д, *Историја права*, 2011.
- Одлука ВС ЦГ*, Гзз. 4/98 од 4. Маја 1989.

Одлука Вишег суда у Суботици, Гж. 902/86, Судска пракса, бр. 8/87.

Одлука ВСЈ, Рев. 2129/65.

Одлука ВСС, Рев. 704/84, Збирка судских одлука из области грађанског права 1973-1986, Београд, бр. 767, 156.

Одлука Врховног суда Југославије, Рев. 2129/65.

Почуча, М, *Наследно право*, 2012.

Почуча, М, Крстинић, Д, *Наследно Право*, 2022.

Панов, С, Антић, О, *Породично право и наследно право*, 2017.

Пухан И, *Римско право*, 1974.

Породични закон, *Службени Гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 – др, закон и 6/2015
Пресуда Врховног суда Војводине, Рев. 939/86 од 30. Децембра 1986., Судска пракса, бр. 2/88, стр.36.

Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 2488/96, *Збирка сентенци*, књига четврта, 2021.

Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж 7282/2011 од 2.2.2012. године

Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж 2852/2019 од 20.9.2019. године.

Пресуда Апелационог суда у Нишу, Гж 2508/2017 од 16.1.2018. године.

Пресуда Окружног суда у Ужицу, Гж. 1894/2006 од 30.10.2006. године.

Пресуда Врховног суда БиХ, Рев.520/82 од 23. Децембра 1982. Године, Збирка судских одлука, 1982, књига седма, свеска 4, 69.

Пресуда АС у Београду, Гж. Бр. 2635/13 од 2. Октобра 2014. Године, Билтен АС у Београду, бр. 7/2015.

Пресуда Апелационог суда у Нишу, Гж 383/2019 од 8.5.2019. године.

Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Гж 2282/14 од 16.фебруара 2015, Збирка сентенци, књига четврта, 2021.

Пресуда Апелационог суда у Новом Саду, Гж 2510/2015 од 3.12.2015. године.

Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 5452/2000 од 30.5.2001. године – Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 1/2002 – стр. 100.

Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 1458/2002 од 13.11.2002. године.

Пресуда Апелационог суда у Нишу, Гж 26/2021 од 14.1.2021. године – Билтен Апелационог суда у Нишу бр. 1/2021.

Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 2664/2002 од 20.6.2002. године – Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 4/2002 – стр. 116

Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 371/2006 од 24.5.2006. године

Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 2264/2003 од 29.1.2003. године.

Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 1973/2008 од 26.3.2009. године.
 Радованов, А, *Грађанско процесно право*, 2014.
Решење Врховног суда НР Хрватске, Гж. 1239/55, *Наша законитост*, бр. 3/56.
Решење ВС БиХ, Гзз. 75/57 од 5. Новембра 1957, *ЗСО, 1957, књига друга, свеска 3*.
Решење Врховног суда Србије, Гс Рев. 14/59 од 18 априла 1959.
Решење Вишег суда у Новом Саду, Гж 1222/2016 од 6.12.2016. године.
Решење Вишег суда у Београду, Гж. 8821/2013 од 5.3.2015. године.
Решење Вишег суда у Београду, Гж 1935/2010 од 16.3.2011. године.
Решење Вишег суда у Чачку, Гж 173/2020 од 27.1.2020. године.
Решење Вишег суда у Београду, Гж 9008/ 2012, од 22.3.2013. године.
Решење Вишег суда у Чачку, Гж 2245/2021 од 10.6.2022. године.
Решење Вишег суда у Краљеву, Гж 167/2010, од 2.3.2010. године.
Решење Врховног суда Србије, Рев. 1179/2008 од 27.5.2009. године.
 Станојевић, О, *Гај Институције*, 2009.
 Станојевић, О, *Римско право*, 2003.
 Српски грађански законик, Грађански законик за Краљевину Србију.
 Стојчевић, Д, *Римско приватно право*, 1983.
 Самарцић, М, Чолић, Б, *Зборник судске праксе из области имовинског права, Одлука ВСЈ*, Рев. 2129/65, 122.
 Стеин, П, *Римско право и Еуропа*, 2007.
 Тодоровић, В, Кулић, Р, *Одлука Врховног суда Југославије*, Рев 4031/64, 2004, стр.177.
 Тодоровић, В, Кулић, Р, *Одлука ВСС*, Гж. 1054/64, 2004, 166.
 Удовичић, Б, *Законско наслеђивање у римско правној традицији*, 2019.
 Хорват, М, *Римско право*, Загреб, 1980.

XXIV SAŽETAK I KLJUČNE REČI

Мастер рад „Тестамент у римском и савременом праву“ анализира институт тестаментa кроз призму римског и савременог права, са посебним освртом на еволуцију правних норми које регулишу наслеђивање. У раду се приказује како су основни принципи тестаментарног права развијени у римској традицији и какав је њихов утицај на савремене правне системе. Кроз упоредну анализу норми, поступака, форми и судске праксе, истражује се континуитет и промене у тумачењу и примени тестаментa.

Кључне речи:

- Тестамент,
- Остaвилац,
- Наследници,
- Заоставштина,
- Наслеђивање.

XXV ABSTRACT AND KEYWORDS

The masters thesis „Testament in Roman and Contemporary law“ analyzes the institution of the will through the lens of Roman and contemporary law, with a special focus on the evolution of legal norms governing inheritance. The paper examines how the fundamental principles of testamentary law were developed in the Roman tradition and their influence on modern legal systems. Through a comparative analysis of norms, procedures, forms, and case law, it explores the continuity and changes in the interpretation and application of the will.

Keywords:

- Will
- Testator
- Heirs
- Estate
- Inheritance

XXVI БИОГРАФИЈА КАНДИДАТКИЊЕ

Андријана Стојичић рођена је 27. 6. 1992. године у Нишу. Основну школу „Бубањски Хероји“ и средњу школу Гимназију „9.мај“, завршила је у Нишу. Основне студије започела је на Правном факултету Универзитета у Нишу, а дипломирала на Привредној академији за правосуђе у Новом Саду. Током студирања обавила је стручну праксу у јавно комуналном предузећу „Наиссус“ као и код јавног бележника „Драгана Николића.“ Завршила је обуку из кривичног права и стекла међународни сертификат „Тумач фалсификата“. Након дипломирања обавила је приправнички стаж у адвокатској канцеларији - Милан Динић. Мастер академске студије, уписала је 2023/24 године на Правном факултету у Нишу, општи смер, ужа правноисторијска област и успешно положила све испите са просечном оценом 10,00. Кандидаткиња је запослена на Филозофском факултету Универзитета у Нишу, на радном месту: „Службеник за јавне набавке“. Након завршетка мастер студија намерава да се посвети припреми и полагању државног испита за лиценцираног службеника за јавне набавке, као и изучавању римског права кроз докторске студије.

ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ
ШТАМПАНОГ И ЕЛЕКТРОНСКОГ ОБЛИКА МАСТЕР РАДА

Име и презиме аутора мастер рада: Андријана Стојичић

Наслов мастер рада: Тестамент у римском и савременом праву

Ментор: доц. др Сара Митић

Изјављујем да је електронски облик мастер рада у pdf формату истоветан штампаном облику, који сам предала Правном факултету Универзитета у Нишу.

У Нишу, 8. 10. 2024. године

Потпис аутора

Андријана Стојичић

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ И ОДОБРАВАЊУ ОБЈАВЉИВАЊА МАСТЕР РАДА

Изјављујем да је мастер рад, под насловом Тестамент у римском и савременом праву, пријављен и одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу:

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да овај мастер рад у целини, нити у деловима, нисам пријављивала на другим факултетима, нити универзитетима;
- да нисам повредила ауторска права, нити злоупотребила интелектуалну својину других лица.

Дозвољавам да се овај мастер рад чува у библиотеци и објави на сајту Правног факултета Универзитета у Нишу, са подацима о датуму одбране и комисији пред којом је рад брањен.

Аутор мастер рада: Андријана Стојичић

У Нишу, 8. 10. 2024. године.

Потпис аутора

Андријана Стојичић